EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Domenico Rea s-a născut la Neapole în 1921. Prima sa povestire La figlia di Casimiro Clarus (Fiica lui Casimiro Clarus) apare în revista Mercurio în 1945 și îl impune pe scriitor opiniei publice.

După debut urmează volumul Spaccanopoli (1947), apoi Le formicole rosse (Furnicile roșii, 1948), Ritratto di maggio (Portret în luna mai, 1953), Quel che vide Cunneo (Ce a văzut Cunneo, 1955), Una vampata di rossore (Un val de roșeață, 1959), cartea de reportaje despre Neapole Il rè e il lustrascarpe (Regele și lustragiul, 1961), din care prezentăm aici o culegere, precum și I racconti (Povestiri, 1965), o culegere mai amplă din nuvelistica sa.

Lei 4,25

20

1967

DOMENICO REA • REGELE ȘI LUSTRAGIUL

CM

DOMENICO REA

REGELE ȘI LUSTRAGIUL

COLECȚIA MERIDIANE

CM

Desenul copertei de
Veniamin Micu

Din volumul:

Domenico Rea

IL RÈ E IL LUSTRASCARPE

Domenico Rea

Regele și lustragiul

În românește de
DUMITRU D. PANAITESCU

Editura pentru Literatură Universală

București, 1967

CRONICI NAPOLITANE

Călugărițele napolitane sînt, ca și preoții bisericilor umile, ființe încîntătoare și pline de imaginație, cărora este de ajuns să le lași plăcerea domoală a „religiei" lor, ca ele să se roage, sincer, pentru tine și pentru mîntuirea ta.

SCRISOAREA LUI ISUS CRISTOS

Pe cînd ieșeam dintr-o biserică, am văzut un grup de trei călugărițe care citeau, plîngînd, o foaie de hîrtie dactilografiată. M-am apropiat și am reușit să ascult o parte din scrisoarea pe care una dintre ele o discuta cu celelalte două. Lucrul m-a interesat atît de mult, încît le-am rugat pe preacucernice să-mi arate scrisoarea, ceea ce și făcură, cu bucurie, spunîndu-mi : „V-o lăsăm de tot, numai s-o publicați".

Scrisoarea lui Isus Cristos

(despre picăturile de sînge vărsate de Domnul Nostru Isus Cristos pe cînd urca muntele Calvarului)

Copia unei scrisori de rugăciune găsită la Sfîntul Mormînt al Domnului Nostru Isus Cristos din Ierusalim, păstrată într-o casă de bani de

argint, de către sanctitatea-sa şi de către împăraţii şi împărătesele creştine.

Dorind sfînta Elisabeta, regina Ungariei, sfînta Matilda şi sfînta Brigida să afle cîteva date despre patimile lui Isus Cristos, înălţară rugăciuni fierbinţi, graţie cărora le apăru

Isus Cristos care, vorbind cu ele, spuse :

Să ştiţi că soldaţii înarmaţi au fost în număr de 150, cei care m-au purtat legat au fost 23, călăi au fost 83, pumni în cap am primit 150, în piept 108, lovituri de picioare în spate 80 şi m-au tîrît cu frînghiile şi de păr de 23 de ori ; cucuie şi scuipături 180, lovituri în piept 6666, în cap 110 ; mi-au străpuns inima şi m-au ridicat de păr în sus la orele 21, am suspinat, la un moment dat, de 120 de ori, am fost tîrît şi tras de barbă de 23 de ori, m-au rănit la cap de 20 de ori, înţepături de trestie 72, înţepături de spini în cap 100, spinii de pe frunte care m-au ucis 3, după ce am fost biciuit şi îmbrăcat ca un rege de carnaval. Răni pe corp 1000, soldaţii care m-au condus pe muntele Calvarului 908, cei care m-au păzit au fost 3, picături de sînge 5475, iar celui care va recita zilnic 7 *Pater, Ave* şi *Gloria*, timp de 15 ani, pentru a atinge numărul picăturilor de sînge, pe care le-am vărsat, îi acord 5 iertări :

1. Iertarea deplină şi uitarea tuturor păcatelor ;

2. Va fi eliberat de pedepsele Purgatoriului ;

3. Dacă va muri înainte de împlinirea celor 15 ani, i se vor socoti împliniţi :

4. Să fie considerat ca şi cum şi-ar fi vărsat sîngele pentru sfînta credinţă ;

5. Eu însumi voi coborî din Cer să iau sufletul său şi pe acelea ale rudelor sale pînă la al patrulea grad.

Acela care va purta această rugăciune asupra sa, nu va muri înecat, nici de moarte violentă, nici de moarte neaşteptată, va fi ferit de boli molipsitoare, de ciumă şi de săgeţi, nu va muri nespovedit şi va fi ferit de duşmani, de puterea justiţiei, de toţi răuvoitorii săi şi de martorii sperjuri. Lehuzele în chinurile naşterii, avînd rugăciunile asupra lor, se vor uşura şi vor scăpa de primejdie.

În casa în care se va găsi această rugăciune nu vor fi trădări, nici lucruri rele, şi cu 40 de zile înainte de a muri, cel care o va avea asupra sa o va vedea pe Fecioara Maria, precum spune preasfinţitul papă Grigorie.

Un oarecare căpitan, călătorind pe pămînt, văzu lîngă Barcelona un cap desprins de trunchi, care-i vorbi astfel : „O, trecătorule, fiindcă te îndrepţi spre Barcelona, adu-mi un duhovnic ca să pot să mă spovedesc ; sînt trei zile de cînd am fost ucis de hoţi şi nu pot să-mi dau duhul înainte de a mă spovedi.

După ce susnumitul căpitan aduse un duhovnic, capul viu se spovedi şi apoi muri, iar în spa-

tele bustului, de care fusese desprins capul, se găsi următoarea rugăciune, care, cu acea ocazie, fu aprobată de diferitele tribunale ale Sfintei Inchiziţii spaniole.

Susamintitele rugăciuni : 7 *Pater, Ave* şi *Gloria* se vor putea recita şi folosi de orice suflet de creştin.

O altă copie asemănătoare a susnumitei scrisori a fost regăsită, ca prin minune, în locul numit Portis, la 3 leghe depărtare de Marsilia, scrise cu litere de aur şi purtată de un copil de 7 ani, originar tot din Portis.

Cu o declaraţie adăogată la 23 ianuarie 1750, care spune : Voi blestema pe toţi aceia care vor lucra duminica, pentru că duminicile trebuie să mergeţi la biserică, să vă rugaţi Domnului pentru iertarea păcatelor voastre ; de aceea v-am dat 6 zile lucrătoare şi o zi de odihnă, să faceţi act de cucernicie şi din bunurile voastre să dăruiţi săracilor, numai atunci neamurile voastre vor fi copleşite de binecuvîntări şi belşug ; iar dacă, dimpotrivă, nu credeţi în aceasta, vor coborî asupra voastră şi a fiilor voştri cele mai mari pedepse şi vă voi trimite ciumă, foamete, războaie, dureri crunte şi bătăi de inimă, iar dispreţul meu îl veţi vedea în semnele Cerului, în tunete şi cutremure. Aceia care vor socoti că epistola aceasta nu este scrisă sub semnul divinităţii şi dictată de preasfînta gură a lui Dumnezeu, precum şi aceia care o vor ţine, din răptate, ascunsă, fără de a o face cunoscută altor persoane, vor fi blestemaţi şi mustraţi în ziua

Judecăţii de apoi ; dimpotrivă celui ce o va face cunoscută, chiar dacă va avea multe păcate, de se va căi într-adevăr pentru că m-a supărat, ori chiar dacă va fi insultat pe aproapele său, de îmi va cere iertare îi voi ierta lui păcatele ; iar aceia care vor copia această rugăciune şi o vor citi sau o vor da să fie citită şi altora, niciodată nu vor pieri şi vor fi feriţi de toate ispitele.

1950

„Ce fericit sînteţi că aveţi toate cărţile astea, mie nu-mi dăruieşte cărţi nimeni." „Dar eu le-am cumpărat, doamnă." „Haida-de..." O îndoială cruntă îi apare în privire.

BENEDETTO CROCE

Era prin 1949 cînd l-am văzut pentru prima dată pe Benedetto Croce. Portarul palatului Filomarino mă opri, întrebîndu-mă : „Încotro ?" „La Croce", răspunsei. „Vă pierdeţi timpul degeaba. Nu vă va primi". „Nu vă preocupaţi", îi spusei, şi trecui mai departe.

Urcai la etajul al doilea, bătui la uşa casei Croce şi veni să-mi deschidă o doamnă îmbrăcată în negru, cu părul încărunţit, care mă rugă să mă întorc la Institutul de Studii Istorice, care avea poarta peste drum de locuinţa filozofului. Portarul nu voia să-i dea cartea mea de vizită. Am reuşit să-l conving şi cînd am revenit mi-a spus : „Sînteţi norocos. Duceţi-vă. Vă primeşte." În clipa aceea, aş fi preferat să dispar cît mai repede şi să mă plimb pe Spaccanapoli. Eram prea emoţionat şi nu mai aveam nimic de spus.

Croce nu mă cunoştea. Puteam fi unul dintre duşmanii săi. Puteam chiar face parte din acea „adunătură plătită", care adeseori îi făcuse necazuri lui Croce pe stradă, ba chiar şi aruncase cu pietre în el.

Am intrat. Mobilele săliţei — o bibliotecă, piesele unei mici sufragerii şi un birou — aveau o culoare plăcută, o strălucire liniştită şi intimă. După cîteva minute văzui sosind un bărbat cu ochii aproape închişi. Era Croce care mă întrebă : „De unde vii, tinere ?"

Don Benedetto avea o haină neagră, o vestă de aceeaşi culoare, ceas cu lanţ de aur. Nu purta inele. Haina sa avea o croială demodată, ca pe vremuri. Dar în acea haină era toată povestea sa de om cinstit al secolului al XIX-lea, om cu mari idealuri, frînate de modestie. Numai cînd conversaţia se aprinse deschise ochii şi am gîndit atunci că Benedetto Croce va trăi încă mulţi ani. Vorbea calm şi-şi orînduia cuvintele în fraze lungi. Şi din cînd în cînd deschidea ochii săi cu totul verzi şi-şi cerceta minuţios, cu o tinerească ascuţime, interlocutorul. Bătrîneţea i se degaja din toată fiinţa : aluniţe roşii îi acopereau mîinile, avea părul alb şi moale, vocea slăbită.

Faţa-i era prelungă, sub o frunte care-mi amintea expresia ciudată a lui Tommaso Campanella, cel care definea fruntea „cetate a spiritului". Un cap într-adevăr disproporţionat faţă de corp, sau mai curînd faţă de trup, figura sa era cu totul vie şi corespundea idealului pe care mi-l făcusem despre autorul nenumăratelor pagini, pe care începusem să le citesc de mic copil, cu glas tare, puţin cîntat, cum obişnuiam pe atunci să fac cu bucăţile celebre în proză şi-n versuri.

Venise cu paşi mici, îndesaţi, tîrîndu-se puţin, fără baston, fără să se sprijine, drept. Numai

cînd a traversat un coridor lung și întunecat, s-a lăsat condus de domnișoara Lidia.

Îmi spuse că nu poate citi scrierile altora, nenumărate, cu care s-ar putea umple camere întregi. De asemenea îmi vorbi de imposibilitatea sa de a găsi servicii oamenilor și că nu putuse plasa în redacția unui ziar pe unul dintre apropiații săi. Și apoi adăugă, textual: „Oamenii vin la mine. Niște bieți oameni care se roagă, imploră. Cred că eu sînt cine știe cine, dar nu pot nimic."

Conversația s-a deplasat spre politică. Era decepționat. Decepționat de toți, de italienii care se urăsc prea mult, de englezi, de francezi, de americani. Mi-a spus-o cu voce tristă, dar fără deprimare. Așa era.

În acele zile se desfășura polemica purtată de anumiți napolitani în jurul romanului *la Pelle* al lui Malaparte. Don Benedetto spuse că napolitanii făcuseră rău încurajînd pe autorul acesta care era dezaprobat nu pentru materialul tratat, ci fiindcă-l tratase fără simțul măsurii, fără gust și discernămînt și era cu totul lipsit de artă și de emoție.

Un mare scriitor ar fi putut scrie, cu același material, o operă demnă de *Coloana infamă*.

Îndrăznii să-l felicit pentru că era la curent cu tot ceea ce se întîmpla bun sau rău în lumea literelor. El adăugă că acea carte îi făcuse rău, deoarece lucrurile, deși adevărate, erau de ajuns să fi fost văzute cu suflet puternic și bun, cu minte de istoric și de bărbat pentru a dobîndi valoarea pe care o avuseseră în mod real; o

tragică perioadă din viața unui popor aflat între foame și moarte și dorința de-a supraviețui, este o idee foarte nobilă și fundamentală pentru a înțelege orașul Neapole în esența sa.

Vorbi fără a ridica de loc vocea, cu aceeași liniște deplină care este cadența tipică a stilului său. Și abia atunci îmi dădui seama că și de astă-dată făcuse critică, vorbind despre un scandal neînsemnat.

Anul următor a trebuit să-l vizitez din nou pentru a-i auzi părerea asupra unor afirmații ale lui Pietro Badoglio, în ceea ce-l privea. De astădată l-am găsit într-o cameră, la o măsuță. Storurile de la balcon erau trase, lăsînd să pătrundă în încăpere zgomotul de voci de pe Spaccanapoli, ca într-o scoică gigantică.

Avea în mînă o cărticică, legată în pergament și o răsfoia. Pe umeri — dacă-mi amintesc bine — avea un șal cu ciucuri, cum poartă mulți napolitani bătrîni. La sfîrșit mă privi și-mi spuse:

— „Ah, dumneavoastră sînteți. Dar numai cinci minute", fiindcă avea mai mult decît oricînd nevoie de timp.

Lecturile lui erau numărate acum. Vorbea și eu am stenografiat aceste cuvinte. „Lucrurile care rămîn, tinere, sînt cele care au fost făcute cu bunăcredință. Unde există bunăcredință, este și o fulgerare de poezie."

1950

A sosit unchiul fetei din casă, originară din Irpinia. Ţine banii cusuţi în căptuşala hainei. Doarme la hotel. Plăteşte două sute de lire pe noapte. Mănîncă într-un birt şi plăteşte 300 de lire pentru trei feluri de mîncare. Se plînge că este scump. Se teme să nu i se fure pantofii şi şapca, şi trăieşte ca cineva care trebuie să-şi petreacă timpul între oamenii suspecţi şi puşi pe tot felul de isprăvi; vorbeşte despre Neapole ca vechii călători şi jurnalul pe care-l citeşte aminteşte din cînd în cînd, sugestiv, de zgîrcenia spaniolă.

In maghernița în care locuieşte cu tovarăşii săi dorm cu toţii îmbrăcaţi.

RATACIRE

Probabil că bărbatul se afla de mai multe ceasuri la Neapole, dar era ora două şi el nu reuşise încă să traverseze strada din faţa gării, unde străinii se opresc întotdeauna pentru cîteva clipe. Probabil că venea de prin părţile Calabriei celei adevărate, sau dintr-una din multele calabrii mărunte, presărate în sudul ţării. Un lucru era sigur : nu reuşea să depăşească locul de trecere.

Poate că, în tinereţe, făcuse călătoria lui cea mare, de militar şi stătuse şi în vreun mare oraş ; dar de atunci trecuseră vreo treizeci de ani, în care timp nu avusese de ce să plece din ţinutul său. Acum ceva îl rechemase la Neapole ; un aviz misterios ori sosirea unui şi mai misterios pachet de scos de la poştă sau, cine ştie, anunţul unei triste întîmplări : un frate, pierdut din vedere şi aproape uitat, care dă semne de viaţă în clipa morţii ori, şi mai rău, fratele murise părăsit şi era nevoie de o rudă ca să-l identifice. Lucru sigur este că el avea o bucată de hîrtie în mînă, şi că o arăta tuturor. În timpul călătoriei, făcîndu-şi curaj, ceruse explicaţii celorlalţi călători. Dar ceea ce îi păruse o glumă, o îndoială fără importanţă, abia acum începea să devină o dramă.

Pînă în clipa aceea el îşi pusese toată speranţa în Neapole. Nu se gîndise la stradă — strada Conte di Mola — devenită pe neaşteptate de negăsit. La ieşirea din gară, întrebase mai multe persoane. Cei care-i dădură atenţie spuseseră că nu auziseră niciodată de numele acelei străzi şi nu ştiau nici măcar în ce direcţie sau cartier s-ar putea găsi. Ascultă uluit limbuţia acelor domni, şi tot aşteptînd să întîlnească persoana care să-l salveze, rămase cu ochii pierduţi să privească automobilele, troleibuzele, tramvaiele, fuga oamenilor care se fereau într-una de el, dîndu-se la o parte cu cîţiva metri, palatele şi zgomotul înspăimîntător care parcă te prostea şi te ţintuia locului. Încîntarea şi surpriza erau atît de mari încît nu-şi mai amintea că venise la Neapole ca să se ducă la adresa scrisă pe hîrtie şi că pentru acest drum stătuse de vorbă, în seara precedentă, cu rudele şi prietenii pentru a hotărî, între altele, cum să se îmbrace.

Hotărîseră să poarte o haină de sărbătoare, după plac. Avea în picioare o pereche de bo-

canci mari, unşi şi cu ţinte. Pantalonii erau dintr-o stofă neagră, păroasă. De sub mantaua lui militară, lungă şi mare de ar fi putut îmbrăca doi oameni, se vedeau ieşind două burlane ţepene. Pe manta mai erau încă prinşi nasturii de aur ai uniformei militare englezeşti. Omul nu încercase nici s-o vopsească, nici s-o camufleze, în vreun fel posibil. Desigur că i-o cumpărase soţia într-unul din acele tîrguri de munte pe care le ţin unii napolitani, care cumpără cu chintalele lucruri americane. Şi peste toate acestea — în afara cămăşii albe, cu ţesătură deasă, cu broderii şi cu gulerul cu vîrfuri ascuţite, care contrasta cu pielea lui roşie, de soldat bătrîn — o pălărie ţărănească neagră, în formă de cupolă, sfîşiată ici şi colo, ca şi cum ar fi avut de suferit de pe urma unei bătălii.

Făcu cîţiva paşi pe sub porticurile gării. Cînd îşi amintea că trebuie să meargă unde trebuia să meargă, privea biletul. Căuta să citească ceea ce ştia că era scris acolo şi se gîndea privind în gol. Dar îndată era din nou prins de ritmul nestăpînit al vehiculelor şi al oamenilor. Urmărind această lume, se găsi, deodată, într-o mare cafenea şi ochii îi căzură pe nişte prăjituri cu mult zahăr şi cremă. Îi veni poftă să mănînce din ele şi reuşi să-i spună doamnei care stătea după tejghea. Doamna îi spuse să treacă pe la casă, ceea ce fu pentru el un plan greu de îndeplinit, şi pe care nu-l duse la capăt. Nu se putea exprima. Cum să spună? Cum să precizeze numele prăjiturii aceleia umflate ca un pui umplut? În sfîrşit, cu capul tremurînd, îşi făcu curaj şi rosti

numele prăjiturii, numele cu care era denumită în ţinutul său. Doamna răspunse: „Nu avem!“ Şi el surîse, în semn de mulţumire şi parcă cerînd iertare.

Şi aşa se află din nou pe sub porticuri, cu biletul în mînă. Un gînd tot mai clar se contura printre celelalte: să se întoarcă, acolo înăuntru, acolo în fund, acolo unde sînt bănci pentru trenurile care pleacă. Să se instaleze în trenul „său“ şi să stea acolo. Odată va trebui totuşi să plece. Era singurul loc, deocamdată, mai apropiat de casă. Dar hîrtia îi sta rece şi duşmănoasă în mînă; şi reuşi să se stăpînească şi să-şi imprime pe faţă o undă de nobil curaj.

Lumina puternică a soarelui, care-l izbise la ieşirea din cofetărie, dispăruse. Acum îi părea că se află într-un loc întunecos şi mai cu seamă fără drumuri, totul fiind aşezat dincolo de locul pe unde se trece. Niciodată vreo altă problemă nu-l intimidase într-atîta. Îşi aminti de lucruri înspăimîntătoare din care ieşise învingător. Dar aici nimeni nu trebuia să fie învins.

Din fericire zgomotul asurzitor scăzu din intensitate ceea ce-l ajută să înainteze pînă la marginea locului de trecere, pentru a ajunge dincolo, unde opreau tramvaiele, mijloace de transport care-i păreau mai potrivite persoanei sale. Se hotărî să traverseze. Nu treceau automobile. Traversă: şi iată apărînd două maşini, în mare viteză. Nu se mai stăpîni. O maşină opri brusc la vreo 20 de centimetri de el, iar şoferul îi strigă solemn: „Ţărane!“

Dacă ar fi avut o clipă de linişte, ar fi ajuns dintr-o săritură pe celălalt trotoar. În schimb... se reîntoarse sub porticurile gării (care era locul cel mai apropiat de casa lui).

Sufletul îi era cuprins de îndoieli nedefinite, ca şi cum s-ar fi depărtat de el însuşi. Ceilalţi treceau, rîdeau, traversau strada, urcau şi coborau din tramvaie şi din autobuze în goană. Cu toate acestea, încercarea de a traversa odată strada îi făcuse bine. Biletul zăcea înfundat într-unul din buzunarele mantalei militare.

Era pe punctul de a înainta din nou pe marginea extremă a locului de trecere, pentru a studia mişcările celorlalţi, cînd un autobuz opri puţin înainte de staţie.

Uşa se deschise larg dinaintea lui. Şi-i fu uşor să urce.

Dar primul său gînd fu să coboare din nou, pentru a fi cît mai aproape de gară. Simţea că a săvîrşit o mare greşeală, pe care n-o mai putea îndrepta. Autobuzul mergea. Încasatorul îi ceru „biletul“ şi el îi arătă, luminos, hîrtia din mînă.

— Ce să fac cu asta ? îl întrebă încasatorul. V-am cerut bani pentru biletul cursei. Ţăranul înţelese, dar înţelese şi încasatorul care-i spuse :

— Dă-o încoace, s-o citesc... Strada Conte di Mola ?... Unde este ?... Nu, de strada acestui Conte di Mola nu am auzit niciodată. Şi autobuzul nu trece pe acolo.

— Dar ce trece pe acolo ? întrebă surprins omul.

— Coboară şi întreabă sergentul. N-am trecut niciodată pe strada asta.

La prima oprire încasatorul îi făcu semn să coboare ; şi el se pomeni într-un loc mai necunoscut şi mai aglomerat decît gara. Îi părea atît de rău. Şi într-adevăr nu se mai gîndea la stradă. Ar fi dat orice, numai să regăsească locul de unde plecase, unde se născuse şi unde voia să moară.

1951

Crescuți în legea junglei, ei descoperă viața pe propria lor piele, storcîndu-și creierii. Săvîrșesc fapte pe care legea le consideră păcate, dar pe care Dumnezeu le îngăduie, lăsîndu-le, sub infernul trupului, o palidă inocență.

MINUȚE MURDARE

Abia mă urcasem în troleibuz și-mi luasem biletul, rămînînd într-un colț al platformei din spate, cînd fui izbit de prezența băiețașului.

Putea să aibă ceva mai mult de zece ani, dar semăna grozav cu unul mai mare, unul din acei tineri între 18 și 25 de ani, prost crescuți, și cu înfățișare bătăioasă și mîndră. Tocmai acest amănunt îmi atrase atenția. Băiatul purta un *bleu jeans* aspru, lipit de șolduri și o bluză de marinar de port amărît, cu gulerul, de pînză roșie, întors pe dos. Lucruri care se vînd la Forcella și care, purtate de oricare alt băiat, ar fi părut ca o travestire. Îmbrăcămintea băiatului meu era dimpotrivă o ținută de lucru, în adevăratul înțeles al cuvîntului, cu petele și cu lustrul muncii și care devenea adevărată și autentică dintr-un motiv mai precis și mai intim : se potrivea cu băiatul care o purta, cu fața aceea de zece ani, pe care nimeni n-ar fi putut-o defini „față de copil". Una din acele fețe de copii care au apucat să vadă multe lucruri sau totul, și la care te gîndești că în curînd vor trebui să fie înregistrați în arhiva

vreunei case de corecție. Cît privește destinul său, eram convins că la urma urmelor tot în mîinile poliției avea să cadă.

Trupul lui, deși ascuns în bluză și pantaloni, îmi întărea părerea. Articulația picioarelor cu trunchiul părea că seamănă cu aceea subțiratică și rahitică a marionetelor. În schimb pieptul umplea bluza, iar părul încîlcit, fața șireată, pe care ochii lui mici și spălăciți nu aveau nici o sclipire, îi dădeau aerul unei ființe independente, capabile de a se apăra și de a jigni pînă la sînge.

Stătea jos și, cu aerul plictisit și răbdător al celui care așteaptă ca un lucru să se sfîrșească repede, privea indiferent la călătorii care urcau în număr din ce în ce mai mare, la fiecare oprire. Vîrful pantofiorilor săi nu reușea să atingă podeaua vagonului. Urcă o bătrînă bombănind, și băiatul, cu voce răgușită și în dialect, o invită să ia loc. Rămase în picioare și, pentru a găsi ceva de făcut, se adăposti pe platforma din spate. Nu-mi luam ochii de la el și, cînd lumea mă împingea, încercam să rămîn aproape de el. La un moment dat, eram atît de apropiați, de parcă-l țineam în brațe. Întoarse capul spre mine și probabil că mă găsi antipatic, de o antipatie specială : indiferentă și judecătorească, totdeodată. Mă privi din nou cu un aer provocator, de parcă spunea : „Mă iei drept un copil ?" Și puțin după aceea, văzui sclipindu-i ochii cu urmarea : „și drept un zdrențăros, unul dintre cei care cerșesc pe stradă ?"

Vîrî o mînuță în buzunarul bluzei și scoase din el un pumn de bancnote. Un pumn ! Ca unul

care are bani mulţi, nu-i numără şi n-are nevoie să-i numere, deoarece este obişnuit cu ei şi nu le dă nici o atenţie. După ce se asigură că eu continuam să-l privesc, se prefăcu indiferent şi, fără a număra banii, începu să-i aşeze după mărime. Scoase întîi hîrtiile de 20 şi de 50 de lire, pe care le vîrî în buzunarul stîng al pantalonului, apoi pe cele de 500, îndoindu-le cum trebuie şi cu mult calm — asta ca să treacă timpul — şi apoi trei bilete de o mie.

Mă gîndeam că nu puteau fi bani strînşi din pomeni, fiindcă lumea nu dă niciodată hîrtii mari, şi nici bani ca răsplată pentru comisioane, primiţi de la vreo rudă sau de la un om bătrîn, deoarece banii ar fi fost rînduiţi cu socoteală. Erau bani furaţi? Dar de la cine? Sau erau bani cîştigaţi la jocuri de noroc, pe stradă? Nu. Desigur că băiatul se ocupa cu afacerile şi asta de multă vreme. Ca amănunt important: îşi luase bilet de troleibuz. Dacă ar fi trebuit neapărat să-mi spun părerea despre provenienţa banilor săi, cred că m-aş fi îndepărtat prea puţin de adevăr şi aş fi spus că băiatul vînduse mărfuri, mărfurile lui, culese pe stradă, sau cumpărate mai ieftin, pentru a le revinde cu preţ mai mare. Pe cînd presupuneam toate astea, băiatul, după ce-şi termină aranjatul banilor, se uită la mine, vîrîndu-şi banii în fundul buzunarului, dorind să vadă efectul care mi-l făcuse grămada lui de bancnote.

„Ia zi, părea să-mi spună, acuma ce gîndeşti despre mine? Nu te aşteptai, nu-i aşa? Uite aici la băiatu! Sînt de-o sută de ori bărbat mai valabil decît tine.“ Şi poate că era adevărat. De fapt nu mă mai luă în seamă; îşi vîrî mîinile în buzunare şi începu să fluiere ca un bărbat preocupat de gînduri, de afaceri, de necazuri, fără să surîdă, fără să-i scape un singur gest, care să-i trădeze cei 12 sau 13 ani pe care-i avea.

Se apropia staţia mea de coborîre şi-mi dădui seama, cu plăcere, că şi el va coborî acolo. Pornii repejor pe străduţa pe care sta lenjereasa mea şi-l pierdui din vedere, dar el mă ajunse şi mă întrecu. O porni înainte, şi se întoarse cu viclenie să vadă dacă-l mai observ. Lîngă prăvălia unui negustor de caramele, se mărgini doar să arunce o privire spre tejghea şi spre băieţii care o înconjurau, dîndu-i unuia dintre ei un pumn sau un ghiont; băiatul se întoarse iute să-i răspundă, dar curajul îl părăsi repede, după ce-şi măsură adversarul „la justa lui valoare“. Într-adevăr, băiatul meu îi făcu în bătaie de joc un semn autoritar să tacă din gură, oprindu-se, gata la orice provocare, fără să mă uite, de altfel, nici pe mine, spunîndu-mi parcă: „Vezi cine sînt? P-ăştia îi am pe toţi în mînă.“ Trecu un cîine de-a lungul zidului şi el îi dădu un picior. Apoi intrai la lenjereasa mea şi nu mă mai gîndii la el.

Peste o jumătate de ceas, băieţaşul stătea sprijinit de zidul unei case de pe străduţă. Fuma. Alături de el era un alt băiat, cu aceeaşi înfăţişare de tînăr prost crescut. Băiatul meu îi spunea ceva, iar celălalt asculta fără interes; erau ca nişte bandiţi de renume mondial. Gîndii că stătuse la vedere şi mă aşteptase, ca să-l văd

fumînd, și-mi spusei: „N-are nimic copilăresc în el, chiar nimic. Poate numai cînd doarme... Cine îl va ajuta să-și schimbe expresia asta? Cine ar putea să-i redea înfățișarea proaspătă, roză și nevinovată a copilului?" Mă prefăcui că nu-l văd și o luai drept înainte, pe drumul meu. Deodată simții că mă atinge cineva și mă întorsei brusc:

— Ce vrei?

Băiatul mă privi fix, cu ochii larg deschiși, foarte speriați. Întrebai din nou:

— Se poate ști ce vrei?

Băiatul scoase din buzunare niște pachete cu țigări străine.

— Nu fumez, spusei. Apoi întinsei o mînă, luai un pachet și întrebai:

— Sînt din rumeguș?

Băiețașul mă privi o clipă, cu ochii rotunzi și scînteietori. Luă din nou pachetul, îl desfăcu și scoase, cu dibăcie, trei țigări. Apoi, așa desfăcut, îmi întinse pachetul ca să miros tutunul american. Nemulțumit, luă o țigară, o rupse — chiar acesta a fost gestul lui — fărîmiță tutunul în mînă și-l aruncă pe jos.

— Este original! spuse fără drept de apel. Eu nu mă ocup cu aiureli ca ăia din Forcella.

— Fără mofturi, spusei, de unde le furi?

— Nu vorbiți așa, domle, că nu mai facem tîrgul; și apoi eu sînt firmă serioasă.

— Mă faci să rîd.

— Domle, vorbiți cam mult și eu n-am timp de pierdut. Vreți sau nu țigări? Și îmbunîndu-se: locuiesc aici și toți mă cunosc; întrebați

de Ciruzzo și vă duce oricine la mine acasă. Vînd marfă bună, originală, fiindcă vreau să-mi păstrez clienții. Avem și noi obraz, ce naiba!

Atunci, uluit de vorbirea lui, i-am răspuns:

— Bine. Și am adăugat: Le iau. Vreau însă țigări *Camel*. Astea nu-mi plac, zisei, simțind o sinceră compătimire pentru acest copil-monstru. La 20 de ani va fi, dacă nu un om sfîrșit, un om dezamăgit, scîrbit, trist, care nu mai are de așteptat de la viață decît repetarea nesfîrșită și obositoare a tot ceea ce a mai încercat, trăit și ispășit pînă atunci.

În timpul acesta băiatul își vîrîse cealaltă mînă în buzunar pentru a căuta țigări *Camel* și o scoase plină de... nasturi de diferite forme și culori, un fluieraș, pietricele pentru praștii de lovit păsărele, pietre de mare, netede și turtite, pe care le ținea în mînă cu aceeași seriozitate cu care înainte ținuse banii. Dezamăgit că n-a găsit țigările, pe care le căuta, îmi spuse că se duce acasă să le aducă...

— Nu face nimic, răspunsei. Le iau și pe astea... Acum îl regăsisem în toată copilăria lui printre nasturii aceia colorați în mînuțele-i murdare.

1952

Aici toate meseriile se bazează pe puterea bacşişului. Şoferul vrea bacşiş. Chelnerul vrea bacşiş. Profesionistul de asemenea, la Paşte şi la Crăciun, vrea bacşiş. Ucenicul croitorului, ajutorul florarului, al zarzavagiului, băiatul de prăvălie al cîrciumarului, al băcanului, al brutarului şi al măcelarului aşteaptă bacşişul; în caz contrar lucrurile sosesc cu întîrziere. Şi preotul, cînd vine cu binecuvîntarea, aşteaptă bacşişul, pe care-l vrea şi paracliserul şi uşierul, şi portarul hotelului, şi cel al casei, şi poştaşul, şi factorul cu scrisori recomandate şi cu telegrame. Mereu acelaşi lucru: preţul şi bacşişul, mai mare sau mai mic.

REGELE ŞI LUSTRAGIUL

Mic, dar puternic, cu o flanelă neagră, cu două mîini enorme, doi ochi negri sub fruntea îngustă, vioi şi mari, asemănători cu cei ai unei broaşte rîioase şi caraghioase, decanul lustragiilor napolitani mă priveşte şi-mi spune:

— Dacă nu ne organizăm vom sfîrşi şi noi ca birjarii!

În închipuirea decanului nostru există o ţară a făgăduinţei: America. Toţi meseriaşii napolitani visează un „pămînt al făgăduinţei", care-i ajută s-o ducă de azi pe mîine.

— Neapole, continuă să vorbească bătrînul, oraşul care deţinea întîietatea în materie de lustragerie, a ajuns acum coada. Nici pantofii nu

mai au vreo trecere! Şi abia acum 20 de ani, pantoful lustruit era o mîndrie, un punct de onoare.

Nu-l întrerup pe bătrîn. Îmi place să adîncesc această temă. Lumea nu ştie că odinioară lustragiii napolitani erau atît de onoraţi încît unul din reprezentanţii lor a avut plăcerea să dea lecţii unui rege de sînge şi de neam mare. De va fi fost acest rege din dinastia Angevinilor, a Bourbonilor sau de Savoia, asta puţin contează. A fost însă un rege care a preţuit foarte mult arta lustruitului pantofilor. Bătrînul lustragiu care-mi curăţă pantofii şi se laudă cu o nuanţă de durere ironică, mă asigură că acest norocos a fost o rudă de a sa: n-ar putea susţine că a fost un bunic de al său sau străbunicul sau chiar tatăl său, dar ştie că acest mare eveniment i-a lăsat o amintire de neşters.

Şi continuă să-mi spună:

— Meseria noastră este o artă, ca şi aceea a cofetarului, a tapiţerului, a croitorului şi a bărbierului; lustragiul face ultima trebuşoară la un lucru fără importanţă, care devine apoi frumoasă şi perfectă. Ce face un domn, semen de al dumneavoastră? Cîştigă bani şi îşi cumpără un apartament, apoi cheamă ebenistul, tapiţerul şi după ce are o casă frumoasă, va comanda pentru el şi pentru ai săi haine frumoase. Dar va putea să se plimbe cu pantofii murdari? Iată c-am ajuns şi la lustragiu. Poţi avea o casă urîtă, pe care n-o vede nimeni, nu însă o pereche de pantofi murdari cu care să ieşi pe stradă. Nu-i aşa? O haină veche şi uzată, dar o pereche frumoasă de pan-

tofi lustruiţi salvează onoarea. Încercaţi să faceţi şi invers... Înainte, nu era conte sau baron, general sau sergent, doctor sau profesor, croitor sau brutar, care să nu ţină la această onoare. Dar astăzi... Decanul surîde ironic, bate peria de lădiţă şi eu înţeleg că trebuie să ridic şi celălalt pantof şi să-l ofer talentului său... mai bine să nu vorbim de asta.

De scaunul nostru s-a apropiat un tînăr lustragiu, un începător, care-l ascultă pe Mastantonio, cu respect şi înţelegere şi spune :

— Mastantonio are dreptate. Nenorocirea este că nu vrea să se resemneze.

— Resemnaţi-vă voi ! strigă bătrînul mînios, şi veţi vedea unde veţi ajunge. Veţi arunca lădiţa în mare. Şi după asta, ce veţi mînca ? Ce veţi face ? O altă meserie după atîţia ani, după o viaţă întreagă cheltuită ca să deprinzi o artă, pe care afară de bunicul şi poate de tatăl meu, nimeni n-a reuşit vreodată s-o posede la perfecţie ? Lumea crede că lustruitul pantofilor este un lucru de nimic, o treabă de servitoare. Cameristele ? Ele curăţă pantofii, desigur, dar îi lasă fără luciu şi îngreunaţi de cremă. Dar cele care curăţă pantofii la hoteluri ? Te îndoieşti chiar că au fost curăţaţi. Seara, laşi o pereche de pantofi uşori la uşă, şi dimineaţa îi găseşti grei şi întunecaţi, ca nişte bocanci militari. Şi asta fiindcă oamenii cred că pantofii sînt nişte lucruri moarte. Ei sînt dimpotrivă fiinţe vii, ca şi animalele şi plantele, peştii şi păsărelele. Dimineaţa, pantofii ar trebui să ia o gustare. Luaţi un băieţel şi trimiteţi-l la mare, pe un soare

puternic, cu burta goală. Va muri ca o plantă uscată. Luaţi acelaşi băieţaş, bine hrănit, şi trimeteţi-l sub soarele african ; va deveni un negru ! Tot aşa stau lucrurile şi cu pantofii, domnule.

Bătrînul decan, cu aerul unui cunoscător, bate peria de lădiţă şi eu înţeleg că trebuie să-i încredinţez, din nou, pantoful stîng, pentru a doua operaţie. S-au scurs cinci minute de cînd m-am aşezat pe acest scaun cu aspect de tron. Tinerii lustragii au înţeles că un scaun frumos nu reprezintă nimic şi că el înseamnă numai bani risipiţi în zadar. Lumea se aşază unde găseşte loc şi preferă locul cel mai adăpostit sub porticurile bătute de vînt ale galeriei Umberto I. Scaunul decanului s-ar putea însă transporta cu greu în Palatul regal din faţă, şi un rege cruciat cu greu s-ar aşeza în el. Este un fotoliu larg, cu alămuri în partea superioară, cu oglinjoare contra soarelui şi tapisat cu catifea roşie-purpurie. În loc de picioare are labe de leu şi speteaza sa ar onora pe orice cardinal. Este o piesă rară, clasică, transmisă din tată în fiu, poate cel mai somptuos, mai vechi şi mai istoric scaun de acest fel.

Văzînd că-l ascult cu mult interes, decanul lustragiilor îşi pune tot geniul în exercitarea meseriei sale. Întîi a periat pantofii, apoi i-a udat şi spălat ; îmi declară că nu este vorba de o anilină obişnuită, ci de un amestec special şi secret, şi-mi atrage atenţia că pielea a absorbit imediat lichidul, fiindcă era însetată de hrană. Acum trece la a doua operaţie : lustruitul, cu care clientul se mulţumeşte în mod normal, în timp ce

pentru lustragii constituie prima fază a lucrului. Pantofului stîng i-a urmat dreptul, iar acum, din nou, pe piedestal este piciorul stîng, gata să primească primul strat de cremă gălbuie, preparată în casă, dintr-o compoziţie misterioasă ; lustragiul o întinde cu gesturile mici şi indefinibile ale vîrfurilor degetelor, prin ciupituri şi lovituri, slabe sau puternice, ale degetului mare, toate făcute parcă în ciudă şi cu supărare. Totul este mister în arta aceasta : anilinele, cremele, periile, chiar şi diferitele cîrpe de catifea pentru lustruit. Cel care se uită cu atenţie la vreunul din aceşti meseriaşi în timpul lucrului, se convinge că pantofii nu se pot curăţa în casă. Nici un cetăţean particular nu va putea vreodată să-şi lustruiască singur încălţămintea. O cîrpă de in ar strica pielea mai mult decît un cuţit. Cele mai cunoscute creme, ar crăpa-o. Cea mai pură şi superioară anilină, ar transforma-o într-un burete.

Sînt lucruri pe care le înţeleg singur, şi pe care decanul lustragiilor mi le explică cu sobrietate şi bogăţie de amănunte.

— Lucrurile stau aşa : continuă să spună el ; înainte pantofii erau cusuţi de mînă. Acuma sînt făcuţi în serie. Totul s-a industrializat. Apoi lumea nu are timp şi nu se mai sinchiseşte de lustruitul pantofilor. Şi pe urmă au ieşit pantofii de stofă, de pînză, de sfoară, din „ramia" americană, din pai... bine, bine, continuaţi, şi noi unde vom sfîrşi ? Sîntem o mie de inşi în Neapole, o mie şi ceva, şi toţi o mie avem puzderie de copii gălăgioşi, de toate vîrstele. Sîntem socotiţi cerşetori şi nu ştim dacă, seara, vom aduce acasă o sută sau o mie de lire.

— O mie de lire ! exclamă batjocoritor tînărul de lîngă noi. Ar trebui să se facă o lege, bine zice Mastantonio, ar trebui să aibă puţin respect faţă de noi.

— I-am spus fiului meu, continuă să vorbească, cu o mînie cîntată, decanul : „Du-te la consulul american, aruncă-te la picioarele lui, curăţă-i pantofii, numai să te trimită în America, ţară mare, ori cum ai lua-o, şi acolo vei înţelege cît valorează un lustragiu." Acolo lustragiul e un comerciant, şi ce comerciant ! Cu prăvălii mari cît nişte saloane, cu zece sau douăzeci de scaune şi zeci de lucrători ; şi adeseori se întovărăşesc un lustragiu şi un frizer (unul se ocupă de cap, altul de pantofi) şi strîng milioane.

— Şi de ce nu realizaţi proiectul la Neapole ? întreb eu.

— Cine să ne dea bani ? Iar, o dată găsiţi banii, cunoaşteţi dumneavoastră doi napolitani, care să se înţeleagă ?

— Asociaţi-vă, îl sfătuiesc eu.

— Ai văzut ce spune domnul ? se adresează decanul, ironic, tînărului ucenic. Domnul vrea să ne vadă omorîndu-ne unul pe altul.

Ucenicul mă întreabă :

— Sînteţi din Neapole ? Atunci nu ştiţi nimic despre acest ţinut. Aici ne împroşcăm într-una cu noroi. Asta e adevărata noastră ocupaţie : să-i desfiinţăm pe ceilalţi, pentru bunul motiv

că trebuie s-o scoatem la cap, ceea ce e cel mai cumplit război din totdeauna.

— Băiatul a devenit matur, declară decanul cu satisfacție. Și cum s-ar putea să nu-i dai dreptate ?... E mai bine, mult mai bine să trăiești din amintirile trecutului. Eu nu mă mai gîndesc la viitor. Căci pe de-o parte sînt prea bătrîn, iar pe de alta într-o bună zi mă lovește ceva și nu mă mai scol. După asta, se gîndește la propunerea mea și reia convorbirea : Să admitem că ne-am asocia, impozitele însă ne-ar ucide. Și apoi unde am găsi o prăvălie în centru ? Și, chiar de am găsi-o, cu 150 000 pe lună, cine ar mai veni să-și curețe pantofii, știind că trebuie să plătească după tarif, nu să scape cu cîțiva bănuți acolo, aruncați ca o pomană ? De-ar mai trăi, cel puțin, regele. Da, acela ne-ar fi ajutat. Regele, începe el să vorbească, coborînd vocea și trăgîndu-mă spre el, regele, ceea ce-ți spun e o taină, lăsa servitorii și cameriștii să facă totul, se lăsa îmbrăcat și dezbrăcat pentru că era rege. Numai într-o singură ocazie voia să se servească personal. Într-o bună zi trimise să cheme pe meșterul Ciccillo, bunicul meu, și după ce dădu afară pe cei prezenți, îi spuse : „Scumpe Ciccillo, tu trebuie să mă înveți să-mi curăț pantofii, ca napolitanii, și pe urmă o să-ți dau un palat sau o pădure, o corabie sau o trăsură, cu patru cai, după cum vei pofti". Bunicul meu îl învăță cum trebuie, vreme de trei zile, în care timp mîncară și se plimbară împreună, discutînd și vorbind despre istoria artei de a curăți pantofii și la urmă ieși din palat în trăsura personală a regelui, pe cînd lumea-l aplauda. Și de atunci, în fiecare dimineață, regele își curăța pantofii cu propriile-i mîini. Alte vremuri ! Tinerii aceștia nu știu nici măcar că, atunci cînd Garibaldi a venit la Neapole, primul lucru pe care l-a cerut a fost să i se lustruiască glorioasele sale cizme, de către un lustragiu napolitan.

1952

BURGHEZIE DEMODATĂ

După ce am schimbat de patru ori casa în şapte luni, şi m-am mutat din strada Foria în strada Giacinto Gigante, de la Tribunal pe străduţa Tre Re, soţia mea reuşi să găsească în cel mai aristocratic cartier al Neapolelui o cameră cu acces la baie şi bucătărie. Şi la ce preţ ? Abia cu cinci mii de lire mai mult decît ultima noastră cameră, de unde fuseserăm obligaţi s-o luăm din loc. Cele 18000 de lire pe lună ar fi fost însă răscumpărate de tăcerea şi de pacea noii locuinţe. Pe lîngă aceasta, soţia mea era fericită să poată da rudelor şi prietenilor noua adresă ; fiindcă la Neapole faptul de a locui pe strada aceea constituie un titlu de onoare. Persoana căreia-i dai adresa te priveşte îndată cu alţi ochi ; se întreabă cum de nu a intuit mai dinainte că şi tu locuiai pe acea stradă renumită. Soţiei mele îi plăcea să spună şi ce chirie plăteam. O spunea pe un ton supărat : „Pentru o cameră, optsprezece mii de lire !" şi totodată cu falsă resemnare, după lovitura dată : „Dar mulţumesc lui Dumnezeu, este o casă frumoasă şi elegantă."

Noua locuinţă (era în 1947) ar fi costat multe sacrificii, sacrificii răsplătite însă, în afară de pace şi de tăcere, şi de „amabilitatea proprietarilor", cum spunea soţia mea. Pentru această mutare am pregătit patru geamantane, zicîndu-ne : „De data asta, gata ! ne vom aşeza în noua casă şi nu ne vom mai mişca de acolo ; adio oboseală".

După atîtea schimbări de camere mobilate, dobîndiserăm suficientă experienţă. Ştiam ce trebuie şi ce nu trebuie să vorbim ca să fim bine trataţi de proprietăreasă : să păstrăm o atitudine afectuoasă şi inofensivă. După ce închiriarăm un automobil şi încărcarăm lucrurile, ne-am îndreptat către noua locuinţă, de pe strada cea renumită. Este strada cea mai întortochiată din Neapole. Între mare şi dealul Vomero, urcînd încovoiată ca o scară în spirală, ar fi trebuit să fie o stradă levantină şi aerisită, răsfrîngînd culorile mării şi ale soarelui. În schimb, vanitatea oamenilor care locuiesc acolo a încercat, prin toate trucurile, să facă din ea o stradă londoneză. Blocurile sînt cenuşii, întunecoase, greoaie, înconjurate de ziduri. Mai mult, pe la jumătatea străzii, întîlneşti cîteva vile, într-un stil greu de definit, cu balcoane pîntecoase, cu dantelărie pe cornişele, de culoarea cremei şi cam verzui, avînd la fiecare intrare cîte un portar în uniformă. E parcă ai trece în revistă un front de soldaţi învinşi. Acest decor plăcea soţiei mele.

Odată ajunşi în faţa balconului, coborîrăm şi şoferul ne descărcă geamantanele. Portarul ne privi de sus în jos. Cînd, cu două luni înainte,

debarcaserăm pe străduţa Tre Re, o uliţă de două sute de metri, în stare să cuprindă mii şi mii de suflete, în jurul nostru se strînseseră zeci de femei, bărbaţi şi copii, gata, cu toţii, să ne dea ajutor. Portăreasa se repezise afară cu surîsuri materne, cu închinăciuni şi cu „domn“ adresat mie şi cu „doamnă“ soţiei mele ; şi rămăsese să se îngrijească ea de geamantane. Doamna cu camere de închiriat ieşise în balcon şi ne spusese : „Urcaţi, vin să vă deschid“. Dar pe strada aceasta renumită, nimeni nu ne aruncă vreo privire. Soţia mea fu nevoită să dea fuga, pînă la mica gară din apropiere, în căutarea unui hamal sau a vreunui pierde-vară inimos, dar se întoarse singură. Pe trotuarele singuratice treceau doamne tinere, numai tocuri şi unduiri, şi unele doamne în vîrstă cu voaletă şi cu pasul rar. Portarul stătea ţeapăn, cu o expresie dispreţuitoare. Îi dădui două sute de lire, care desigur că-i părură un fleac, şi el se mărgini să ne arate etajul doamnei, pe care o căutam :

— Al doilea, de jos.

— De jos ? exclamai mirat, cum adică de jos ?

— Jos, spune bărbatul înalt şi mustăcios, în uniformă. Coborîţi, nu urcaţi.

M-aş fi înapoiat în fugă să cer iertare bunei doamne de pe stradela Tre Re, care, poate, nici nu dorea mai mult. Apartamentul noii proprietărese era la etajul al doilea „de jos“. Se afla într-unul din acele blocuri care coboară pînă pe strada de dedesubt şi se ridică cu cinci sau şase etaje pe strada de deasupra pe amintita stradă londoneză. Ne luarăm geamantanele, unul cîte

unul şi le tîrîrăm pînă la uşă. La fiecare cotitură a scării coboram în întuneric şi nu mai vedeam nimic ; era totuşi un bec electric continu aprins, într-un halo de umezeală. Soţia mea săvîrşise o foarte mare greşeală. Este drept că eu mă arătasem grăbit şi că trebuia să plecăm din stradela Tre Re, dar ultima cameră, cu patru pereţi cojiţi şi cu pardoseala de cărămizi roşiatice, desfăcute, ca o stradă desfundată, situată la etajul al cincilea, avea mult aer, se vedeau de acolo un petec de mare, terasele pline de muşcate şi de izmă, vîrfurile de aramă ale clopotniţelor strălucind în soare şi nu mai avea nici un fel de importanţă faptul că familia patroanei făcea parte din cele cumplite.

Aici coborîrăm într-o gaură curată dar deprimantă. Avea şi un balconaş, prin care intra mai mult aer decît lumină, fiindcă în faţa balconaşului se ridica, la o distanţă de doi metri, un perete acoperit cu muşchi.

— L-am ridicat ca să nu vedem mojicii de pe străduţă, spuse doamna în vîrstă.

Dincolo de zid se zăreau ultimele case ale ulicioarei. Zgomotul ei fu singura mîngîiere în luna aceea de coşmar.

Stăpîna casei avea trăsăturile unei femei măritate, fără bărbat, cu buclele şi fardurile unei femei în vîrstă, ce continuă să aibă gesturile ridicole ale unei domnişoare de altă dată.

Stăpînul era „verişorul“ domnişoarei ; o persoană cu un păr foarte bogat, încleiat cu un sfert de borcan de briantină solidă. Şi ce voce încîn-

tătoare avea ! Ce mişcări ştia să facă cu şezutul său, cît podul palmei.

În primele zile verişoara şi verişorul se arătară de o foarte mare amabilitate. Ţineau să facă pe distinşii şi să sublinieze că închiriau pentru prima dată. Erau în realitate doi trîndavi fără bani care pentru o singură lăscaie şi-ar fi dat toate bunurile morale şi materiale. Astfel începură să ne dea a înţelege că cele 18000 de lire pe lună nu erau îndeajuns şi că ei primeau oferte continue pentru 25000 de lire ; că dacă se sacrificau, înţelegeau să obţină un cîştig potrivit şi la înălţimea demnităţii şi sacrificiului lor.

— Ne-am hotărît la treaba asta, spuse odată domnişoara, pentru a ajuta persoanele cumsecade, care n-au casă, ca să nu-i lăsăm pradă proprietarilor de profesie. Dar pînă acum n-am avut parte să întîlnesc oameni la fel ca noi. Ce reprezintă 18000 de lire ?

— De acord, răspunsei, dar aşa ne-am înţeles.

— Şi dumneata, care eşti bărbat, şi ştii ce-i viaţa, vrei să te conformezi pactelor ? mă întrebă verişorul, căruia-i plăcea să fie complicat. Bărbatul adevărat înţelege, se adaptează şi cînd este vorba de răsplată, dă mai mult, vreau să spun că nu mai ţine seama de înţelegeri anterioare. Adevăraţii domni aşa fac.

În timpul acesta, cînd soţia mea gătea sau pe cînd mîncam, ei se aşezau pe celelalte două locuri de la masă, fiecare cu cîte un căţeluş — pe care-l iubeau la nebunie — în poală. Cînd soseam eu de la lucru, soţia mea se simţea salvată. Cînd nu eram eu acasă, îi spuneau că dădea drumul cu multă putere robinetului, că spală încontinu. Îi scădeau flacăra gazului de sub oale şi, dacă soţia mea se îndepărta pentru cîteva minute, ajungeau chiar s-o stingă, după cum îndrăzneau să ascundă şi cheia de la apă, pretextînd un defect. În schimb luau parte cu demnitate la prînzurile noastre, şi acceptau o furculiţă de macaroane „numai pentru a le încerca“, o bucată de carne, tot numai pentru a gusta, un ciorchine de strugure, o piersică sau o pară, numai pentru a ne ţine tovărăşie. Într-o seară, tot numai de probă, ne mîncară jumătate din mîncarea de sparanghel. Şi nu era nimic surprinzător în asta. Verişorul obişnuia să încerce mîncarea, cînd era pe foc. Odată, pe cînd şi ei îşi pregăteau macaroanele, care plăceau foarte mult verişorului, acesta începu să le încerce şi tot încercînd şi iar încercînd, atunci cînd verişoara puse macaroanele pe strecurătoare, mai găsi supravieţuind doar vreo zece macaroane rupte. Soţia mea înţelesese cum stăteau lucrurile şi din dorinţa de a nu da naştere la vreo gîlceavă şi de a nu se atinge de hrana mea cu un gram, punea la socoteală şi plusul ce trebuia oferit celor doi stăpîni „rafinaţi“. Cu toate precauţiile astea extreme, zilnic eram pe punctul de a rupe relaţiile.

Într-o zi veniră să ne caute doi prieteni. În timpul vizitei auzii pe proprietari dînd tîrcoale la uşa cu geamuri. După plecarea musafirilor, doamna îmi spuse :

— Scumpe profesore, în felul acesta mă scoateţi la licitaţie. Nu vă putem îngădui să primiţi

vizite în casa noastră. Dacă ne vine şi nouă un prieten, în acelaşi timp, ce ne facem? Vreţi să fim socotiţi proprietari de camere mobilate?

— Atunci, răspunsei, nu trebuia să închiriaţi. Banii nu se găsesc pe toate drumurile.

— Profesorule, fără insulte! spuse cu o voce puternică verişorul. Noi nu închiriem. Credem că am făcut aceasta din amabilitate pentru dumneata.

— Lipsiţi-ne de asemenea amabilităţi.

— Ah, desigur, răspunse verişoara, dacă pentru 18000 de lire trebuie să fim socotiţi proprietari de camere mobilate, atunci prefer o nobilă singurătate.

În urma acestor certuri, începurăm să nu le mai dăm felioare de carne şi fructe de sezon, probe de sparanghel şi de macaroane şi le deşteptam pofta de mîncare cu feluri noi şi variate, în vreme ce verişorul, într-un elegant halat descusut, se distra citind verişoarei pagini din romane. Odată, pe la prînz — era penultima zi a primei luni şi ei începuseră să se îndulcească ca să ne convingă să plătim şi luna următoare — pe cînd savuram o aripă de pasăre moale şi rumenită, sub privirea dulce a verişorului, el aştepta să-l poftesc la masă. Ar fi fost periculos, căci astfel de invitaţii el le lua de bune. După ce terminai aripa, începui să mănînc o pulpă, alternînd îmbucăturile cu înghiţituri dintr-un delicios vin de Chianti, cînd verişorul se ridică strigînd:

— E o ruşine! N-am mai pomenit pe cineva care să înceapă să mănînce înainte de a invita

şi pe cei de faţă. Este o lipsă de educaţie!

Îi rîsei în nas. Şi verişoara îi veni în ajutor, adăugînd:

— Vărul meu are dreptate. Cînd mîncaţi astfel de lucruri, închideţi-vă în cameră, fiindcă oamenii bine crescuţi nu se poartă astfel în public.

1952

O NOUĂ CLASĂ (I)[1]

Am avut posibilitatea să observ multă vreme doi soți. Cînd i-am cunoscut, erau dintre oamenii cei mai modeşti, ca să nu zic cei mai neînsemnați, din cîți existau pe lume; locuiau într-un mic apartament de două camere și aveau o fetiță. În această familie meridională se transmitea tradiția de a se da primului născut, dacă era bărbat, numele bunicului, iar dacă era fată numele bunicii. Mama soției numindu-se Concetta, nou-născutei i se dădu numele de Concetta, Concettina. Părinții soției, mici slujbaşi într-o minusculă întreprindere particulară, erau persoane care se deosebeau de oamenii mărunți printr-un modest bagaj de cuvinte italiene și prin conștiința că există și o limbă scrisă. Părinții fetei o dăduseră la învățătură, fata ajungînd pînă la clasele cursului superior pe care nu le terminase însă. Apoi fata cunoscuse pe acela care trebuia să-i devină soț, fiul unui fost slujbaş la vamă, suspendat din serviciu pentru delapidare.

[1] Cifra din paranteză reproduce numerotarea din volumul original.

În timpul logodnei, tinerelul voia să plece în Spania ca să lupte împotriva „Hidrei Bolşevice", să fie rănit uşor, în oricare parte a corpului, şi pe baza acestei răni să obțină un post fie chiar de uşier, spunea el; şi se agita şi striga pe străzi, susținînd politicieni ca Fortebraccio din Predappio. Inutil de spus că tinerelul nostru a rămas la Neapole, mort de foame şi dezbrăcat, tot mai lovit şi disperat de ideile bolşevice, care începuseră să circule.

După sfîrşitul războiului — cel mare — îl găsim pe omul nostru în spatele americanilor, îmbrăcat ca la circ, jumătate codoş şi jumătate afacerist, şi, mai ales, un tenace şi înverşunat inamic al nobililor, care, pe atunci, se ascundeau, morți de spaimă, al burghezilor şi al oricui avea bani; inamic, în acelaşi timp, şi al oamenilor din popor, care, cu mult curaj, reuşiseră să-şi strîngă oarecare parale. Adevăratul său duşman erau, pe scurt, banii, care, în acelaşi timp, erau şi cel mai mare ideal al său. În numele banilor îşi justifica orice nelegiuire şi pentru acelaşi motiv profesa „idei roşii".

Toate acestea aparțin trecutului eroului nostru care, atunci cînd l-am cunoscut şi m-am dus la el acasă, ca să-i cunosc şi soția, m-a primit într-o cameră umilă şi rău mirositoare — tipicul miros de varză fiartă — în care semnele înjosirii şi descurajării se vedeau pe mobile, pe orice lucru. În fața mea erau două ființe sfîrşite. Fetița încă se mai numea Concettina. Ea umbla tot modest îmbrăcată. Tată-său purta tot bască şi afirma că nutreşte dispreț şi compătimire pentru per-

soanele bine îmbrăcate ; pentru cei care fumau ţigări americane ; pentru toţi aceia care aveau exact ce nu avea el. Concettina era în clasa a doua, la o şcoală de stat.

Cam în aceeaşi vreme, soţia prietenului meu, ducîndu-se la mica piaţă din cartier, cunoscu o altă doamnă, de aceeaşi origine cu ea, dar al cărei soţ cîştiga vreo sută de mii de lire pe lună. Aceeaşi origine socială, aceeaşi sărăcie în spate, aceeaşi brumă de cultură, aproape aceleaşi şi gusturile, dar ce *savoir faire*[1] la doamna necunoscută ! Se pare că fusese cameristă la cîteva familii bogate napoletane şi în acest mediu învăţase, între alte multe lucruri, şi expresia *savoir faire*. Şi prin acest *savoir faire* reuşise să fie luată în căsătorie de actualul ei soţ, contabilul. Spunea *„pardon"* în orice ocazie, potrivită sau nepotrivită, pe scurt, îşi transforma viaţa ei mediocră, împodobind-o cu cuvinte franţuzeşti, cu gesturi ciudate, care ar fi trebuit s-o arate rafinată, cu atitudini interesante şi misterioase.

Prietenia se legă repede şi începură să-şi facă vizite. Soţia contabilului rîvnea să găsească un teren virgin, pe care să-şi încerce talentele sale. Soţia prietenului meu avea nevoie de o astfel de învăţătoare. O aştepta de mult. Casa contabilului era identică cu cea a prietenului meu ; avea totuşi un fel de cameristă ; o biată servitoare obosită. Urmînd moda timpului, policandrele fuseseră înlocuite cu abajururi, împodobite cu dantelă. Erau două camere, dar făceau cît patru.

[1] Dibăcie, spirit practic (franc.).

Fiecare dintre cele două camere îndeplinea cîte două funcţii, iar seara se transformau în dormitor. Fetiţa de zece ani, urîtă foc, se numea Ester. Băiatul, un copil isteric, se numea Rodolfo. Fiindcă numele bunicilor fuseseră prea comune, părinţii nu putuseră respecta tradiţia populară. Copiii frecventau şcoli speciale : internaţionale, spunea doamna. Totul era „internaţional şi cinematografic" în casa aceea, după părerea şi felul doamnei de a prezenta (şi de a transforma prin magia cuvintelor). Într-o seară, prietenii mei se pregătiră cum putură mai bine ca să onoreze cît se poate mai decent o invitaţie la masă, unde avea să li se servească un *potage*. Acest magnific *potage* nu era decît o supă de pire de fasole. În loc să rîdă, perechea noastră fu cuprinsă de spiritul de imitaţie.

Prietenul meu, după multe acte de slugărnicie, de renegări şi de recomandaţii, descoperi în sfîrşit un serviciu într-o bancă ; astfel, încetul cu încetul, familia reuşi să ajungă la înălţimea noii situaţii. În locul bascului, prietenul meu purta acum o pălărie, în locul obişnuitului tricou — o adevărată insultă la adresa burgheziei — cămăşi de calitate, în locul pantofilor de cauciuc, pantofi uşori, lucioşi, lucraţi de meşteri specialişti ; în locul ceasului de oţel, unul de aur. Nu era zi, în care poştaşul să nu le aducă un aviz cu o rată de plătit. În orice caz, acest progres era mai mult decît justificat. La fel ar fi făcut şi ţăranii, însă ei n-ar fi făcut următoarele lucruri : nu s-ar fi îndatorat pînă peste cap, ca să fie constrînşi la o singură şi modestă masă pe

zi, pentru a putea închiria o locuinţă într-un cartier elegant al oraşului şi nici nu şi-ar fi trimis fetiţa la o şcoală de mare faimă în lumea subţire a oraşului.

Între timp am plecat în America şi nu mai ştiam nimic despre vechii mei prieteni. La înapoiere, mă dusei să-i vizitez. Îmi deschise soţia lui, care se transformase într-o creatură ciudată : umflată, foarte fardată şi cu pantaloni. Mă întrebă :

— Doriţi un ceai, un Martel, o ciocolată braziliană cu lapte... doriţi să rămîneţi la dejun ? Întrebuinţase cuvîntul „dejun" şi nu „prînz", ca altădată. Apoi strigă pe fetiţă : Etta, Etta, vino să-l vezi pe domnul. Îţi mai aduci aminte ? Şi eu o întrebai :

— Este altă fetiţă ?

— Pentru Dumnezeu ! Ce spuneţi ! E tot cea pe care o cunoaşteţi.

Era biata Concettina.

Soţul întîrzia să se întoarcă acasă. (Ea îmi spuse că era funcţionar, viitor director.) Vorbind despre părinţii săi, zicea : *Papa ! Maman !*, adăugînd, nu ştiu cum ajunsese la acest capitol, că atunci cînd *papa* al ei conducea întreprinderea... etc. ... etc. ...

Ascultam, dezgustat şi ameţit, pentru a nu ştiu cîta oară, povestirea scurtei lor călătorii în Franţa. Mă supăra, îndeosebi, noul său fel de a vorbi : ţinea să pronunţe pe „r" moale, şi ca să-l poată pronunţa bine îşi pocea faţa şi buzele. În cele din urmă sosi acasă şi prietenul meu, sigur, serios, laconic, bine îmbrăcat, parfumat.

Am vorbit îndelung. El declară la sfîrşit că era pentru ordine cu orice preţ, pentru restaurarea monarhiei şi în timp ce debita aceste adevăruri, mă întreba ce fel de ***coktail*** îmi place, pronunţînd satisfăcut cuvintele : „negru", „american", „mizerie" şi aşa mai departe. După-masă am ieşit în oraş. Ea îşi pusese o pălărie în formă de oală, o blană de vizon indigen şi ţopăia ca o păsărică. Voia să pară aeriană, uşoară, suavă, plină de fineţe. Rostea multe vorbe-n vînt. Şi eu eram adînc ruşinat că merg alături de aceste două paiaţe care, după mine, nu găseau, de ani de zile un moment, un minut măcar de intimitate cu ei înşişi.

1955

Toate relele pe care le fac așă-zișilor stăpîni, le sînt plătite din plin de propria lor ignoranță care le înfurie, de misterele metropolei și de „peștii" care le pîndesc la tot pasul.

DEGETUL CEL MARE

Antonietta părea la prima vedere o adevărată perlă. Întotdeauna ne-am dorit să găsim o femeie de serviciu ca ea. Prietenii noștri se lăudau că aveau în casa lor, de 15 ani, aceeași femeie de serviciu; ea făcea acum parte integrantă din familie și avea dreptul să dea sfaturi și să se impună chiar și copiilor, pe care-i crescuse. Iar noi eram obosiți să ne tot ținem pe urmele unor fete aproape totdeauna venite de la țară, timide la început, dar gălăgioase și obraznice după prima lună de serviciu. Din motive destul de neserioase dispăreau pe neașteptate; fie din dorința excesivă de a schimba pentru a schimba, fie pentru a se ține după un logodnic, care-și schimbase, de pildă, șantierul de lucru. Filena noastră ne părăsise și ea tot dintr-un motiv ca acesta.

Ne ajunsese pînă peste cap. Și cînd samsarul ne vorbi de o femeie, abia debarcată din Lucania, care avusese multe necazuri, o nefericită, bine educată și fără gărgăuni în cap, și care, mai ales, căuta o familie bună, unde să rămînă și să

prindă rădăcini, i-am răspuns să ne-o aducă imediat și să considere afacerea încheiată. Și, la prima vedere, exemplara Antonietta corespundea întrutotul, începînd cu înfățișarea fizică, descrierii făcute de samsar.

Cu toate că era o femeie între 25 și 30 de ani, părea să aibă vreo 40: era scundă, cam grasă, cu părul roșcat și cîlțos, ca al păpușilor, cu ochii mai curînd cenușii decît verzi, nu prea strălucitori; era ca omul care e obosit de viață, nu mai crede în nimic și cere numai un serviciu liniștit într-o casă, care să fie o oază de liniște. Era îmbrăcată cu un palton de lînă păroasă și albăstrie și ținea în mîini două geamantane de carton, pline cu lucruri și legate, pentru o mai mare siguranță, cu sfoară.

I-am arătat imediat micul nostru apartament, de la ultimul etaj, plin de aer, lumină și soare, dar din privirea ei n-am înțeles dacă i-a plăcut sau nu. I-am arătat și cămăruța ei dar nici acum nu spuse nici o vorbă. Însă tăcerea este elocventă. Se retrase imediat în camera ei, și, după o jumătate de oră, timp în care eu și soția mea eram fericiți de marele noroc care dăduse peste noi, și ne sfătuiam să-i facem cît mai comod serviciul, apăru gata să-și înceapă treaba. Trebuie să adaug că era o dimineață călduță de aprilie și că sub cerul napolitan pluteau miresme de flori.

Antonietta, însă, de cum intră în bucătăria așezată la răsărit, se năpusti asupra ferestrei și o închise. Noi am ieșit în oraș iar la înapoiere ne deschise ușa o nouă Antonietta. Își pusese o

bonetă pe cap şi pe umeri o broboadă groasă de lînă. Antretul, de obicei foarte luminos, era cufundat în întuneric, încît a trebuit să aprindă lumina ; toate celelalte camere erau de asemenea cufundate în întuneric, balcoanele închise şi rulourile de la ferestre coborîte. Antonietta îşi freca mîinile de frig şi nu înţelegea de ce eram miraţi.

— Era frig. Nu simţiţi ? Şi-apoi eu nu sînt obişnuită să stau la ultimul etaj. I-am spus şi samsarului că vreau o casă la etajul întîi.

Că-i era frig, admiteam, dar de ce cufundase toată casa în întuneric ? Ne spuse că-i plăcea să trăiască liniştită, ferită de ochii indiscreţi, că idealul ei era să lucreze mult şi nederanjată de nimeni şi că, atunci cînd ieşise pentru o clipă în balcon, cîţiva pictori tineri îi adresaseră cuvinte injurioase pentru onoarea ei, ceea ce o făcuseră să le închidă jaluzelele în faţă.

Şi numaidecît începu să ne înşire o poveste întreagă : era căsătorită în Lucania, cu un chitarist desfrînat, care voia s-o constrîngă să ducă o „anumită viaţă“ ca să-i stoarcă banii ; tatăl său, violent peste măsură, o gonise din casă, fiindcă o soţie nu trebuie să-şi părăsească soţul ; renunţase la serviciul dinainte, deoarece stăpînul pusese ochii tocmai pe ea, care se simţea o sfîntă ; una dintre ultimele stăpîne o obliga să spele rufe în fiecare zi, lucru groaznic pentru ea ; altă stăpînă avea doi copii care plîngeau într-una, de o făceau să înnebunească ; a treia stăpînă se gîndea într-una cum să se facă mai frumoasă şi să se distreze mai bine, iar pe ea o neglija şi o lăsa nemîncată ; şi în sfîrşit, după părerea ei,

casa noastră, în afară de neajunsul de a fi situată la ultimul etaj, şi într-un nor de gheaţă, îi părea mai bună şi fiindcă era mică, şi fiindcă nu erau copii. Informaţii care ar fi fost în stare s-o dea gata şi pe cea mai răbdătoare dintre stăpîne.

Ar fi trebuit să spele rufele, dar le lăsase în acelaşi loc în care le găsise. Ba chiar, cu multă dezinvoltură, ne întrebă de cîte ori pe săptămînă vine spălătoreasa, ca să-şi pregătească şi ea, din vreme, lucrurile murdare. Nu se gîndise nici să spele pardoseala, nici să aranjeze camerele şi, la protestele noastre politicoase, ea răspunse promiţîndu-ne că a doua zi va face casa ca o oglindă de curată, arătîndu-ne, în acelaşi timp, degetul mare al mîinii drepte bandajat. Ne dădu o rază de speranţă. Biata femeie era plină de bunăvoinţă, doar degetul cel bolnav fusese de vină.

Soţia mea voia să ştie despre ce era vorba şi Antonietta, după multe stăruinţe, consimţi să vorbească. De sub faşă apăru un deget de ţărancă adevărată : mare, gros, roşu şi bătătorit. Nimeni, afară de Antonietta, care avea un adevărat cult pentru corpul său, nu s-ar fi gîndit să-l bandajeze ; şi cum degetul o durea atît de tare, încît se învîrtea casa cu ea, se aşeză cu solemnitate, pe un scaun, în bucătărie, şi nu se mai mişcă de acolo, nepăsătoare la agitaţia soţiei mele, care pregătea masa.

Eram surprinşi şi uimiţi la culme. Dar ce puteam face din prima zi ? Ea, în timpul acesta, continua să vorbească despre soţul ei şi să spună

că dacă n-ar fi fost el, ea ar fi rămas cucoană în casa ei modestă, dar cinstită, între rudele și prietenii ei, pe cînd acum era silită să indispună atîția „domni“. Antonietta zicea că ne indispune și nu greșea, exprimîndu-se în felul acesta, cel puțin ciudat pentru o fată în casă, în vreme ce soția mea o asigura că n-o indispunea de fel. În două luni, Antonietta în căutarea unei stăpîne bune, materne, drăgăstoase, care s-o trateze ca pe propria-i fiică, schimbase șapte stăpîne. O prietenă de a sa, o anume Alfonsia, „nerușinată și norocoasă“, ținu ea să precizeze, găsise doi domni în vîrstă care prinseseră atîta drag de ea, încît o lăsaseră moștenitoarea lor. Dar soția mea (ea stătea pe scaun din cauza degetoiului bolnav, iar soția mea muncea din greu) i se părea c-ar corespunde stăpînei ideale, visată de ea.

După-masă ne-am retras în camera noastră și Antonietta, după ce făcu o curățenie sumară în bucătărie și în sufragerie, începu să se ocupe și de propria-i persoană. Cu o pereche de ochelari pe vîrful nasului, și tot cu boneta pe cap și cu broboada pe umeri, ea nu cosea, nici nu broda, ci scria scrisori. Îmi făcu o impresie grozavă cînd ne privi pe amîndoi, pe mine și pe soția mea, pe deasupra ochelarilor. Mi se păru o femeie de 50 de ani, o bătrînă directoare de institut, și parcă simții nevoia să fac mai încet radioul pentru ca Antonietta să-și continue, în tihnă, corespondența. Ne simțeam învinși de blînda ei nerușinare. După ce termină cu scrisul, femeia se retrase în cămăruța ei, de unde ieși, peste cîtva timp, metamorfozată, apărîndu-ne în culmea exaltării tipice celor cari au venit de curînd de la țară : pe cap o pălărie cu pană, un palton cu o blăniță jumulită, de un gălbui închis și murdar, o geantă și mănuși în mînă, o pereche de pantofi roșii în picioare ; cu degetul desfășat și cu unghia dată cu roșu, la vedere. Plutea într-un nor de parfum ieftin și insuportabil. Ne privi, astfel gătită, cu un surîs umil și slugarnic, cu ochii mai mult cenușii decît verzi și, pentru o clipă fosforescenți, ca ai pisoilor în lumină, atenți să surprindă efectul produs asupra noastră de transformarea ei din servitoare în cucoană. Și cînd ne ceru voie să iasă în oraș, și cînd ne întrebă dacă aveam să-i comandăm ceva, schimbă deodată timbrul vocii, folosind un ton septentrional.

Soția mea nu avu nici măcar curajul să-i spună că era liberă numai joia și duminica, fiindcă Antonietta era femeea care hotărîse totul. Sau accepta sau refuza ; știa ce vrea. Aflarăm lucrul acesta dintr-o copie murdară a unei scrisori, adresată unui anume Fontino din Cosenza. Reușirăm să înțelegem că Fontino era amantul ei preferat ; că ea trebuia să facă de toate, ca să-și întrețină soțul închis ; că era aproape de realizarea visurilor sale. Acum cîștiga mai bine, schimbînd casele, una după alta, cruțîndu-și forțele, cu ajutorul degetului cel mare „știi tu...“ ; era pe cale să fie angajată la doi bătrîni, aproape de moarte, care, în schimbul unei îngrijiri atente, i-ar fi lăsat drept moștenire casa lor, un apartament, preciza Antonietta, de 10 camere. Odată intrată în posesia moștenirii, ea și Fontino ar fi

fost fericiţi, după cum meritau, închiriind camere celor originari din Lucania, care veneau la Neapole.

Înarmaţi cu această scrisoare, la întoarcerea ei am dat-o imediat afară din serviciu. Luată pe neaşteptate, îşi scoase masca. Apăru atunci o femeie acră şi violentă „capabilă de orice". Şi plecă, deşi era noapte, tîrziu, fără să ne salute şi trîntindu-ne uşa în nas.

Peste un an am recunoscut-o pe Antonietta pe stradă : însoţea pe nişte bătrîni înstăriţi. Doamna era o cucoană mică, mică, îmbrăcată în negru, cu un văl de călugăriţă pe cap, şi cu un mic baston cu măciulie de argint în mînă, umblînd cu capul gingaş, ridicat în căutarea luminei, ca şi cînd ar fi fost pe cale de a orbi. Domnul, deasemeni îmbrăcat în negru, înainta, cu paşi mici, obosiţi. Antonietta îi întovărăşia, în aşteptarea marelui eveniment... şi cu degetul bandajat.

1956

Acum mulţi ani am scris o povestire în care susţineam că scumpul meu oraş natal, văzut de pe înălţimi, te impresionează prin frumuseţea sa suavă care nu suportă comparaţii prosteşti ; străbătut însă, metru cu metru, frumosul meu oraş are tonuri groaznice, ca şi faţa actorilor, frumoasă din stal, dar de paiaţă dacă te apropii.

ZĂPADA

Da, într-adevăr, anii trecuţi a nins la Neapole, dar puţin şi mai mult în glumă. Strada Caracciolo, din vecinătatea mării, albită de nea, era un spectacol fermecător. Primăria se transformase într-o pădure, din care nu te-ai fi mirat să vezi ieşind un urs. Ninsoarea incoloră, fină, nu reuşea să acopere cerul şi pămîntul. De aceea mulţi se tînguiau : „Ce nenorocire, niciodată n-a căzut zăpadă în ţinutul ăsta. Niciodată n-a fost iarnă adevărată !" Aceeaşi nostalgie o au şi doamnele din Brazilia, cînd blestemă clima ecuatorială, care le lipseşte de plăcerea de a îmbrăca o blană de vizon.

La fel şi cu iarna napolitană : ţine o săptămînă, cu ger de 0 grade, cu ploi multe, cu străzile mai întunecate ca de obicei şi cu un soare strălucitor, şi bine venit, ca un vînt rece, care usucă totul şi aşterne deasupra o pojghiţă subţire şi lucitoare. Apoi Vezuviul se reliefează din nou cu claritate în aerul transparent, iar marea

anunță, cu înflorituri de spumă, torida climă de vară. Dar zăpada cea fermecătoare care apărea, pentru o scurtă vreme, ca o fantasmă și lăsa în urmă-i sloiuri de gheață pe Vezuviu, era marea Absentă, veșnic Așteptata.

De aceea, anul acesta, cînd a început să cadă zăpada și nu reușea să se aștearnă pe pămînt, napolitanul nu s-a bucurat. N-avea încredere în ea. Se va transforma în... apă, aceeași glumă de totdeauna, obișnuita fantasmă, îmbrăcată în alb, văzută și nevăzută. Dar cînd zăpada a început să se prindă peste tot și să se înalțe, dinaintea gropilor, ușilor, pretutindeni, neapolitanul a deschis porțile și a ieșit în stradă :

„Sub zăpadă se află pîinea, sub apă foamea." Era o zăpadă adevărată, așternută pretutindeni, pe strada Caracciolo și pe dealul Vomero, pe ulicioare și pe străzile cele mari. Copiii, și cei îmbrăcați și cei pe jumătate goi, o primiseră după toate regulile artei, începînd lupte cu bulgării de zăpadă. Orașul se acoperise de strigătele lor de bucurie. Se mai jucau și cînd cerul a început să se întunece ; și cînd primele mijloace de transport au rămas blocate și primele automobile au derapat ; și cînd mureai de rîs văzînd cum alunecau bărbații, și primele bătrîne se opreau aproape moarte de spaimă și cînd printre rîsetele inocente se strecura un fir cenușiu, întunecat ca mantia unui vampir, care se răsucește asupra prăzii.

Era prima zi, primele ore cu zăpadă. Data trecută, de o mai mică intensitate, fusese prin 1905. Nimeni nu-și mai aducea aminte. Fără să fie

seară și fără ca golful să se estompeze ca de obicei, noaptea a căzut dintr-odată pe la patru după-masă. Neapole a rămas fără mare, fără buna și simpla mare, ca și cum marea s-ar fi retras și în locul țărmului — în locul vechiului țărm — s-ar fi întins o cîmpie (trebuia să ți-o imaginezi) acoperită nu de nori, ci de un strat des de ceață, cu un corp nou, tare, negru și întunecat, nemișcat și de nepătruns. Dincolo de mare, se auzea un bubuit și la suprafață apăreau și dispăreau umbre ciudate și uriașe. Nu se zărea nici fulgerarea farului din port.

Căpitănia suna adunarea și marinarii care se găseau în largul mării răspundeau cu sirenele lor slabe ca și cum ar fi spus că nu se mai pot întoarce. Căpitănia suna și matelotii în largul mării repetau sunetul. Uneori își răspundeau unul altuia, alteori sunau împreună, poate pentru a-și ține tovărășie. În timpul acestei lungi nopți, marea, cu bărcuțele și vaporașele cu lumini colorate, care o străbăteau în toate direcțiile, din primăvara pînă toamna tîrziu, asemeni unor tramvaie, pentru a arăta frumusețile ținutului nostru, s-a transformat într-un ocean. Zăpada a continuat să cadă, iar a doua zi orașul era de nerecunoscut Zăpada netezește și potolește, face monotone lucrurile cele mai deosebite. După ce atmosfera s-a limpezit, marea, eliberată de ciudatul și întunecatul element care o ținuse subjugată în timpul nopții, năpustea cu putere pe strada Caracciolo valuri, care păreau bucăți de metal murdar. Dacă te-ar fi lovit, ai fi avut impresia că ai fost rănit. Vezuviul, se arăta din

nou privirii napoletanilor, ca un ghețar amenințător. Restul peisajului era de un alb murdar.

Copiii care se jucaseră cu bulgării de zăpadă nu mai urcară din subsoluri și nu mai coborîră de la etaje. Cu o zi înainte se jucaseră în zăpadă cu „pantofii noi și șosetele ude". Acum aveau mînușițele înghețate, fetișoarele palide în casele fără căldură. Stăteau la fereastră, tăcuți și priveau puținele persoane care îndrăzneau să înfrunte furtuna. Mamele, cu mîinile vîrîte în mînecile paltoanelor subțiri și strîmte, ieșiseră după cumpărături și multe dintre ele se întoarseră mai rebegite decît plecaseră. Ce se întîmplase ? Fructele, verdețurile, uleiul, macaroanele, carnea, peștele, totul se scumpise. Negustorii nu pierduseră nici o clipă ca să-și facă planuri cinstite : „Bucurați-vă voi, din pricina zăpezii. Ea este un lucru serios : oprește trenurile și autocamioanele, îmbolnăvește animalele, izolează piețele. Țăranii stau la adăpost și marfa dispare. Ce trebuie să facă atunci bietul negustor ? Să ridice prețurile ! Și deoarece și eu am o bună rezervă de mărfuri, aplic și eu aceeași majorare. Dacă n-aș fi avut rezerva asta, ce-aș fi făcut ? Aș fi cumpărat cu preț mărit și aș fi revîndut cu suprapreț. Eh, zăpada, zăpada !"

Negustorii au impresia că se apropie un nou război cu ocazii de contrabandă, iar populația se teme de foamete.

În acele clipe, zăpada a devenit antipatică, complet străină caracterului napolitanilor, unul dintre puținele elemente revelatorii ale sărăciei dintr-un oraș nepregătit s-o primească. Acum ea se aseamănă giulgiului cu care sînt acoperite cadavrele celor care mor pe stradă. În multe case cadavrele rudelor scumpe se păstrau în așteptarea încetării zăpezii. Negustorii de pompe funebre scumpiseră și ei tarifele, cu toate că marfa lor și-o cumpăraseră cine știe cînd, și nu o primiseră în ziua respectivă din piață. Și cine nu voia să respecte tarifele, n-avea decît să-și țină mortul în casă. Și morții rămaseră în casă cu rudele, care nu mai simțeau nevoia să plîngă ci dezbăteau problema transportării scumpului defunct la cimitir. Un domn lovit de moartea tatălui său, chiar în noaptea zăpezii celei mari, se supuse urcării prețurilor. Admise o înmormîntare modestă, ca pe vremea de iarnă, pirandelliană, iar negustorii de pompe funebre cerură un avans de 100 mii de lire și plata în rate, în polițe de alte sute de mii de lire. Napolitanii se iubesc, într-adevăr, între ei !

Astfel zăpada a devenit o rușine, o scîrbă, o mare de noroi, un element care întîi înfrumusețează și apoi infectează tot ce atinge ; un idol ironic și trist, și, mai ales, nu alb ci negru.

1956

Omul de rînd nu mai place nimănui. Urmele sale folclorice supără ; condiția umană a omului de rînd, obligația lui de a fi, prin forța lucrurilor, animalic și de a se arăta astfel celorlalți, neputința sa de a rămîne vreodată singur, nici chiar în clipa morții, nu ne bucură, ci ne îndurerează. Noi am pus la îndoială, în mod definitiv, conceptul de om sărac, mulțumit să rămînă cum este, pentru că e liber să trăiască după dorința sa. Care dorință ? Dorința animalului care-și caută hrană ?

LUPII

Nu-l văzusem, și-mi atrase singur atenția. Eram într-un *Romeo* al unui operator de la televiziune, care în clipa aceea coborîse cu aparatul de filmat în fastuoasele pasaje subterane din piața Trieste și Trento. Era pe înserate și pretutindeni plutea o lumină viorie. Luminile prăvăliilor subliniau, asemeni unor ciucuri grațioși, inevitabilul întuneric, care lăsa încă să se vadă cele trei drapele, înălțate în mijlocul pieții, unde se putea citi că un cavaler al muncii, pre numele său Achille Lauro, aduce la cunoștința poporului construcția unei fîntîni pe propriile-i speze. Tocmai îmi notam în carnețel fotografiile făcute în timpul zilei cînd, după cum v-am spus, omul meu mi-a atras atenția.

Purta un chipiu întunecat de marinar, cu cozorocul lucios, care-i ședea destul de bine, și un

pulover albastru cu dungi mari săltat pînă sub bărbie. Avea o talie solidă, și un gît gros, zbîrcit, de credeai c-a avut vărsat. Dar nici gînd de așa ceva. Gîtul îi era acoperit de o piele groasă și găurită, de parcă în urma fiecărui fir de barbă ras, ar fi rămas o urmă vizibilă.

Ciocăni, delicat, cu vîrful degetelor în ferestruica mașinii, arătîndu-mi o țigară. Cam plictisit, coborîi geamul și-i dădui să aprindă. Jenat parcă de calitatea superioară a țigării pe care o avea, îmi spuse :

— Am primit-o adineauri ; domnul acela mi-a dat-o.

Nu era marinar, ci birjar ; își lăsase trăsura și calul ceva mai în urmă. Am înțeles numaidecît că n-am să mai pot scrie, așa că am închis și am pus jos carnețelul, de parcă i-aș fi dat semnalul de plecare. Atunci l-am întrebat :

— Ești birjar ?

— Mda, din întîmplare. N-am reușit să ocup nici o slujbă. Și am făcut și războiul...

Oricînd veți întîlni un marinar, un meșteșugar, un vînzător ambulant, oameni din aceștia descurajați de serviciul lor nesigur, vă vor cere imediat o recomandare, ca să obțină un post, oricare ar fi el, dar cu un salariu fix.

— Picătura asta, sigură, spuse el, într-adevăr, cade o dată pe lună, pe vreme bună sau rea, iarna sau vara, fără întrerupere. În schimb...

— Cum, meseria dumitale nu rentează ? întrebai iarăși.

— Să renteze ? Chiar dacă ar renta, administrația, care vrea să ne distrugă, n-ar îngădui

acest lucru. Uite, acuma, eu stau ascuns aici, ascuns după camionul dumneavoastră și pînă cînd nu mă vede paznicul...

În acel moment trecură doi englezi (îi identifică, el singur, nu știu după ce semn, fiindcă nu erau nici blonzi, nici prost îmbrăcați), care se duceau să-și ia automobilele din locul de parcare. El le ieși în cale, strigîndu-le :

— O trăsură, *mister*, pentru dumneavoastră ?

Englezii îl priviră plictisiți și-și continuară drumul. Se întoarse spre mine ca să se scuze de această încercare și spuse :

— Nu se știe niciodată. Trebuie să le trezești dorința de a se plimba cu trăsura. Acum, cum vă spuneam, meseria noastră a decăzut, într-adevăr, dar împuțitul ăla (cine-o fi fost împuțitul n-am priceput, dar am înțeles că trebuia să fie cea mai înaltă autoritate, puternicul invizibil și mereu urît, personajul mitic al plebeilor napolitani care ținea locul lui Dumnezeu pe pămînt), ne-a luat locul de parcare din piața Plebiscito, din piața Trieste și Trento, din piața Carità, din piața Dante, nu mai putem să mergem pe Toledo, pe Chiaia și nici nu mai putem aștepta străinii — americani sau englezi, nemți sau francezi, ba nu, francezii nu ne au la inimă, se corectă el — pe strada Caracciolo. Străinul vine la Neapole tocmai pentru a se plimba cu trăsura ; iese bucuros din hotel, caută, cercetează cu amănunțime, nu vede nimic și dintr-o dată se ivește șoferul de taxi ori pungașii care închiriază mașini pentru o plimbare la Sorrento. Și noi trebuie să

trăim ascunși și să recurgem la tertipuri neîngăduite.

— Și cînd vine paznicul, ce face ? îl întreb.

— Mă amendează. Uneori, cînd sînt pe geantă, stau la pîndă, fiindcă pentru fiecare 400 de lire trebuie să stai o zi în închisoarea Poggioreale. Amenda este de o mie de lire ; deci două zile și jumătate de închisoare. Uneori paznicul este un personaj vigilent și dublează amenda, ceea ce reprezintă cinci zile. Dar eu sînt căsătorit și am șase copii. Cu ce curaj m-aș duce să stau liniștit, la închisoare, cînd acasă mă așteaptă toți ca niște animale flămînde ?

Omul vorbea serios, gînditor. Raționa liniștit. Îi oferisem o țigară și mă gîndeam, cîntărindu-l din ochi, că ar fi putut, cu un pumn să zdrobească carcasa unui automobil ; comparam forța sa brută latentă cu vocea-i calmă și cu spiritul de resemnare pe care-l vădea.

Era ras de curînd și avea o față proaspătă ; fuma ca un boier care s-a sculat din pat, bine odihnit, sătul, și care, în sfîrșit, fumează, o țigară, cu gust. Și lucrurile stăteau chiar așa. Îmi spuse :

— Vin de la mine, de-acasă. Am mîncat acum două ore, niște macaroane grozave și conopidă. Eu nu locuesc la Neapole. Napolitanii, ca să fiu sincer, fără nici o jignire pentru dumneavoastră, mă scîrbesc, iar viața napolitană nu-mi place. Da, domnule, orașul acesta este o adunătură de cerșetori și de pungași. Într-adevăr, eu nu iert pe nimeni. De aceea mi-au zis, *Nu iartă.* De asta am plecat la Casoria. Acolo sînt țărani, oameni

de treabă. Şi ştiţi ce-am văzut? Constat că ei o duc mai bine decît napolitanii.

— Şi faci într-una naveta Casoria—Neapole? îl întrebai.

— De ce vă miraţi? întrebă el liniştit şi surîzător. E la doi paşi, patruzeci de minute cu trăsura. Acum o să plec mîine.

— De ce?

— Păi, trebuie să duc ceva bani, altminteri ce să facă ăi de-acasă?

— Şi unde dormi la noapte?

— Păi, n-am trăsura asta frumoasă? În ea se doarme foarte bine.

— Dar banii pe care-i cîştigi, nu-i cheltuieşti cît stai aici, departe de casă?

— Nicidecum. Acum, de exemplu, am mîncat macaroane şi conopidă şi mă simt bine, spuse, lovindu-se peste burta plină. Azi am mîncat, mîine, la aceeaşi oră, dacă „pot" să mă întorc acasă, mănînc din nou iar, de nu, iau o ceaşcă cu cafea. Şi, fără să se înduioşeze, fără prefăcătorie, de parcă ar fi afirmat lucrul cel mai normal din lume, adăugă: Burta nu mă mai supără: s-a resemnat. El însă, nu — şi arătă spre cal. Este un animal priceput, liniştit şi rezistent la muncă. S-a născut domn. Mînca tărîţe în loc de pîine, cînd stăteam la Agnano, ştiţi, acolo unde sînt alergările de cai. Un cal frumos; stăpînul său a cîştigat bani frumoşi cu el. Aşa fac toţi, pe urmă îi aruncă la faetoane. Dar el, ca să vorbim drept, a nimerit bine, fiindcă eu sînt birjar din naştere: şi tatăl meu şi bunicul meu au fost tot birjari. Odinioară, munca de

vizitiu era bună; azi parcă aş fi un răufăcător, un cerşetor. În schimb, tatăl meu făcea curse, cîte două ceasuri pe zi. Dimineaţa, ieşea, făcea o plimbare, conducea clienţii acasă şi după două ceasuri făcea bani, şi ce bani, cumpăra carne de prima calitate şi vin din Agerola, în fiecare zi...

Se opri puţin, tăcu o clipă, în care revăzu probabil tot timpul petrecut alături de tatăl său; apoi adăugă:

— Carne! De-am avea măcar pîine în fiecare zi. Ce să facem! Mîncăm cînd vin străinii şi aveam o zi plină. Atunci toate merg bine şi cumpăr şi eu o jumătate de kilogram de carne. Fug acasă şi strig: „Copii, mîncaţi!"

— Numai o jumătate de kilogram? întreb.

— Sîntem opt persoane. Ce-aţi vrea, să iau trei kilograme? Nici nu ne-ar sta bine. Şi-apoi copiii mei parc-ar fi nişte cîini. Poţi să-i înşeli: este de-ajuns ca pîinea să miroasă a carne, ca să li se pară că este carne adevărată.

Ne-am oprit aici şi l-am invitat să ia cu mine o cafea la barul de peste drum; a primit foarte fericit. Ca s-o cîştige, îmi spuse că o va bea în uşa barului, ca să observe dacă cineva ar vrea s-o şteargă cu maşina noastră; cînd ne-am întors, am vrut să-i ofer 500 de lire. Nu le-a primit. I-am spus:

— Să iei biscuiţi copiilor. Mi-a răspuns:

— Nu sînt unul din ăia. Am intrat în vorbă cu dumneavoastră numai din simpatie.

Şi numai după alte poveşti şi după ce-mi făgădui că, vara viitoare, mă va lua, pe mine şi

pe soţia mea, într-o lungă călătorie, a primit în sfîrşit banii ; şi i-a primit cu atîta mulţumire (cine ştie cîte gînduri îi răsăriseră în minte) încît îi veni să-şi facă nevoile. A început să se plîngă de mutarea vespasienelor spunînd că, într-adevăr, există toaletele, dar că acestea costă 20 de lire, de fiecare dată ; astfel numai pentru nevoile zilnice (şi, ca orice om normal, te duci de 5 ori pe zi la toaletă), trebuie să cheltuieşti trei mii de lire pe lună.

— Ce trebuie să facă bieţii oameni care stau departe de casă ? Trebuie să se adapteze. Şi în vreme ce continua să vorbească cu mine, se apropie de roata trăsurii. Mîncase macaroane şi conopidă, dusese acasă un client, băuse o cafea, fumase, îşi făcuse nevoile ; acum spuse : Cred că mîine seară mă voi putea întoarce acasă. Ştiţi de ce nu pot să mă întorc în fiecare seară ? Fiindcă, aşa cum v-am spus, copiii mei sînt ca lupii. Ştiţi că atunci cînd este frig şi lupii coboară din munţi, sînt foarte înfometaţi. Copiii mei au şi ei o foame ca de lup. Cînd mă văd apărînd, îmi aleargă înainte şi strigă : „Tăticule, tăticule, te-ai întors ? Ai adus pîine ?“ „Nu, tăticul nu v-a adus pîinea, fiindcă n-a cîştigat-o. Cînd o s-o cîştige, o să v-o aducă.“

Îmi spunea toate acestea surîzînd, dar cu o voce care-mi îngheţa sîngele în vine.

1956

Peştele provine din marea Adriatică, din marea Ionică, şi din Japonia, dar aici este atît de bine servit încît pare pescuit chiar din marea noastră, pe ţărmul căreia plasele se umplu de sardele ; mirosul lor cel greu şi tristele discuţii care se iscă în jurul lor, urcă pînă pe şosele şi în sate.

O PLASĂ PENTRU UN PEŞTE

La orice oră a zilei, călătorul care înaintează de-a lungul mării, de pe strada Partenope spre Caracciolo, unde străjuiesc marile hoteluri internaţionale şi marile cafenele, de-a lungul — poate — a celei mai încîntătoare promenade din lume, pînă la coasta Posillipo, întîlneşte echipe de pescari care scot plasele ca într-o poveste biblică ; sau vede debarcînd o întreagă familie de pescari, cu femei şi copii laolaltă ; colo, în alt punct, zăreşte un alt grup, împingînd „căruciorul“ pe care se află o legătură cu plase de pescuit şi puţine coşuri cu peşte ; dincolo, zăreşte nişte bătrîni stînd jos, în mijlocul drumului, pe care automobilele aproape că-i ating, reparînd cu o răbdare disperată, plase de nereparat.

Priveliştea aceasta este obişnuită la Neapole. Face parte (şi constituie unul din marile capitole) din „culoarea locală“. Poeţii au imortalizat pescarii napolitani în minunate canţonete. E

de-ajuns să amintim: *O Marenariello* şi o sută de alte canţonete, în care pescarul este prezentat ca unul dintre oamenii cei mai apţi să sufere chinurile dragostei. Deci, în privinţa muzicii, pescarii noştri trebuie să se socotească fericiţi; cît priveşte prezenţa lor în inima oraşului, aceasta aduce, pe primul plan, o formă de viaţă dintre cele mai primitive, pe care lumea care se odihneşte pe terasele hotelurilor ori se tolăneşte în fotoliile cafenelelor, nu încetează s-o admire. Alţi pescari, de pe alte mări, mai puţin bogate în peşte, nu se bucură (cu toate că suferă ca şi cei napolitani), de marea faimă a acestora.

Pescarii napolitani ar putea spune, ajunşi aici, că în această „culoare locală", la care ei colaborează involuntar, se află semnul cel mai pronunţat al mizeriei lor. Nici o categorie de meşteşugari napolitani (nici cerşetorii, poate!) nu este mai nesigură în agonisirea pîinii de toate zilele. Aceeaşi mare, intimă ca aspect şi liniştită ca natură — o mare blondă-albastră — pare că face viaţa muncitorilor săi mai uşoară. În realitate, marea napolitană este săracă în peşte, iar puţinul care se mai agită pe fundul său este sistematic distrus. Trebuie să te apropii de lumea aceasta, să pătrunzi în adîncul ei, ca să afli că pescuitul la Neapole este o dramă înspăimîntătoare. Cei doi mari protagonişti ai luptei sînt: pe de o parte, o mare nimicită de dinamită şi de pescuitul industrial şi care, pentru a redeveni bogată în peşte, ar trebui să fie lăsată liniştită o lungă perioadă de timp; pe de altă parte — cei şase, şapte mii de pescari care şi-ar schimba,

în bloc, meseria şi care trebuie, dimpotrivă, prin forţa lucrurilor, să continuie să spere în darurile sărace ale mării.

Cine se apropie de un pescar şi-l întreabă cum îi merg treburile, aude răspunzîndu-i-se printr-o altă întrebare: „Domnule, de ce nu-mi găsiţi un serviciu, oricare ar fi, chiar de măturător?" (Ceea ce ar însemna la Salubritate.) Ca să ajungă să spună asemenea lucruri, omul de mare, strîns legat de elementul natal, trebuie să fi fost tare încolţit. Un lucru este adevărat: peste puţină vreme pescarul napolitan va fi un pescar cu undiţa. Ei umblă pe apă, aşa cum pe străzi umblă cei ce caută mucuri de ţigări. Ca să-şi răscumpere ziua, ei cerşesc, mării lor napolitane, un peşte mai de soi. Acum cîteva zile, un grup de pescari care plecase noaptea pe mare, după zece ore de pescuit, s-a întors la ţărm cu un kilogram şi jumătate de chefali. Iar cînd marea e pe punctul de a fi secătuită, şi cînd nu mai există nici o speranţă de a o părăsi, fiindcă nici o altă meserie nu oferă ceva mai bun, cînd nu mai există speranţa de a putea fi lăsată să se îmbogăţească din nou, atunci trebuie înfruntată cu mijloace mai puternice, care, de altfel, sfîrşesc prin a o slei.

Pentru a pescui chintale de peşte, ar trebui să se lucreze în mare, cu plasele prevăzute cu o sursă luminoasă — aşa numita *lampara* (a nu se confunda cu adevăratele *lampare* — bărcuţele cu felinar). Aceasta este un vas de pescuit cu motor, avînd o plasă cu urzeală strînsă, şi cu o bucată mare de pînză care desrădăcinează complet

fundul mării. Nimic nu trece prin ochiurile sale ; nu pescuieşte, ci distruge. Trage la ţărm chintale de peşte care vor umple tîrgurile, dar în acelaşi timp distruge, sfărîmîndu-le, familii de peşti de rasă (chefal, crapi aurii, draci de mare etc.), aruncînd pe ţărm resturi sfărîmate dintr-o marfă preţioasă care se va vinde la tîrg sub numele de „rămăşiţe". Cumpărarea plaselor luminoase cere mari sume de bani, şi pescarul sărac trebuie să lupte, împotriva distrugerilor plaselor luminoase, cu barca sa uşoară, seculara barcă de pescuit cu pînze, o barcă cu două ori cu patru vîsle ; diferenţa dintre aceste două feluri de pescuit este asemănătoare cu aceea dintre o galeră şi un cuirasat.

În zadar au încercat pescarii să zădărnicească pescuitul cu semnale luminoase ; iar pe de altă parte n-au reuşit să cumpere şi ei alte plase luminoase, ca să distrugă definitiv cu ele pescuitul bogat din golful Neapole. Unii au intrat în posesiunea unei *cenciaiola* (peticării), o barcă mare, cu motor, cu troliu, pentru a cufunda plasele, dar cei mai mulţi au rămas să-i privească, plecînd să pescuiască chintale de peşte, de pe bordul bărcilor lor cu pînze. Şi pe mare se dă lupta între industrie şi artizanat, sau, după cum spun napolitanii, între peştii mici şi cei mari. Şi se ştie de departe cine va fi victorios. Stăpînii bărcilor cu pînze formează, la rîndul lor, o altă castă a oamenilor mării : ei sînt mai nenorociţi dar, în acelaşi timp, sînt mai avari şi mai antipatici. Preferă să ia cu ei tineri neexperimentaţi, şi aproape morţi de foame, pe care-i plătesc cu

bani puţini. Patronul reţine pentru sine drepturi — procente şi parte din vînzarea finală a produsului — în valoare de 70%. Muncitorii săi trebuie să se mulţumească cu un 30%, împărţit în părţi egale ; ei aduc acasă, în anotimpul cel mai bun şi cel mai prosper, între 400 sau 500 de lire.

Din toate cele înşirate pînă acum se înţelege că pescarii napoletani nu se bucură de nici o siguranţă ; nu au posibilitatea să lucreze pe mare cu mijloace adecvate şi moderne ; iar în faţă le stă un viitor mai nesigur decît trecutul, ceea ce-i face să-şi îndrumeze copiii spre alte meserii. De altfel, pescarii napolitani locuiesc departe de mare ; cei mai norocoşi, celebrii *Luciani del Re* locuiesc în cartierul de trist renume Pallonetto, cu ulicioarele lui întortochiate şi alunecînd parcă într-o prăpastie întunecată. Aceşti Luciani, a căror viaţă întreagă se desfăşoară numai pe mare, sînt, dintre toţi pescarii care străbat marea napolitană, cei mai apropiaţi de elementul marin.

Totuşi şi ei parcă ar sta departe de mare. Între cartierul lor — Pallonetto — şi mare sînt într-adevăr două şiruri de blocuri moderne ; două mari străzi, cu o circulaţie foarte intensă. Apariţia unui pescar pe aceste străzi s-ar putea asemăna cu ivirea unei piei roşii într-un zgîrie-nori.

Dar în zori, aceşti pescari sînt ca şi muncitorul care se îndreaptă spre fabrică sau uzină. Totuşi, nu cred să fie cineva care să nu înţeleagă marea deosebire care există între a te duce pe mare şi a te duce la uzină. Alte familii de pescari, care

locuiau în casele igrasioase din Palazzo Barrajo, din Margellina, au fost mutate, în locuințe ieftine, la San Giovanni și Ponticelli, două mici comune de la periferia napolitană, dar la o depărtare de cîțiva kilometri. Un pescar, dintre cei mutați acolo, îmi spunea cît îi este de peste mînă să locuiască departe de marea unde lucrează. „Ați înțeles ? mă întreba. Mi-aș schimba meseria. Dar cine mă mai angajează undeva ? Am încercat să vînd țigări, vechituri, dar n-am reușit. Înainte vreme viața era mai ușoară. De cum mă sculam, scrutam marea. Trăiam într-o pivniță din Barrajo, dar întotdeauna reușeam să le înșel foamea (vorbea de copii, soție și părinții bătrîni). Acum stau într-o locuință ieftină, construită din beton armat, dar cînd mă scol nu mai văd marea. Mi se pare că sînt altul, că nu mai sînt eu. Marea trebuie privită într-una : se prea poate ca pe la șase dimineața să nu promită nimic, dar la prînz să fie timp prielnic, ca să ieși la lucru. Pe la douăsprezece poate să-nceapă ploaia, iar peștii sînt ca oamenii, cînd plouă stau în casă, adică în apă. Iar pe la două poate să apară soarele și atunci poți profita să ieși cu barca în larg. Acuma, ce trebuie să fac ? Trebuie să iau în fiecare dimineață tramvaiul ca să vin să văd dacă este vreme prielnică. Aștept, aștept într-una, și pînă la urmă mă-ntorc acasă. Mă culc, cînd, iată că vremea s-a îndreptat. Atunci mă urc din nou în tramvai, mă întorc la Neapole și-mi găsesc tovarășii de muncă plecați. Asta-nseamnă că în ziua aceea am rămas flă-

mînd. Așa că, vă rog, domnule, de ce nu vreți să-mi găsiți o altă slujbă ?“

Un alt pescar, un bătrîn de peste șaizeci de ani, sta pe un parapet. Din cînd în cînd se arunca în apă, apoi reapărea cu un smoc de alge în mînă. Arunca algele și punea într-un coș, pe parapet, melci. Era un scafandru. L-am întrebat și pe el cum merg lucrurile. „Lucrez pentru o singură masă, îmi răspunse, arătîndu-mi puținii melci strînși. Și adăugă : Cine are bani o cîrpește, dar cine n-are bani, tînăr sau bătrîn, poate să se arunce în apă.“ Era un bătrîn frumos, puternic și ars de soare. Un adevărat lup de mare, dar fără barcă, fără vîsle, fără plasă, un cerșetor submarin.

1956

VOCILE

Dacă un napolitan ar rămîne închis ermetic într-o casă impermeabilă la orice variaţie a timpului şi a climei, la orice schimbare a luminii şi a mirosurilor, el ar ghici uşor reîntoarcerea primăverii. „Vocile“ grădinarilor şi ale zarzavagiilor, vesele şi înaripate ca florile şi ca zefirul, i-ar anunţa venirea primăverii.

„Vocile“ sînt comentariile imediate şi spontane, variabile de la om la om, cu care zarzavagii îşi întovărăşesc marfa. Dimineaţa, pe ulicioare, ba chiar şi în zori, coboară vînzătorul de flori care-şi strigă florile de cîmp. Femeile harnice, care se duc de dimineaţă la biserică, sînt credincioasele lui cliente. Şi oricine poate cumpăra o floare ca s-o pună fie la o candelă aprinsă, fie la mormîntul unui dispărut scump. Vînzătorul de flori de pe stradă este cel mai convenabil din oraş, dar în acelaşi timp este şi singurul, fiindcă nici un altul nu trece pe strada care-i aparţine de drept lui.

Am văzut apoi şi am auzit alţi negustori care-şi strigă marfa chiar şi atunci cînd în faţa tejghelei lor este lume multă. Zarzavagiul întrerupe vînzarea : ia în mînă, de pildă, o anghinare, de culoarea iederei trandafirii, o altă legumă, o mînă de cireşe sau o legătură de arbagic proaspăt, mirositor şi cîntă (sau inventează) pe loc, o strofă în cinstea frumuseţii lor, al parfumului lor de cîmp ori în cinstea vînzării lor „sub preţul de cost“.

Din întreaga culoare locală napolitană, capitolul „vocilor“ — pe care ar fi interesant să le prezentăm pe rînd, pentru înflăcărarea lor dioniziacă întru proslăvirea celei mai simple şi comestibile roade ale pămîntului — este cel mai frumos, cel mai plin de imaginaţie, cel mai spontan, cel mai vioi, poate partea cea mai bună din poezia dialectală şi anonimă.

Nu degeaba Salvatore Di Giacomo a dedicat una dintre cele mai frumoase şi de neuitat poezii ale sale unui zarzavagiu. Fără să fie un poet realist, avînd numai unele trăsături veriste, Di Giacomo ştia că partea cea mai bună a spiritului plebeian napolitan este dragostea pentru culori, pentru parfumuri şi pentru gusturi. Povestirile lui lirice transmit, în surdină, un cîntec slab, spontan şi viu, asemănător „vocilor“ napolitane. Gelosul îndrăgostit din *'E ccerase*[1] îşi aminteşte de nerecunoscătoarea doamnă din Portici, care se va căsători cu căpitanul unei corăbii genoveze, primăvara, pe timpul cireşilor ; şi în vreme ce străbate străzile strîngîndu-şi fructele, proprii începutului de primăvară, precupeţul îşi povesteşte amara, ironica şi mînioasa aventură de dragoste ;

[1] *Cireşile.*

tot mergînd pare că se consolează strigîndu-și (cu voce plină și răsunătoare) cireșile, fructele acelea mici și colorate, asemănătoare fețelor femeilor flecare (drăguțe, pline de grație și capricioase), încît te invită „să ridici perdeaua" de la fereastră, de la balcoane și de la uși.

Dar toată poezia lui Di Giacomo este străbătută de „voci". Și eu am motivele mele să cred că din rudimentarele voci ale precupeților, ale sacagiilor, ale vînzătorilor de polipi, ale negustorilor de coșuri și de persiane, care au fost primii autori ai unei forme grosolane de canțonă, a luat naștere canțoneta napolitană propriu-zisă.

De la Raffaele Viviani se păstrează niște discuri foarte rare cu „voci" napolitane. Viviani a fost cel mai mare interpret al lor ; a coborît în însuși sufletul barbar al acestor încercări spontane de canțonetă ale poporului napolitan.

Cu vocea lor, vara, precupeții sînt în stare să strîngă un public la fel de numeros ca și cel adunat în fața unei scene de teatru ; cei mai bravi, sînt vînzătorii de pepeni verzi. Două cărucioare, încărcate cu pepeni, și doi vînzători, în cămăși, înarmați cu cuțite, se iau la întrecere : ai cui pepeni sînt mai roșii. Și tot crăpînd și tăind pepeni și împărțind probe celor din jur, la orice apariție nouă a roșului înfocat al pepenelui, negustorii înalță un cîntec, prin ale cărui nervuri străvechi urcă niște tonuri de răzbunare și de victorie. Și tot cîntînd se face și prețul pepenelui. Uneori pentru a reduce la tăcere concurentul, negustorul demonstrează că a venit cu căruciorul, în piață, nu ca să vîndă și să cîștige,

ci numai ca să-și laude marfa, cea mai bună din lume, și lasă sub prețul de cost pepenele rece, de un roșu incandescent.

Acestor „voci" menite gloriei, se adaugă altele blînde și serale, care, din aprilie pînă în mai, urcă pînă pe acoperișul caselor ; acolo se împletesc cu mirosul plăcut al argilei primăvăratece, parfumate de scurtele ploi ale căror picături sînt bulgări de aur : sînt „vocile" vînzătorilor de bob de grădină. Primăvara, străduțele și străzile napolitane sînt pline de precupeții care-și vînd coșurile cu bob de grădină. Vocea cu care-și oferă marfa este atît de atrăgătoare încît te invită să cumperi un pachet de bob ; să-l duci acasă și să-l mănînci, pe terasă, la lumina unei lămpi prăfuite, cu o bucățică de pîine și cu un pahar de vin. E greu să refuzi invitația. Bobul, mai mult decît trandafirii și margaretele, ori mai bine zis, vocile melancolice ale vînzătorilor lui, anunță revenirea vremii bune, la Neapole.

Acesta este anotimpul în care oamenii săraci pot face rost și ei de o hrană mai variată. Scrumbii și bob, anghinare de început de vară, mărar și flori de dovlecei (care se amestecă cu macaroane), toate acestea dau săracului posibilitatea să adauge ceva nou și gustos obișnuitelor macaroane, mîncarea sărăcimii, proprie bucătăriei napolitane ! Precupețul devine acum, mai mult decît oricînd, o figură de prim plan. Acum asistăm la un du-te vino al cărucioarelor, trase cu mîna sau de vreun animal, care urcă și coboară pe străduțele și străzile orașului. Alți precupeți, mai săraci, își pun pe cap un coș, plin cu toate

bunătăţile pămîntului şi, strigîndu-şi într-una marfa, „intră din casă în casă ca s-o vîndă".

Simfonia „vocilor", actuală şi astăzi, ţine din zori şi pînă noaptea tîrziu, fără întrerupere, deoarece, după cum s-a văzut, anumite fructe şi verdeţuri se desfac bine cînd sînt vîndute la anumite ore, ore potrivite cu gustul fructului ori zarzavatului, care devin astfel simboluri pentru anumite ore din zi şi din noapte.

Rareori un napolitan are chef să mănînce bob dimineaţa. Vînzătorul a intuit importanţa orei de vînzare a legumelor respective; asemenea melcilor, care apar după ploaie, precupeţul, mai punctual decît vremea, apare în raza (să ni se ierte barocul cuvîntului) „poftei de mîncare", în momentul cel mai propice.

Alţi zarzavagii, care au o prăvălie, angajează adeseori un băiat care să ştie să strige; băiatul stă în stradă, între coşurile cu marfă, şi atrage lumea să cumpere. Precupeţul trebuie să fie un artist înainte de a fi vînzător. Literatura napolitană cuprinde pagini încîntătoare asupra felului de a aranja fructele şi legumele; una dintre aceste pagini, foarte frumoasă, este scrisă de Marotta. Nici un alt negustor nu priveşte problema esteticului ca o activitate proprie lui. Napolitanii, la capitolul „roadelor pămîntului", vor să fie atraşi: le place să cumpere acolo unde produsul este mai bine expus ori pare mai frumos.

Şi astfel meseria de precupeţ devine frumoasă, fiindcă nu se reduce numai la actul de cumpărare-vînzare. Şi în afară de aceasta este o meserie invidiată, pe care ar vrea s-o practice mulţi. Totuşi are secretele sale, care trec, aproape întotdeauna, din tată în fiu, ca arta populară şi dibăcia cofetarilor. „Precupeţul se naşte, nu se face", îmi spunea un vînzător. „Toţi cei care nu s-au născut precupeţi, toţi improvizaţii, de după război, au dat faliment. De cîştigat, se cîştigă, mulţumim Domnului; dar avem fructe care se vînd şi fructe care rămîn, fructe crude, care se strică, şi fructe coapte, care putrezesc într-o clipită; iar cîştigul nostru depinde în întregime de arta de a vinde, fiindcă fructele sînt ca femeile: azi frumoase — şi trebuie imediat să se căsătorească — mîine urîte, şi atunci sînt pierdute, pentru vecie."

1956

RESTU-I PE DEASUPRA

Cînd Giani, grădinarul italo-egiptean al Parcului, ne-a adus-o pe Rosa, ne-a recomandat-o călduros. Ne-a spus că fata are 14 ani, că are nevoie de îngrijiri imediate și că am fi făcut, în felul acesta, un act de binefacere, pentru care Domnul ne va răsplăti. Fata asculta vorbirea italo-egipteano-napolitană a acelui bărbat ciudat, bun la suflet, ca și cum n-ar fi fost vorba de ea. Părea un lucru, un obiect, care ar fi putut fi mutat, după plac, oriunde. Ar fi mers, la fel de liniștită, și cu o ceată de îngeri și cu una de draci. Asta în ceea ce privește starea sa sufletească ; cît despre înfățișarea exterioară, care completa și îngăduia să o identifici pe cealaltă, o făcea, într-un anumit sens, sacră. Chiar și o dojană adresată ei ar fi părut un abuz, o violență de neiertat. Simboliza la perfecție adolescența părăsită, ba chiar copilăria, care, datorită lipsei de hrană suficientă, a trecut la stadiul adolescenței ; trecere numai în registrele stării civile, deoarece scheletul era încă nedezvoltat și carnea, o îmbrăcăminte strîmtă și deja uzată, avea lumini și palori gălbui, care dau multor

copii napolitani aerul unor descendenți ai indienilor.

Soția mea îl rugase pe Giani să-i găsească o femeie de serviciu și nu o ciudată odraslă ca asta, a unor bieți oameni. Și, desigur, ar fi refuzat s-o primească în serviciu, dacă n-ar fi cuprins-o un sentiment de milă, care este partea cea mai prețioasă a caracterului ei. După ce am terminat discuțiile (12 mii de lire pe lună, plus obișnuitele asigurări), soția mea surîse gîndindu-se că are în sfîrșit o cameristă foarte tînără, cu o înfățișare blîndă, o biată orfană, pe care, cu atari însușiri, în cele din urmă, ar fi putut s-o mărite.

A fost, totuși, mirată să afle că Rosa nu știa să facă nimic, nu știa de unde să înceapă. Pentru ea totul era nou și ciudat. Măturatul, curățenia casei, baia, așezatul mesei cu farfurii, tacîmuri, solniță, serviciul de untdelemn, pîinea tăiată, sticlele cu apă și cu vin, i-au părut Rosei operații complicate. Cînd a fost ora prînzului, Rosa nu și-a dat seama că soția mea îi pusese pe o mescioară, făcînd ea singură pe fata-n casă, în prima zi de serviciu, tacîmul său. După puțin timp, am descoperit-o ascunsă pe un mic scaun, cu farfurioara pe genunchi, ba chiar (iată un amănunt important) ținînd-o strîns între genunchi și ducînd la gură furculița ca pe o bîtă foarte grea.

Seara am avut altă surpriză : am găsit-o întinsă, îmbrăcată, pe patul din camera sa. A doua zi, îmbrăcată, așa cum dormise, fără să se spele, și fără să-și aranjeze patul, a intrat în bucătărie. Atunci a fost clar că Rosa trebuia să înceapă cu

alfabetul. Şi lecţiile au început imediat, însă cu un slab randament. Într-adevăr, înaintea oricărui alt lucru, a trebuit s-o schimbăm la faţă : i-am spălat şi dezinfectat, de mai multe ori, părul ; i-am procurat lenjerie de corp, fiindcă nu avea de nici unele ; i-am cumpărat o pereche de pantofi şi am învăţat-o cum să se folosească de săpun. I-am dăruit o bucată de săpun parfumat, dar nici peste trei zile Rosa nu-l despachetase : nu-i plăcea. Acuma fata vorbea, sporovăia, povestea, căuta să lege lucrurile cele mai diferite şi mai disparate, fiindcă orice fiinţă omenească simte nevoia să-şi povestească viaţa şi să se facă înţeleasă. Pe de altă parte era uşor să observi că sărăcia lumii din care provenea era într-adevăr inimaginabilă, dar pe alta te surprindea faptul că Rosa, la numai 14 ani, cunoştea foarte multe lucruri şi mai ales din cele grave.

Maică-si, odată, îi aruncase cu violenţă, în spinare, o greutate de 12 kilograme, de pe urma căreia biata femeie rămăsese bolnavă. Cunoscuse de-acum dragostea trupească. Fugise de două ori de acasă şi-i plăcea să mănînce cînd ici, cînd colo. Lecţiile continuau deocamdată fără rezultate importante. Neglijentă şi neîngrijită cu propria-i persoană, neglijentă şi superficială în muncă, îşi dădea seama că avantajele noii sale ocupaţii erau multe şi importante ; în sfîrşit mînca, putea să îmbrace lenjerie curată, trăia fără continua ameninţare a loviturilor, dar pentru asta trebuia să stea acasă şi să lucreze, nu cum era obişnuită pînă atunci să nu ceară şi să nu pretindă nimic, dar nici să nu facă ceva.

Uneori vorbea cu Giani şi îl vedeam înfuriindu-se şi strigînd : „N-o să găseşti niciodată o stăpînă mai bună !" Fata, se apăra cu putere faţă de Giani ; faţă de noi însă păstra cea mai adîncă tăcere. Apoi a început să spună că i se pare că trăieşte într-un pustiu ; că în jurul şi în interiorul casei noastre nu se simte nici un suflu de viaţă ; şi curiozitatea ei era atît de mare, dorinţa de a fi în mijlocul altora atît de puternică încît dacă de undeva se auzea strigînd : Rita, Maddalena ori Michelina, ea ieşea pe terasă, căuta să vadă de unde vine strigătul şi răspundea pentru Michelina, pentru Rita, pentru Maddalena, numai ca să poată vorbi cu cineva. În vreme ce dorinţa aceasta creştea tot mai mult, rochia ei, căpătată în dar, devenea o zdreanţă, camera un grajd (o dezordine neobişnuită), iar patul o vizuină. Prima bucată de săpun o aruncase într-un coş cu lucruri vechi (unde am găsit-o, într-un tîrziu), ca să credem noi că-l întrebuinţase.

Avea 14 ani. Dar acum, cînd începuserăm s-o cunoaştem, ne-am dat seama că Rosa n-avea vîrstă : putea la fel de bine să fie o adolescentă, sau o femeie matură. Cu siguranţă că intrase în eternitatea timpului. După plăcerea din primele zile, insuflată de noua ocupaţie, urmă o indiferenţă de gheaţă. Mîncărurile cu carne, legumele bune, macaroanele bine preparate, o lăsau acum rece. Revenise la vechile mîncăruri, care-i plăceau atît de mult — aluat cu fasole, aluat cu năut, supă de porumb, burtă friptă. Se mai înviora numai cînd umbla pe cîte o ulicioară : atunci ochii îi străluceau şi nu mai voia să facă

altceva. Idealul ei era periferia : să umble, să se plimbe, să flecărească, să ia parte la toate întîmplările bune sau rele ale lumii clocotitoare, în care se născuse. Casele curate, cartierele boierești, aspirația către o viață mai bună într-o lume mai bună, n-aveau nici o atracție asupră-i.

Cînd s-a împlinit prima lună, a venit tatăl său să-i încaseze cele douăsprezece mii de lire, după cum ne înțeleseserăm. Omul voia însă cincisprezece mii. În zadar i-am explicat că munca fetei valora mai puțin de douăsprezece mii de lire. Nu, în nici un chip nu ! Nici pentru părinte, faptul de a-și găsi fiica mai grasă, și cu obrajii sănătos colorați nu însemna nimic. I-am vorbit de hrană.

— Și ce, ce mare lucru mîncarea ? E vreo cheltuială ? Mîncare e întotdeauna. Domnule, eu sînt om cu experiență ; taică-meu era primul vizitiu al baronului ***, așa că ce să mai vorbim, masa nu-i o problemă.

Iar fata, în timpul acesta, era întrutotul de acord cu taică-său. I-am atras atenția asupra rochiei Rosei, pantofilor, ș.a. Omul stătea la îndoială asupra acestor lucruri ; spunea că dacă ar fi fost vorba numai de 12 mii de lire pe lună, fiică-sa mai bine ar fi rămas acasă, unde nu intrau, în treacăt fie zis, mai mult de 12 sau 15 mii de lire în total. Tatăl nu ținea, cîtuși de puțin socoteala de avantajele pe care le avea. Sănătatea Rosei nu-l interesa. El, ne spusese Rosa, nu dădea cele 12 ori 15 mii de lire, pe care le agonisea, soției ; aceasta trebuia să se zbată singură și, se știa că de ani de zile, o scotea binișor la

capăt. În această familie model, fiecare se îngrijea de propria-i persoană. Cînd, la sfîrșit, tatăl a vrut să pună mîna pe cele 12 mii de lire, mîinile Rosei s-au aruncat cu mai multă repeziciune asupra banilor ; în același timp, ea adăugă :

— Ce vrei să faci ? Vrei să-i iei pe toți ? Eu trebuie să-mi iau poșetă, să-mi cumpăr parfum, un colier și cercei. Nu pot să-ți dau decît șase mii.

Acum taică-su cerea ajutorul nostru, spunînd :

— Așa sînt copiii, asta este recunoștința lor.

Trebuia să aibă mult curaj, ca să spună asemenea adevăruri.

— Am nevoie de bani, așa că trebuie să mi-i dai. Tu ești o fată și acum stai la adăpost, în casa boierilor. (Dialogul care a continuat nu-l mai reproduc aici : nu mai erau tată și fiică, ci deveniseră, acuma, două animale care se luptau pentru un os.) Rosa ne-a apărut cu toată forța sa, într-adevăr de neașteptat. Vorbele ei loveau ca un bici. Mustrările ei erau o acuzație publică. A reușit, pînă la urmă, să-și păstreze patru mii de lire, pentru care taică-su aproape plîngea și se tînguia ca un animal rănit. Tare pe situație cu cele opt mii de lire, el a devenit, subit, vesel, uitînd de toate. Și pentru a spune totuși ceva, și-a povățuit fata :

— S-o respecți pe doamna. Gîndește-te că oamenii aceștia sînt norocul tău. Și... să nu te mai întorci acasă. Și întorcîndu-se spre noi : Să n-o lăsați să iasă în oraș și nici să se întoarcă acasă : fata asta vrea să meargă numai cu soldații. Și dacă o s-o vadă maică-sa, surorile și

prietenele, cum s-a îngrăşat şi cît de bine este îmbrăcată, de ciudă or să spună că este servitoare, şi proasta asta n-o să mai vrea să vină îndărăt.

Şi eu şi soţia mea rămăseserăm pe gînduri. Cîtă retorică se risipeşte în lume. Începuse, între timp, să se apropie ziua morţilor şi Rosa ne spunea de zece zile că vrea să se ducă la bunica ei de la Poggioreale. Era numai un pretext : s-a pregătit cu multă atenţie, ca pentru o sărbătoare : parfumată, şi „spilcuită", veselă şi nepăsătoare, ascultătoare şi serviabilă cu noi, foarte iute, numai să scape mai repede. Parcul casei devenise pentru ea o închisoare. Soţia mea a condus-o pînă la tramvai. Rosa a jurat pe Madona del Carmine că se va întoarce cel mai tîrziu pe la orele două după-masă. La miezul nopţii ea încă nu se întorsese. Şi nici a doua zi. L-am înştiinţat pe Giani, care, la rîndul său, l-a anunţat pe tată despre dispariţia ei. Nimic nou. Peste două zile a apărut tatăl şi ne-a înştiinţat că Rosa şedea la o tînără prietenă de-a ei şi că aşteaptă să-şi găsească un nou serviciu. Faptul că nu se întorsese acasă, că ne părăsise pe noi, nu-l interesa ; ba chiar a adăugat :

— Ce să-i faci, doamnă. Aşa sînt fetele. Rosa este totuşi o fată cumsecade. Ştie să lucreze. Şi, cu toate astea, Rosa este şi şireată, o mare şireată. Ştiţi ce-i cu ea ? Îşi caută o stăpînă bună, care s-o lase să se odihnească pe balcon, cu o casă frumoasă în centru, fiindcă aici, într-adevăr, domnule, nu se aude nici un glas... Cît despre mine, v-o spun cu ruşine, ştiţi... nevoia... eu, aici, am venit pentru cele 800 de lire.

— Care 800 de lire ? a întrebat soţia mea.

— Plata a două zile. Rosa a stat în serviciu o lună şi două zile. Iar cele două zile fac 800 de lire.

Soţia mea, izbită de acest calcul de fier, a răspuns :

— Nu vă mai dau nimic. Fetei dumitale, pe lîngă leafă, i-am mai dat lenjerie, pantofi, o rochiţă, nici vorbă de 800 de lire.

— Pe mine nu mă interesează ! Lucrurile pe care le-aţi înşirat, le-a avut ea singură. Cele 800 de lire însă îmi aparţin mie, care sînt capul familiei. Aţi făcut rău. Nu trebuia să-i daţi nimic. Numai banii contează. Restu-i pe deasupra. Aţi făcut rău.

— Cum aşa ? întrebă amărîtă soţia mea.

— Ei, hai acum, domnule, ce sînt pentru dumneavoastră 800 de lire ? Şi a luat o hîrtie de o mie de lire : nu avea 200 de lire ca să-mi dea restul.

1957

Omul mînca semințe de dovleac și arunca cojile pe jos. În urma lui venea un alt om, care mînca cojile și azvîrlea vîrfurile; după acesta venea un altul care mînca vîrfurile și arunca resturile păioase. În urma acestuia mergea un al patrulea om, care mînca resturile și arunca ideea seminței de dovleac. După acesta venea un al cincilea om care... Dar... completați dumneavoastră înșivă această poveste indiană.

FABRICA INDIANĂ

De veți întreba pe vreun napolitan, din popor, care a fost cea mai frumoasă perioadă din viața lui, el vă va spune: „Cînd erau americanii aici". Numai cei care nu cunosc trecutul apropiat din istoria orașului, nu vor înțelege acest răspuns. Cu aceste cuvinte enigmatice, napolitanul din popor face aluzie la perioada dintre 1943 și 1947, epocă în care ultimele nave de război și de comerț ale flotei aliate au părăsit portul Neapole; de atunci, orașul a rămas din nou în situația de a se aproviziona singur cu propriile-i mijloace.

Dacă puneți aceeași întrebare unui napolitan din burghezie, ori din categoria celor înstăriți, acesta vă va vorbi cu dezaprobare despre timpul acela și chipul său va căpăta o expresie de groază. Dar, atît răspunsul napolitanului sărac cît și al celui, hai să-i spunem, bine crescut, ne

confirmă că acea perioadă de timp a fost „unică și originală". Napolitanul înstărit și-a pierdut în anii aceia modestul dar sigurul său loc de muncă și n-a știut să se adapteze noii situații și să-și caute a nouă sursă de venit. Firmele comerciale, fabricile, întreprinderile și-au tras obloanele sau au lucrat pe apucate. Nimic nu era stabil; fiecare a trebuit să se gîndească la sine.

Dimpotrivă, napolitanul sărac s-a bucurat de cîteva mari avantaje legitime și naturale. El era sărac și trecerea de la o sărăcie la alta nu a constituit o schimbare pentru el. Războiul a adus împuținarea alimentelor, ceea ce a atras după sine o sărăcire generală, de care omul sărac nu s-a minunat de fel. În afară de asta, sărăcia n-are baze sigure, umblă pe nisipuri mișcătoare, și lasă omului libertatea să trăiască din ceea ce găsește de mîncare, să înșface, în numele dreptei legi a supraviețuirii, ceea ce poate fi înșfăcat. Din cele spuse, se poate deduce că pentru săraci războiul, desordinea, aventura, ca metode de viață zilnică, constituie un mediu natural, în vreme ce pentru omul ordonat toate acestea constituie o răsturnare de situații, care aduce numai ruine, nenorociri și tot felul de suferințe materiale și spirituale.

Se înțelege că napolitanul sărac nu-și amintește anii războiului cu toate aceste amănunte pedante. Opinia sa modestă despre acei ani este lipsită de orice cinism, de orice sentiment — chiar larvar — de răutate; ba chiar își amintește de acea perioadă neverosimilă ca despre o vreme

bună și prosperă, în care a putut să-și potolească, în toate zilele, foamea lui și a alor săi. El își amintește de anii aceia ca de o vreme în care a reușit, în sfîrșit să... lucreze!

Cuvîntul „contrabandă“ întrebuințat pentru anii aceia, este nu numai impropriu, ci și dezonorant. Contrabandă s-a numit normalul și unicul comerț posibil, și datorită ei oamenii au reușit să învingă anii grei ai foametei. Dacă oamenii dubioși, care călătoreau prin Puglia, prin Calabria, prin Lucania, Irpinia și Salento, n-ar fi adus untdelemn, făină, fructe uscate, carne, lumea ar fi murit de foame. Și fiindcă lipseau mașinile, automobilele și energia electrică, orașul Neapole, ca și alte orașe și sate, s-a găsit într-o situație fericită și singulară.

Datorită întoarcerii societății moderne la o epocă de mult depășită, toate brațele disponibile au găsit de lucru. Așa cum fac sau făceau indienii, ori nu mai știu eu cine, dar cu siguranță cum au făcut cei vechi, care pentru a înălța un palat, aveau nevoie de sute de muncitori, deoarece pentru transportarea unei găleți cu var (care se realizează, astăzi, în cîteva clipe), era nevoie de șiruri întregi de sclavi. Orașul Neapole a devenit un pămînt... indian și șomajul secular a dispărut dintr-o dată. Aceste adevăruri arată că orașul este mereu în așteptarea unei epoci de belșug, *care ar trebui să însemne o epocă de muncă pentru toată lumea.*

O posibilitate de acest fel a fost oferită tuturor napolitanilor de invazia pompelor de benzină. Înainte de război, posturile de aprovizio-

nare cu carburanți se numărau la Neapole pe degete. Astăzi sînt mai mult de o mie. Automobilele s-au înmulțit, s-a ajuns la numărul 200.000 — iar stațiile de pompare sînt total disproporționate față de necesități.

Nu strică să dăm cîteva cifre. Numai pe *via* Caracciolo, o stradă lungă de patru kilometri, sînt cincisprezece stații de benzină. În piața Vittoria, în jurul unei brazde de mărimea salonului dintr-o casă de aristocrați, sînt cinci stații. Pe strada Foria, lungă de aproape trei kilometri, sînt treizeci și șase de stații, mici și mari. În piața „degli Artisti“ — cinci pompe. În piața Medaglie d'Oro, la două sute de metri depărtare, sînt peste patru pompe, dintre care o mare stație de serviciu, așezată, drept în mijlocul pieții, în chip de monument înălțat sfintei benzine. La alți două sute de metri, în piața Leonardo, altă stație și în piațeta următoare, pe strada Girolamo Santacroce, încă o alta, iar alte trei se găsesc la o sută de metri, în piața Mazzini.

Tot mergînd și mergînd, ajungem în piața Municipio, din centrul Neapolelui, unde odinioară se înălțau niște stejari celebri, înlocuiți acum cu pompele de benzină, de cele mai cunoscute și misterioase mărci. Această unică anchetă se limitează numai la străzile principale. Pe străzile secundare, pompele sînt semnele cele mai frecvente ale unei vieți moderne. Satele, ca de obicei, au urmat exemplul capitalei, astfel că, traversînd locurile astea, de la Neapole spre Pompei, străbați o pădure de pompe de benzină.

Ce s-a întîmplat? Cînd casele producătoare de carburanţi s-au hotărît să facă la Neapole „operaţia pompe", au ajuns foarte curînd la o atît de mare concurenţă, încît s-a iscat o bătălie înverşunată.

Primii „pompişti" (conducători de staţii de pompare) au făcut avere. Dar asta a fost de scurtă durată. În decursul unui an, pompele s-au dublat, s-au întreit şi au ajuns pînă la situaţia de astăzi, cînd pompiştii se aseamănă cu nefericiţii birjari publici, care, cînd li se întîmplă să vadă vreun pasager, se reped cu toţii deodată: zece trăsuri, zece cai, zece birjari, cocoţaţi pe capra trăsurii, ies în faţa nefericitului client, ce nu se poate hotărî în care dintre trăsuri să se urce şi care, pentru a nu comite vreo nedreptate, preferă să meargă pe jos.

Aşa se întîmplă cu pompele. Carburanţii sînt buni. Personalul pompelor, foarte inimos. În vreme ce un băiat face alimentarea cu benzină, un altul curăţă parbrizul, un al treilea se uită la apă şi la ulei, un al patrulea controlează presiunea cauciucurilor, un al cincilea vă oferă o hartă mică topografică, a mărcii pe care o reprezintă, iar un al şaselea vă sfătuieşte să luaţi benzină de la staţia aceea, fiindcă acolo se plăteşte cu tichete şi la sfîrşitul lunii. Sînt apoi staţii de pompare care, pentru a face concurenţă altora, la fiecare cincizeci de litri consumaţi, oferă o spălare gratuită, în timp ce altele caută să-şi menţină clientela infidelă prin bilete de loterie şi diferite mici cadouri, precum: pînzeturi, sticluţe cu apă distilată şi altele.

Automobilistul, măcar el, trăieşte desigur într-o ţară a visurilor, exploatînd înverşunata concurenţă. Aşa cum s-au petrecut lucrurile cu vînzătorii de seminţe de dovleac, de bob şi de alune americane, cu birjarii şi cu lustragiii, cu sacagiii şi cu vînzătorii de pepeni, azi meserii pe cale de dispariţie — acum şi cei de la staţiile de benzină, ca să aibă o clientelă mai mare, ar vrea, ca şi vînzătorii de fructe proaspete, să-şi laude prin strigăte calităţile benzinei lor.

1957

Antică cu adevărat aici a rămas numai boala jocului de noroc; cel care nu joacă este socotit un biet amărît, un om cumsecade, care trăiește greu alături de soția și de copiii lui.

LOTERIA

Jocul la loterie este o nebunie metodică și benevolă; o speranță de ușurare, împărțită, picătură cu picătură, în fiecare sîmbătă seară nu pentru un an, ci pentru o viață întreagă. În fiecare săptămînă, jucătorul speră să cîștige o sumă limitată dar prevăzută: cifra exactă care i-ar trebui lui să rezolve problemele cele mai urgente (și catastrofale) ale vieții pe care o duce; rezolvarea datoriilor permanente și obsedante, planuri de cheltuieli modeste pentru o cură de refacere; cumpărarea unui anumit obiect, cel mai adesea o mașină de cusut sau de țesut, o motofurgonetă, care ar da jucătorului o nouă posibilitate disperată de-a încerca o muncă, care i-ar îngădui să ducă din casă în casă untdelemn și verdețuri, să confecționeze pulovere și fulare, să vîndă farfurii, cești, furculițe și pahare în satele apropiate. De multe alte ori jucătorul ar vrea să cîștige o sumă care să-i permită să ia, în sfîrșit, o masă regească: cu melci, pui și pești de soi, tocană cu *pizza* [1] genoveză și napolitană,

[1] Plăcintă (specialitate italiană).

pateuri, prăjituri și alte bunătăți, pe săturate. De alte multe ori dorește cîștigul ca să poată să-și facă o haină ca lumea și ca să facă cîte una alor săi. Iar de multe alte ori, speră să cîștige o sumă atît de mare încît să golească casa de bani a loteriei și să trăiască ca un nabab, ca cei săraci să rămînă cu ochii holbați la el, iar dușmanii și oamenii răi să nu îndrăznească să și-i ridice; și visînd la asta se gîndește că așa vor face proprietarul, băcanul, măcelarul, încasatorul taxei de apă și încasatorul de la electricitate, toți cei care-i mănîncă zilele.

Aceasta, și numai aceasta, este psihologia ce trebuie căutată la încăpățînații jucători de loto din Neapole. Odată acceptată teza aceasta, nu ne mai putem îndoi că loteria reprezintă pentru oamenii modești din Neapole ceea ce reprezintă aerul pentru toți oamenii. Încăpățînarea nu provine din neștiință ori din prostie; ea izvorăște dintr-o socoteală desnădăjduită. „Este oare posibil ca eu să trebuiască să trăiesc toată viața ca un vierme? Este oare posibil să nu cîștig niciodată? După atîtea semne, cu toate că viața a fost pentru mine numai un șir de nenorociri, eu știu că, mai devreme sau mai tîrziu, voi cîștiga, și în ziua aceea voi vedea că n-am trăit degeaba." În nici un alt lucru, napolitanul nu are atîta încredere. Am cunoscut muribunzi care tot mai sperau să cîștige la loterie: astfel viața lor s-ar fi încheiat cu o victorie. Am cunoscut bieți oameni care făceau adevărate nebunii pentru cîteva numere miraculoase. Nici desele eșecuri, nici numerele repetate, nici pierderile nes-

fîrşite nu ştirbesc speranţa unui jucător napolitan ; pentru el loteria este o lume supraomenească, în afara legilor şi a voinţei pămînteşti, tronînd deasupra tiranilor, a celor puternici, a duşmanilor, a Urei, a Invidiei şi a Deochiului ; lumea aceasta este lumea pură a unui Dumnezeu atoatevăzător, a Celui care ştie cine duce lipsă şi cine nu, cine trebuie să cîştige pentru că are nevoie, şi cine ca să se „destrăbăleze".

Din această pricină, o femeie din Neapole nu găseşte că este rău să ceară Sfintei Fecioare, ori vreunui alt sfînt, trei numere sigure şi definitive pentru urna din Neapole ; de asemenea, pentru acelaşi motiv, aceeaşi femeie cere tot trei numere unui cocoşat, unui orb sau unui invalid, pentru că toţi aceştia sînt victimele vieţii şi totodată oamenii cei mai puri ; victime care se roagă şi care pentru a se resemna cu soarta lor cea grea, sînt în continuu contact cu Dumnezeu, iar Domnul are încredere în ei şi le dă putere să prezică numere şi să-i ajute pe cei care sînt în mare primejdie de sărăcire.

Este o lume care nu are nimic real, susţinută, cum se spune, de o nebunie metodică, frînată doar de termenul fatidic de sîmbătă seara. În fiecare sîmbătă seara se pare că însuşi Dumnezeu ar coborî pe pămînt să împartă pedepse şi recompense. Nu coboară pe tot pămîntul ; coboară la Neapole şi numai la Neapole, fiindcă napolitanii cred în el şi trebuie să creadă în el.

La creearea lumii, totul era frumos şi fericit. Oamenii erau egali ; după aceea s-a întîmplat un lucru nou : a fost aruncată sămînţa nedreptăţii şi au apărut frumuseţea şi urîţenia, bogăţia şi sărăcia. Domnul a înfiinţat loteria ca un leac, ca o recompensă pe care o obţii foarte greu, doar cu o credinţă de nezdruncinat, de martir. Jocul de loto este o dramă populară cu riturile sale misterioase, cu căderile şi cu exaltările sale. Loteria este de asemenea o dovadă a intimităţii napolitanului cu „lucrurile tainice ale existenţei". După ce de multe ori s-a demonstrat că omul puternic şi bogat este un egoist, lumea misterului, lumea lui Dumnezeu i-a devenit familiară napolitanului şi el o cunoaşte în cele mai întunecate părţi ale sale.

Chiar dacă lumea întreagă s-ar putea mecaniza şi raţionaliza, ar mai rămîne întotdeauna un napolitan care ar lăsa naibii transformările chimice ale universului şi ar veni la întîlnirea din faţa agenţiei de loterie ; numai aici viaţa sa de învins s-ar putea schimba într-o victorie. Să-ţi iasă trei numere cîştigătoare (ca să nu mai vorbim de cinci) la o singură tragere, ar fi o demonstraţie vădită că Dumnezeu a vorbit, că a indicat în el, în persoana sa şi nu în a altuia, pe cîştigătorul ales de El. După ce a cîştigat la loto cu două numere, un ateu s-a convertit la creştinism. El spunea într-una : „Cum se poate ca eu, un biet om, uitat de toţi, chinuit, sărac, cu nasu-n pămînt, om al întunericului, eu, chiar eu, dintre atîţia şi atîţia, să fi fost alesul unui cîştig atît de mare ?"

Loteria napolitană nu dovedeşte îndîrjirea unui popor de a cîştiga bani fără osteneală : aceasta ar fi o acuzaţie falsă şi vulgară. Loteria

aceasta dovedeşte că poporul napolitan este încă cel mai pur din lume şi cel mai apropiat de natură (nu din întîmplare Vico s-a născut la Neapole). Acest popor n-a reuşit — spre norocul lui — să înţeleagă că incendiul este rezultatul unei cauze perfect explicabile ; că şi căderea zăpezii şi a grindinii, precum şi despicarea unei nave, ori explozia ei sînt fenomene empirice. Dimpotrivă, ne aflăm încă într-o lume unde soarele şi luna, zăpada şi grindina, focul şi apa, cutremurul de pămînt şi vîntul cald din Africa au o semnificaţie misterioasă, vestitoare de Bine sau de Rău. Dacă un şoarece iese dintr-o hazna şi muşcă un trecător ; dacă o logodnică decepţionată se aruncă de la balcon ; dacă un tramvai deraiază ; dacă s-a născut un copil cu două capete ; dacă la o fereastră se zăreşte o lumină misterioasă ; dacă trec doi poliţişti în mare ţinută ; dacă dis-de-dimineaţă trece un marinar sau un călugăr sau un preot sau un cocoşat sau un şchiop ; dacă hoţii jefuiesc o locuinţă... dacă se întîmplă toate aceste lucruri, ele nu au nici o însemnătate pentru o minte străină de lumea noastră. Pentru un napolitan însă ele sînt semnale, indicaţii, invitaţii, avertismente menite să transforme cea mai normală întîmplare într-o teoremă, ai cărei termeni se sprijină pe multe numere bine precizate de loterie. Fiecare lucru se transformă în pronostic de loterie, fiindcă totul este explicabil şi totodată comandat şi voit de Acela care tronează în înălţimi, pentru ca poporul ales, cel napolitan, să aibă un continuu şi bogat material de transformat în numere de loterie.

Era logic ca într-un atare mediu, loteria să-şi găsească regatul său, credincioşii şi necredincioşii săi, adoratorii săi statornici, puri, cu multe publicaţii, precum : *Adevărata asociaţie a celor 90 de numere ; Adevăratele 9 indice ale lui 500 ; Cele 12 indice ale gradelor lunare şi solare ; Adevăratul Rutilio şi Numărul cîştigător*, şi cu multe ziare ! *Revista lunară de pronosticuri, Norocul*, care are o foarte întinsă reţea de abonaţi în Italia şi în America, şi se află în al treizecelea an de existenţă. Vom transcrie titlurile cîtorva articole : „Joc de precizie ; Neapole : 3 al doilea — 59 al treilea ; Palermo : 68 primul — 82 al cincilea". Anunţuri de neînţeles pentru profani, dar foarte lămurite pentru aceia care au început să facă parte din lumea jocurilor de noroc.

Acum, la Neapole există „profesori", care au birouri foarte aglomerate cu personalul respectiv. Ei sînt în legătură cu jucători din toate părţile Italiei şi din America. Sînt mii de italo-americani care nu au încetat nici o singură săptămînă să joace, plătind în dolari. Şi cine a cunoscut pe vreunul din aceşti „profesori" cu greu i-ar putea lua drept nişte escroci. Ei cred într-adevăr în conţinutul raţional al ştiinţei lor. Crescuţi, din pruncie, în lumea restrînsă dar totuşi nemărginită a celor 90 de numere, ei au obţinut, de multe ori, succese. Dacă ştiinţa lor ar fi sigură, ei ar juca pe socoteala lor şi s-ar îmbogăţi. Dar poporul nostru crede că un cocoşat, care pentru el nu poate face nimic, poate da altora trei numere cîştigătoare. La fel se întîmplă cu profesorii de pronosticuri, care, după

spusele clienţilor, alcătuiesc studii ample pentru a combina mize speciale.

Dar dacă în Cer n-ar fi Cineva care să ţină la fiii săi din Neapole, nu s-ar putea explica anumite cîştiguri populare. De cîte ori a ieşit 6 şi 22, de cîte alte ori 8 şi 90, la 19 ale lunii martie, etc. Două numere care au adus cîştig oamenilor simpli ; uneori în vremuri de dezastre publice, alteori cu prilejul serbărilor tradiţionale, la care pînă şi săracii trebuie să aprindă focul şi să rumenească un hartan de pui !

Oamenii simpli trăiesc în aşteptarea acestor extrageri generale, care „înviorează" puţin sufletele. Şi astfel, cu această speranţă secretă, mereu prezentă, ca un subconştient care cînd se manifestă, cînd dispare, trece viaţa omului. Duminica, după ce s-a tras şi n-ai cîştigat, te gîndeşti la nenoroc ; vorbeşti despre acel sfîrşit de număr, care adăugat unui nouă ieşit, ar fi însemnat două numere hotărîtoare pentru tine. Lunea este o zi obositoare şi petrecută în zadar, care nu-i va procura napolitanului decît un pic de pîine. Marţea şi miercurea sînt zile şi mai amare ; abia joi începe să tresară ceva în sufletul napolitanului, asemenea unui şarpe care se întinde la soare ; această tresărire înseamnă providenţiala renaştere a speranţei, care se îndreaptă spre toate lucrurile din lume — ploi şi zăpezi, incendii şi catastrofe, sosiri şi misterioase plecări — care reîncep să dea o însemnătate lucrurilor celor mai mici din univers ; vinerea seara, numerele noi, vesele şi lucioase, ca firele de iarbă primăvăratice după ploaie, ies la iveală

asemeni vîrfurilor de turnuri vechi, într-un peisaj neted, fantast ; şi pe fiecare număr flutură steagul norocului. Sîmbătă este ziua temerilor, a spaimelor neaşteptate, cărora le urmează speranţele nebuneşti. Mintea lucrează pe ascuns şi omului parcă-i vine să leşine. Cîte lucruri nu s-ar putea face cu un cîştig de milioane, admiţînd că oamenii simpli din Neapole ar şti că pe lumea aceasta mai sînt şi milioane. Cîte lucruri s-ar putea face şi cu 300 de mii de lire ! S-ar putea cumpăra doctorii pentru soţie şi pentru fiul sau pentru mama bolnavă ; s-ar putea zugrăvi şi casa sau să se mute din ea sau s-o schimbe cu alta mai aerisită şi mai salubră : cîte şi mai cîte lucruri ! Şi cum speranţa scade, bietul om, de la 300 de mii de lire coboară la 200 de mii de lire, la 100 de mii, la 50 de mii, la 10 mii, la o mie, cît fac o masă bună, udată din belşug.

Sîmbătă este prăbuşirea, din pricina unui număr de la sfîrşitul seriei, care lipseşte, din cauza unei bare verticale, care, trasă peste un 1, ar putea deveni un 7 salvator. Iar în vremea aceasta : „Viaţa se scurge şi loteria prosperează".

1958

La garçonnière este ceva foarte frumos. E independentă. Poţi să intri şi să ieşi cînd vrei. Este de ajuns numai să arăţi portarului buletinul de identitate.

PAZNICII NOŞTRI

Dacă un chiriaş dintr-un bloc napolitan intră în conflict cu portarul, atunci el îşi pierde plăcerea de a trăi liniştit şi-şi atrage răzbunarea invizibilă dar implacabilă a portarului, a soţiei şi a copiilor lui. Din acest motiv nu există baron sau comandor, doctor sau avocat, doamnă sau domn care, trecînd prin faţa camerei de la poartă, să nu-l salute cordial pe portarul care, foarte adeseori, ascultă numai de ordinele portăresei. Necazurile, sîcîielile, şi, hai să spunem chiar, neregulile care pot să izvorască din această duşmănie sînt nenumărate ; vă va preda corespondenţa cu întîrziere ; va da informaţiuni, fără socoteală şi măsură, celor care i se adresează ca să afle ştiri despre nevinovata dumneavoastră conduită socială ; dacă aveţi un apartament de închiriat, va da să înţeleagă viitorului chiriaş că nu face o bună afacere ; pe scurt, el vă va face să trăiţi în necunoştinţă de cele ce se petrec în jurul dumneavoastră.

Din cele spuse se poate deduce uşor cît de mare este importanţa unui portar la Neapole. Kafka ar fi făcut din el un personaj tiranic al

inimii şi al libertăţii noastre. El este o adevărată instituţie : un fel de judecător şi de controlor, pe care napolitanii îl aleg de bună voie şi-l pun să străjuiască la poarta casei lor. Cînd se proiectează construcţia unui nou bloc, de cum se înalţă fundamentele, iată că apare şi viitorul dumneavoastră judecător. El ştie cît s-a plătit pentru cumpărarea unui apartament sau altuia, cine a plătit şi cine n-a plătit ; fiindcă nu este nimeni (sau sînt rare asemenea fiinţe) în oraşul nostru care să nu fie tentat să facă cele mai intime confidenţe portarului, socotit, la început, un om de casă, o persoană cinstită, cu inima plină de bunătate.

Dar dacă aşa sînt chiriaşii, tot aşa sînt şi portarii : uşurateci ! Într-adevăr, pentru a răspunde, la rîndu-i, portarul va informa pe fiecare chiriaş despre viaţa, minunile, viciile şi virtuţile celorlalţi chiriaşi ; iar la puţine zile după intrarea în noul bloc (şi-n afară de cazul cînd nu i-aţi fost antipatic), şi ca efect al vreunui bacşiş, portarul vă va spune că doamna X este întreţinuta domnului Y, care îi plăteşte o rentă lunară de trei sute de mii de lire ; că domnişoara de la etajul al treilea, pură şi religioasă, în aparenţă, primeşte la ea un anumit „domn verişor" ; că avocatul A trece printr-o criză financiară, fiindcă n-a plătit lumina de multă vreme ; că într-o familie se cheltuieşte fără socoteală, iar într-alta se economiseşte pînă la ultimul bănuţ.

Peste două luni, timp util pentru ca portarul să se familiarizeze cu toate secretele dumnea-

voastră, viața fiecăruia va fi, pentru el, o carte deschisă, tipărită cu caractere de abecedar.

Cred că portarii sînt, mai mult sau mai puțin, identici în toate țările ; dar, asemeni altor personaje din viața socială napolitană, atît defectele cît și virtuțile celor de la noi sînt împinse la extrem. Și birjarii din toate țările se aseamănă, dar vizitiii napolitani au intrat în istorie. Aceasta se explică prin faptul că în Neapole orice meserie se practică ori cu pasiune, ori cu plictiseală și-n silă.

Acum, bunul mers al unui centru de locuințe depinde de caracterul portarului. Și la Neapole sînt portari model ; ba chiar, prin contrast, s-ar putea întîmpla ca aici să întîlnești pe cel mai bun portar din lume. Dar, în general, după părerea și povestirile curente, portarii noștri sînt persoane caracteristice și dintre cele mai ciudate ale lumii napolitane.

Portarii de origine napolitană sînt palavragii, intriganți, capricioși ; schimbători și ciudați și-n permanență cam zăpăciți (de parcă ar fi strănepoți îndepărtați ai lui Calandrino din Boccaccio) sînt cei originari din Pietrastornina, sătuc din Irpinia, specializat de secole să furnizeze oameni, care de la vîrstă fragedă simt vocația puternică de a ajunge portari la Neapole. Din zece portari, opt sînt din Pietrastornina sau din sătucurile învecinate. La această situație s-a ajuns din pricina puternicului spirit de solidaritate existent printre cei din Pietrastornina, stabili la Neapole. Aceștia, cum află că este un post de portar „liber“, anunță pe cei din Pietrastornina să fie gata și să aibă pregătit un nou recrut. Se spune chiar că portarii pietrastorninezi, stabiliți la Neapole, împrumută banii necesari ca noul portar să fie primit, învingînd categoria dezarmată și dezorganizată a portarilor napolitani.

Și astfel se poate întîmpla ca în blocul dumneavoastră să fie un om de calibrul lui Antonio da Pietrastornina. Mic, slab, șchiopătînd un pic, fostul croitor, reformat la recrutare, dar capabil să se iscălească, speriat și încîntat ca un copil care are mintea plină de prejudecăți, de basme, de vrăjitoare și de spaime sacrosancte, el nu-și dă seama de puterea pe care o are. Dar în scurtă vreme, Antonio, cu ajutorul veselei tovărășii a persoanelor care trăiesc în jurul său — poștași, băieți de prăvălie, muncitori, comercianți, oameni de serviciu — se transformă.

Odată, un domn care locuia în blocul sortit lui Antonio, fiindcă era vremea rea și voia să mănînce o bucată de ciocolată îl cheamă pe Antonio, la telefon, și-i spune :

— Antonio, vrei să-mi faci un serviciu ?

— Vai de mine, domnule, un serviciu ? Și o mie. Pentru dumneavoastră m-aș duce, pe jos, și la Roma.

— Mulțumesc. Trebuie să mergi mult mai aproape.

— Unde doriți, domnule doctor.

— Mulțumesc. Vrei să te duci să-mi cumperi un baton de ciocolată ?

— Un... baston de ciocolată ? repetă Antonio zăpăcit, dar, cu toate acestea credul, că doar o spusese domnul care era un doctor !...

Domnul izbucneşte în rîs, chiar după ce înţelege că treaba începe să se încurce.

— Nu, Antonio, continuă el, calm, am spus un baton, nu un baston. Un baton de ciocolată.

— Da, da, un baston de ciocolată, răspunse Antonio, mai convins decît oricînd. Am înţeles. Unde se vinde ?

— Dumnezeule, spuse domnul. Este oare posibil să nu fi auzit niciodată vorbindu-se despre un baton de ciocolată ?

Antonio nu auzise niciodată vorbindu-se de aşa ceva. Atunci domnul, încrezător în inteligenţa vînzătorului, la care trebuia să se ducă Antonio să cumpere ciocolată, îi spuse :

— Bine, spune acolo un baston de ciocolată. Chiar aşa să spui, vînzătorul va înţelege.

Apoi n-a fost uşor să-i explice nici că ciocolata se vindea la barul de peste drum. Domnul îi spunea să meargă la „Barul Paradiso". Antonio care frecventa acel bar, dar îl cunoştea sub numele de „Cafenea", pe drept cuvînt nu ştia unde se găsea „Barul Paradiso".

Altă dată, acelaşi domn, trebuia să plece în China, într-o lungă călătorie. Întovărăşit de multe rude şi de prieteni şi precedat de trei valize mari, la urcare în taxi, îl salută pe Antonio şi-i spuse :

— Antonio, te rog, ai grijă de corespondenţa mea. Salvează-o de la pierzanie, dă-o imediat

soţiei mele. Eu te salut, plec în China pentru două luni.

Şi Antonio :

— Ah, domnule doctor, domnule doctor, ferice de dumneavoastră ! Eu n-am fost de cincisprezece zile.

— De cincisprezece zile ? exclamă domnul îngrozit.

— De cincisprezece zile, suspină Antonio. Atunci am fost ultima oară la film[1].

Altă dată, de asemenea, domnul ieşind din bloc fu întîmpinat de Antonio, care-i spuse, în mare secret :

— Domnule doctor, domnule doctor (repeta întotdeauna de cîte două ori titlul), a venit azi un poliţist (cuvînt pe care-l pronunţă cu o sfîntă spaimă), care mi-a cerut informaţii despre onorata dumneavoastră persoană şi eu i-am spus că sînteţi înscris în partidul persoanelor bogate şi cumsecade. I-am spus : poliţaiule, doctorul are atîţia bani !

Ca toţi meridionalii semianalfabeţi, Antonio n-avea încredere în poliţişti. Altădată, domnul trebuia să termine o lucrare şi dorea să nu fie deranjat ; de aceea rugă pe Antonio să spună, oricui l-ar căuta, că a plecat din oraş. Antonio îi dădu toate asigurările. Cînd iată că telefonul sună. Iar Antonio, cu discreţia unui Pulcinella[2] — şi cu inoportunul vizitator de faţă, îi spune :

[1] În original : *cine*. Joc de cuvinte intraductibil : *Cina* = China ; *cine* =cinematograf.

[2] Mască din farsele şi pantomimele napolitane ; aici, ironic, se demonstrează de fapt indiscreţia sa.

— Domnule doctor, domnule doctor, a venit un tînăr, un biet tînăr, îmbrăcat modest, e dintr-o regiune îndepărtată și spune că ați fost colegi de școală. Eu voiam să spun că nu sînteți acasă, dar mi-a fost milă de el și mi-am spus: „Să-l întreb întîi pe domnul doctor..."

Se înțelege că Antonio este un caz deosebit. Ceilalți pietrastorninezi „aduc" cu el, dar nu totdeauna în părțile cele mai bune și mai amuzante. Tuturora, fără nici o deosebire, le este comună numai curiozitatea. Cea mai mare parte dintre napolitani este convinsă că portarii citesc scrisorile. Dacă un napolitan este plecat, mai multă vreme, din oraș, și-și amintește printr-un instinct atavic de curiozitatea portarului, lipește, cu atenție, scrisoarea, pe care o trimite la Neapole. Și fiindcă tocmai scrisoarea închisă cu atîta atenție deșteaptă curiozitatea — lipsită de răutate — a portarului, acesta, neputîndu-și ajunge țelul, sfîrșește prin a-și închipui cine știe ce lucruri.

Pentru aceste motive toată lumea tratează pe portar ca pe o persoană căreia i se datoresc atenții speciale. Portarul napolitan n-ar îndrăzni să vă vorbească de rău; cel mult ar putea să vă facă rău printr-o tăcere echivocă. Se întîmplă foarte des să auzi pe un napolitan spunînd că s-ar muta la Florența, unde nu există portari. În realitate, portarii napolitani sînt o instituție sacră. Sîmbăta Sfintei Fecioare ar fi o nenorocire fără portari. Sîmbăta este ziua cerșetorilor (o tradiție pe cale de dispariție), ori a celor cărora le convine să fie luați drept „pomanagii" în acea zi „hotărîtă" de Dumnezeu. Aceștia, ar invada și blocurile, de ar putea; umbritele și bătrînele portaluri, baroce sau din secolul al XVIII-lea, ar putea deveni adăposturi pentru perechile de îndrăgostiți; din fericire, portarul stă în prag, feroce, ca un cerber. Și dacă el nu vrea să-i lase să treacă, nu există bacșiș care să-l clintească.

Dar pe dumneavoastră, care sînteți de ai casei, portarul este într-una dispus să vă consoleze, să vă înveselească, cu un cuvînt plăcut ori cu o glumă. Vă cunoaște bine, știe cum să vă ia, vă știe gusturile. Cînd plecați de acasă, supărat de vreun lucru neînsemnat, trebuie să fiți atent să luați o mutră veselă, altminteri înfățișarea dumneavoastră este interpretată de portar astfel:

— Maria (așa se numește soția sa), a trecut doctorul, dacă l-ai fi văzut. Avea o mutră...

1958

Azi-dimineață, Tony Capuano era deznădăjduit. Voia să-l sfătuiesc eu, neștiutorul, cum să se comporte în exercitarea profesiunii lui de medic de oameni săraci. „Știi, îmi spunea, bolile le descopăr cu precizie, dar cauza lor trebuie căutată, aproape întotdeauna, fie într-o denutriție inițială ori atavică, fie într-o alimentație de genul celei din închisori. Cum deschid gura și spun: „...da, băiețelul ar putea să se însănătoșească, dar ar mai avea nevoie de puțin lăptic, de un ou, de o felioară de carne, de caș...", văd ridicîndu-se mîinile și aud: „Doctore, dar, ce, credeți că am cîștigat premiul cel mare, la loterie? În cazul ăsta, ar mai fi fost nevoie să vă chem?" Și atunci eu, pe cine trebuie să fac, pe medicul sau pe vraciul, poți să-mi spui?"

UN VRACI

Prietenul meu era descurajat... Se dusese pe la tot felul de doctori, urmase tot felul de tratamente. Un doctor îi recomandase să se caute de o indispoziție datorită unei munci excesive; altul îl sfătuise să se ducă pentru cîteva luni la munte; altul îi spusese că este vorba de boala lui Basedow. Avea buzunarele pline de rețete și analize, de prescripții încurcate și ciudate; și cu toate că avea un singur corp și manifestările răului erau de două feluri — o debilitate progresivă și o colită cronică — părerile medicilor erau tot atît de multe cîți erau și cei la care se

dusese să-l consulte. Îi părea absurd că atîția profesori nu știuseră să descopere o boală atît de comună și să-i recomande un tratament clar, simplu și eficient. Nu putea să doarmă, nu mai putea să lucreze. Dacă ar mai fi continuat la fel, ar fi fost constrîns să lase reprezentanța unui prieten. Abia se deștepta și se simțea obosit. Îi venea greu să urmărească bogata corespondență a serviciului său; trebuia să-și noteze cea mai neînsemnată informație ca să n-o uite. Lumea, străzile, oamenii, ziarele pulsau de viață, iar el se topea văzînd cu ochii.

Dar într-o dimineață, coborînd în stradă pentru a se duce la farmacie, ca să-și dea la făcut o a nu știu cîta rețetă, întîlni un vechi prieten din copilărie. Cum procedase și cu alții, îi mărturisi și acestuia că era cam bolnav și, așa cum procedaseră și alți prieteni, acesta îl sfătui să se ducă la doctorul lui, care, bineînțeles, făcea minuni.

— Ești norocos, îi spuse, profesorul locuiește chiar aici, în bloculețul ăsta. Urcă sus și roagă-l să te consulte.

Se despărțiră și prietenul meu se gîndi că erau aceleași sfaturi prietenești obișnuite și expeditive; că în lumea asta fiecare-și plătește necazurile printr-o dureroasă singurătate; astfel își văzu de drum mai departe. Dar trecînd prin fața casei doctorului despre care îi vorbise prietenul său, aruncă o privire curioasă prin gangul de la intrare. Era un bloculeț vechi și popular, așezat într-un cartier aproape plebeu; îi atrase atenția portăreasa care stătea pe o bancă și fă-

cea semn unui grup de persoane să nu se înghesuie; în caz contrariu, le amenința că îi va da afară în stradă și va duce sus registrul cu înscrierile pentru consultații.

Curios, prietenul meu intră și străbătu gangul. Ajuns în fața portăresei, aceasta îi făcu semn să respecte rîndul. Scara, care ducea la locuința doctorului, era ocupată, în cea mai mare parte, de pacienți, unii în picioare, alții stînd pe jos; așteptau să le vină rîndul. Se aflau aici, probabil, bolnavi de toate felurile. Un singur lucru îi apropia: sărăcia. Prietenul meu nu mai văzuse ceva asemănător nici măcar în fața vreunui dispensar al casei de ajutor reciproc.

Din cînd în cînd, portăreasa striga la pacienți, apoi vorbea singură, bombănind împotriva istoriei ăsteia și a înghesuielii, care trebuiau să se sfîrșească odată. Cînd îi veni rîndul, prietenul meu semnă în registru, iar portăreasa îi spuse că pentru a fi primit de doctor, trebuia să se întoarcă peste două zile.

Fără să știe precis de ce, simți că, de astă dată, putea să tragă nădejde. Bloculețul învechit și modest, așteptarea plină de încredere a pacienților, lipsa oricărei etichete și acel gen nou de „curte a miracolelor", îl impresionară plăcut și, după două zile, plecă mai devreme de la birou și se îndreptă spre casa doctorului.

Sălița de așteptare, întunecată și cenușie, era tixită de lume. Micile canapele din nuiele și scaunele erau toate ocupate. În prag, în picioare, stăteau alte persoane și altele, de-a lungul scărilor. Cînd avea oare să-i vină rîndul?

Ori de cîte ori feciorul doctorului ieșea, lumea se ridica în picioare și se ruga la acest bătrîn personaj, care purta un fel de glugă pe cap și o haină lungă, neagră, închisă pînă la gît; el spunea celor prezenți clar și cu o voce plictisită, că cine vrea să plece este liber s-o facă. În vremea aceasta, prietenul meu era surprins că persoane cu o înfățișare atît de modestă puteau să plătească trei mii de lire pentru o consultație, după cum specifica categoric afișul agățat în perete și scris de mînă, neregulat: „3000 de lire". Pentru prietenul meu, obișnuit să plătească și 15000 de lire, tariful era modest.

Timpul trecea și nu era nici o speranță să fie primit. Prietenul meu se gîndi să mituiască pe fecior și cînd acesta deschise ușa ca să „expedieze" ultimul bolnav și să lase să intre altul, îl înșfăcă, cu o mișcare bruscă, de mîneca hainei și, mai mult prin gesturi decît prin cuvinte, îl făcu să înțeleagă că dacă-l va lăsa să intre imediat are un bacșiș gras. Bătrînelul nu-i răspunse și dispăru. După puțin, reapăru, făcu cu ochiul prietenului meu și vorbi tare:

— Pregătiți-vă, domnule contabil. Dacă ați adus lista, profesorul vă primește imediat.

Prietenul meu prinse din zbor cuvintele bătrînului.

— Lista? de cîte ori trebuie să i-o aduc? I-am dat-o aseară.

— Ah! făcu bătrînul, mă duc să-l întreb.

Peste puțin timp, pe cînd conducea pe ultimul pacient intrat și-i dădea drumul următorului, împreună cu acesta, ca să arate celor de

față că nu era vorba de un bolnav, ci de un cunoscut de-al doctorului, îi făcu și lui loc să intre.

După ce trecură peste această poartă a dreptății, bătrînul spuse :

— Nu vă mișcați, așteptați aici, altfel mă puneți într-o mare încurcătură.

Prietenul meu era acum într-un coridor îngust și întunecos, mărginit de două uși ; dinapoia uneia dintre uși se afla camera doctorului. Feciorul măsura coridorul de la un cap la altul și după ce-și încasă bacșișul, spuse :

— Ascultați-mă bine ; cum iese cel dinăuntru intrați în camera profesorului și spuneți-i repede ce vă doare. Profesorului nu-i plac palavrele. Și apoi, ați văzut cîtă lume așteaptă ? Parcă am vinde pîine aici.

Puțin după aceea, ușa se deschise și prietenul auzi strigînd :

— Gaetano, adu pe altul, să nu pierdem vremea.

Prietenul meu intră el și pătrunse într-o cameră mică și învechită, dinaintea unei mese, pe care se ridicau, pînă la înălțimea unui om, grămezi de cutii și de cutiuțe de doctorii. Alte cutii zăceau, una peste alta, în coșuri, în lădițe și în cutii mari de carton, pretutindeni, pe scaune, pe etajere și pe podea ; erau atît de multe, încît abia mai rămînea puțin spațiu, pentru ca cineva să se poată mișca.

Nu prea era mare curățenie. Prietenul meu observă toate aceste lucruri aproape fără să-și dea seama, fiindcă murea de curiozitate să-l vadă pe „profesor" ; acesta, continuînd să scrie,

ascuns după grămezile de cutii de doctorii, îi spuse pe un ton morocănos :

— Spuneți, să nu pierdem vremea. Ce vă doare ?

— Domnule profesor, spuse prietenul meu, întrerupîndu-se și încercînd să arunce o privire în fundul puțului de cutii de doctorii.

— Ce profesor ?!... repetă doctorul scoțînd capul de după vraful de cutii.

Era mic, puțin mai înalt de un metru și jumătate și chel. Părea să aibă vreo șaptezeci de ani, dar era uscat, nervos și extraordinar de vioi. Orice gest al său denota grabă și, după ce cîntări, cu privirea unui vulpoi bătrîn, înfățișarea pacientului, îi ordonă să se grăbească :

— Spuneți, ce vă doare !

Pe prietenul meu îl miră întrebarea. Observase cu multă plăcere că în cabinet nu era obișnuita infirmieră cu halat și bonețică albă. Nu era nici biroul, dinaintea căruia ar fi trebuit să-și decline toate, dar absolut toate datele personale și cele ale părinților și ale bunicilor săi. Omul acesta îl întreba „Ce vă doare ?", nu-l întreba dacă în trecut suferise de vreo altă boală, dar mai ales nu-i cerea faimoasele analize.

Toate analizele le avea în buzunar : și pe cea de urină, și pe cea a fecalelor și pe cea a sîngelui. Da, domnul acesta în vîrstă nu gîndea ca acel medic primar care încasa 15000 de lire la fiecare vizită și care, pentru a nu greși diagnosticul, pleca de la principiul că toți oamenii, fără nici o distincție, avuseseră sifilis și că deci orice tratament trebuia să se bizuie pe această groaz-

nică bănuială. Spunea că atunci cînd sifilisul a fost adus în Europa — şi raţionamentul mergea ca raţionament — soldaţii, bolnavi de acest morb, erau mercenari, treceau de la un nobil la un altul, de la un principe la altul şi luptau, cu aceeaşi indiferenţă, în Franţa, în Italia sau în Spania, cu aceleaşi jafuri, violuri şi amoruri ; din acest motiv, noi, descendenţii lor apropiaţi, trebuia să purtăm în sînge aceşti minusculi agenţi ai răului.

— Eu, domnule profesor... îndrăzni să spună prietenul meu, uitaţi... analizele.

Profesorul luă hîrtiile în mînă şi fără să le privească, le aruncă pe birou.

— Nu-mi trebuiesc. Dacă va fi nevoie, vom face şi analize. Acuma trebuie să-mi vorbiţi ca unei mame. Tinere, hai, păreţi o persoană inteligentă, ar trebui să vă cunoaşteţi bine. Văd că staţi în picioare şi că aveţi ochi vioi. Trebuie să-mi spuneţi precis ce vă doare ; fără ascunzişuri, ca între bărbaţi ; adică fără minciuni.

— Domnule profesor, mă simt slăbit.

— Tinere domn, fiţi serios. Nu vreau să pierd vremea în dimineaţa asta cu bolnavi închipuiţi. Scoateţi-vă cămaşa şi întindeţi-vă pe pat. Să vă luăm tensiunea.

Începu să pompeze la tensiometru şi, supărat, văzînd cifra normală, manevră din nou pompa, pe care pînă la urmă o aruncă, plictisit, pe pat.

— Tinere, eu n-am timp de pierdut. Aţi văzut sau nu cîtă lume aşteaptă afară ?

— Dar eu... încercă să spună prietenul meu.

Profesorul îl ascultă la plămîni. Începu apoi să-l palpeze cu buricele degetelor, cu o abilitate şi o dexteritate surprinzătoare. Degetele lui erau ca paşii unui om, care caută ceva într-un loc suspect, ca o pisică ce caută un şoarece şi este atentă la cel mai neînsemnat zgomot. Îşi purtă mîinile peste tot, de două-trei ori, şi spuse, cu multă siguranţă :

— După mine n-aveţi nimic, puteţi pleca.

— Am o colită cronică, domnule profesor.

— Cine nu are oare aşa ceva ? Eu o duc în spinare de şaptezeci de ani.

— Şi ce să fac ?

— Să nu faceţi absolut nimic. Dacă luaţi *cola* puteţi mînca de toate.

— Pot să mănînc ? întrebă prietenul meu, simţindu-se liberat de o greutate, sub a cărei apăsare trăise doi ani.

— Dar ce, glumiţi ? Cui credeţi că-i faceţi în necaz ? Dacă aveţi bani, mîncaţi carne, caş proaspăt, beţi ouă, mîncaţi portocale, puneţi să vă fiarbă un rasol de morun cu untdelemn şi lămîie...

— Şi pot să şi fumez ?

— Oh, Doamne, aţi vrea să dea faliment monopolul ? Toate se pot face, dacă se fac cu măsură. Şi-acum, dragă domnule, plecaţi, fiindcă eu pînă diseară am de făcut o mulţime de lucruri.

Doctorul se întoarse la biroul şi la scrisul său şi zadarnic prietenul meu încercă să-i ceară o reţetă. Pentru a-i îndeplini dorinţa, doctorul strigă în sfîrşit :

— Da, da, puteţi lua două tablete de calmante, seara.

Prietenul meu se simţea luat peste picior. Fusese obişnuit de ceilalţi doctori să plece de la ei cu reţete prevăzînd tratamente lungi, de cîte două pagini. Erau întotdeauna mai multe feluri de injecţii, de doctorii „pe cale bucală“ şi o listă de mîncăruri, pentru nelipsita dietă.

— Cum, domnule profesor, trebuie să iau numai aceste două hapuri ?

— Puteţi şi să nu le luaţi de loc. Vi le-am dat ca să vă văd mulţumit. Dar acum, vă rog, lăsaţi-mă să lucrez. Mi-a făcut plăcere să vă cunosc şi mai veniţi să-mi spuneţi cum vă simţiţi.

Tînărul meu prieten avea probabil o privire neîncrezătoare şi nenorocită căci doctorul, devenind patern pentru prima dată, îi spuse :

— Nu fiţi îngrijorat. Eu mă pot înşela, dar după mine nu aveţi nimic grav. Fiţi cumpătat, duceţi o viaţă igienică şi veţi vedea rezultatele. Dacă veţi face abuzuri, veţi deveni, din nou, propria dumneavoastră victimă. Acum, duceţi-vă cu Dumnezeu.

Fericit, prietenul meu, duse mîna la buzunar, scoase trei hîrtii de o mie de lire şi le puse pe un colţ al biroului.

— De ce trei mii de lire ? întrebă doctorul, alarmat.

— Scuzaţi, aşa scrie pe anunţul din antreu, răspunse prietenul meu, gata să mai scoată şi alţi bani.

Profesorul se ridică deodată, înapoie prietenului meu două mii de lire, şi, ieşind în coridor, strigă :

— Gaetano, îmi faci chestia asta pentru a doua oară. Vezi să nu te dau afară şi să terminăm povestea asta. Aici eu comand ! apoi ieşi în sala unde erau pacienţii, rupse afişul pe care era scris : „3000 lire“ şi-l înlocui cu cel vechi, pe care scria : „Vizita o mie de lire“.

Don Gaetano se plimba, bombănind, prin coridor :

— Bine, eu mă supun, dar după aceea să nu vă plîngeţi, că vine prea multă lume ! O vizită o mie de lire ! Cît de jos am decăzut !

1958

Cu nostalgie am scris pentru ziarul meu un articol despre zgomotoasa răspîndire a pomului de Crăciun la noi. Pînă la sfîrşitul războiului, bradul nu mai avea nici un înţeles. Il vedeam, ici şi colo, prin filme documentare şi prin filme străine.

Ieslea ne era de ajuns, ne satisfăcea şi ne lega din nou de lumea basmelor. Dar, vai, mi-e teamă că nu va mai dăinui decît ieslea din biserica San Martino.

IESLEA

Odinioară, pe la jumătatea lunii decembrie a fiecărui an, nu exista cetăţean napolitan, nobil, înalt funcţionar sau modest subaltern care să nu fi început să se gîndească serios la construcţia ieslei. Fără prezenţa acestei iesle în casă (de obicei era aşezată în sufragerie sau în salon), Crăciunul ar fi fost o aniversare anostă, lipsită de o preocupare anume, de un izvor cald de însufleţire familială, de un punct, în jurul căruia familia, rudele şi prietenii să se adune ca să simtă un vechi sentiment de pace.

În camerele mari, în stil *liberty*, chiar o machetă de proporţii considerabile, nu incomoda ; şi că macheta Naşterii Domnului, demnă de acest nume, cerea spaţiu, era un lucru prevăzut ; după cum erau prevăzute răbdarea, studierea planului de ansamblu şi a celor mai mici amănunte ca şi o fărîmă de imaginaţie. Ieslea aceasta

a Naşterii Domnului săvîrşea, în acele zile, un miracol de nivelare socială. Mai mică ori mai mare, cu munţi şi cu văi, cu păduri şi cu cîmpii mărginite sau întinse, populate şi pline de castele cu turnuri, ea era concentrată pentru toţi în nucleul central : grota cu Fecioara Maria, cu sfîntul Iosif şi cu copilul, întins pe o mînă de paie — ca un contrast cu „palatele" Forţei şi ale Trufiei pămînteşti — încălziţi de cele mai nevinovate aspiraţii ale creştinătăţii, cele (ca nişte suspine cucernice) ale boului şi măgăruşului.

Ieslea, simbol al Naşterii, era iluminată de neasemuita stea, care i-a convertit şi i-a luminat în periculosul lor drum pămîntesc pe cei trei magi, orbind şi înrăind pe alţii, printre care şi pe palidul Irod. La lumina ei, toţi puteau să mediteze. Cei puternici erau siliţi să-şi amintească umilinţa Regelui Regilor, iar cei săraci, vanitatea puterii şi intrarea lor, ca nişte fiinţe înzestrate cu duh, pe scena lumii. Aceasta era, în esenţă, morala Noii Vestiri, care, răspîndindu-se pretutindeni şi provocînd în fiecare persoană momente de binefăcătoare criză, se transforma într-o sărbătoare universală.

De acest aspect, prin excelenţă, s-a legat la Neapole, în mod puternic, cultul ieslei de cultul Naşterii Domnului. Este vorba de conceptul de sărbătoare. Concept care a redus marele mister al naşterii divine la o chestiune familiară, din pricina nevoii populaţiei napolitane de a da şi Domnului o faţă, nişte haine şi o înfăţişare precisă şi sigură, ca să participe, cu căldură, ca un om între oameni, la viaţa sa îndurerată, dincolo

de orice pericol de erezie. Şi astfel a devenit sigur că locul Bethleemului va fi luat de oraşul Neapole cu toate visurile sale populare.

Ce se întîmplă la Neapole cînd o casă, bogată ori săracă, este binecuvîntată cu naşterea unui copil, băiat, pe deasupra, dolofan şi cu obrăjorii bucălaţi ? Evenimentul este sărbătorit, se mănîncă, se bea şi se dansează. Dar fiindcă cel care s-a născut în iesle este Fiul Domnului, însuşi Dumnezeu devenit om şi deocamdată copil, sărbătoarea trebuie să fie demnă de o atare minune. Mai trebuie să se ştie că la Neapole Crăciunul este, în acelaşi timp, principala sărbătoare religioasă — cu rădăcini încă puternice în rit — şi un bîlci uimitor. Bazarul turcesc, faimosul tîrg din Palermo, ori cel din Vucciria, cel din Barcelona, prin comparaţie, îşi pierd forţa şi varietatea. Întregul an napolitan se învîrteşte în jurul acestor zile. Micile industrii şi comerţul aici îşi îndreaptă atenţia, ca vînzătorii ambulanţi care se roagă tot timpul să fie vreme bună, sau ca cerşetorul care, zilele acestea, nu-şi va striga, în zadar, biblica jelanie, fiindcă trecătorii, fie din pricina sufletului lor bun, fie din pricina descîntecelor, îi vor milui din plin.

Ştiu că este un moment în noaptea de Crăciun napolitană, în care orice om *trebuie* să se întoarcă acasă cu traista plină. În prag îl aşteaptă, plini de încredere, mama, soţia şi copiii. Şi dacă nu eşti sigur că la fiecare amiază se aprindeau focurile în căminuri, în schimb, de Crăciun, în toate tigăile sfîrîie o bucată de batog ori se prăjeşte ceva de mîncare. Dar se întîmplă că

tocmai la Napoli, acolo unde se mai cumpără cu ţîrîita, vitrinele şi expoziţiile cu mărfuri comestibile ating apoteoza. Măcelăriile se transformă în adevărate grote cu animale spintecate şi împodobite cu flori. Tejghelele vînzătorilor de peşte se întind prin pieţe şi pe trotuare. Mezelăriile, încărcate cu şunci proaspete, cu salamuri şi cu toate bunătăţile nevisate, par nişte peşteri de balauri legendari, în care dragonul este însuşi băcanul ; el însuşi, în fundul acestui abis, aduce cu un mare, uleios şi bine preparat salam.

Atîtea lucruri, la îndemînă, jur împrejur, deasupra capului, gîdilă uşor nările pofticioase, fac să lucească ochii şi trezesc din amorţire, atavicul „vis interior" al oamenilor mărunţi ; aceşti oameni simpli încearcă, în fiecare an, să şi-l realizeze, strămutîndu-l pe scena ieslei cu Naşterea Domnului. Din această nesăturată şi strămoşească poftă de mîncare s-a născut nevoia de a transforma cultul „ieslei", glorificare a Domnului, într-un bîlci pantagruelic. Toţi păstorii aduc Copilului nou-născut cîte ceva de mîncare. Nu e unul care să nu-i aducă un coş cu cărbuni pentru foc, o pereche de sandale, o scufiţă, o haină, o pelerină, un scul de lînă de tors, ca să-i ţină de cald. Păstorii „napolitanizaţi" îi aduc ouă, caşcaval, şuncă, coşuleţe cu smochine, cu cireşi, cu moşmoane, cu fragi, cu piersici, cu lămîi şi cîte unul un ied care behăie, o pereche de găini sau un curcan gras. Un crescător de măgari coboară pe prăpăstioasele drumuri de catîri, cu două butoiaşe cu vin natural şi cu un

burduf cu un untdelemn bun, din alte vremuri. Un pepenar laudă culoarea roşie a pepenilor săi şi sfătuieşte lumea să-i guste. Şi, în vremea aceasta, de-a lungul drumului, în acel amestec de anotimpuri, caracteristic „ieslei“ napolitane — în care pe vîrful munţilor se văd troiene de zăpadă, şi, în cîmpie, o fată frumoasă, cu braţele aproape goale, spălînd rufe pe malul unui rîu — păstorii au de asemenea dreptul la o binemeritată odihnă.

Ce ocazie mai bună pentru a te apropia de o masă de cumetri şi a mînca cu ei *pizza* ori o farfurie de cîrnaţi cu garnitură de varză fiartă şi apoi să joci o partidă de cărţi ; în timp ce, în apropiere (şi în „ieslele“ mai populare) o trupă, bine hrănită, intonează cu instrumente de suflat o arie din *Bărbierul.* Şi toate acestea, în vreme ce, la doi paşi, un Copil este ţinut în viaţă de respiraţia unui bou şi a unui măgar (şi cîteva femei plîng amarnic), iar din munţi coboară, înarmaţi, o ceată de sbiri, care smulg copiii mamelor şi-i decapitează, iar iarba şi stîncile rămîn roşii de sînge. În plină sărbătoare, napolitanul simplu nu putea să uite viziunile sîngelui şi ale morţii. E o particularitate a inimii sale deosebite, să trăiască mereu printre contraste puternice şi puse imediat faţă-n faţă, pentru că în acest joc stă şi maibinele, care este cauza şi scopul ultim al raţiunii sale de a fi.

Acum nimic nu oglindeşte mai bine decît ieslea această plenitudine de a trăi. Prin iesle s-a concretizat chiar şi dorinţa ca aici să fie iarnă, o iarnă adevărată, care, din fericire, nu se va

manifesta niciodată. Ani întregi m-am străduit să înţeleg însemnătatea aspectului muntos, înzăpezit şi invernal al ieslei Naşterii Domnului. Munţi care se termină cu alţi munţi, stînci care cad vertical, se află întotdeauna în partea superioară şi dominantă a oricărei machete. Vata, care se preface în fulgi de zăpadă, este primul lucru ce se cumpără pentru confecţionarea unei iesle. Apoi trebuie să avem grijă să umflăm hîrtia de tapet, în chip de munţi şi de stînci şi, încetul cu încetul, coborînd spre şes, regiunea se colorează, devine mai caldă şi surîzătoare, şi, după voinţă, se poate îmbogăţi cu lacuri, cu fluvii şi cu mări care clipesc, în depărtare, pline de vase.

Dar impresia generală care se obţine este veselă şi nu putea fi alta, dacă te gîndeşti la originea aristocratică, din secolul al XVIII-lea, iluministă, a ieslei. Trei adjective şi, este cazul să spunem, într-adevăr reale. Fiecare dintre ele ar putea fi dezvoltat cu mare profit. Aici ajunge să arătăm că ieslea a fost concepută ca operă de artă de familiile aristocratice, care au încredinţat unor artişti abili confecţionarea şi îmbrăcămintea păstorilor şi, populînd cu ţărani, uneori guşaţi, alteori diformi în chip caraghios, ca nişte aristocraţi ce erau, au înţeles (poate) să însceneze a nu ştiu cîta farsă, în chip de operă bufă din secolul al XVIII-lea, într-un peisaj arcadic, pe spinarea supuşilor lor. Aşa precum în darurile pe care păstorii le aduc Copilului Sfînt s-ar putea vedea un act de supunere (în felul unor dări contractuale la sfîrşit de an) şi

prezentare a produselor agricole ale moşiei. Desigur asupra maselor populare şi pitoreşti ale ieslelor pluteşte atmosfera iluministă a mitului „bunului sălbatic". Este lucru lămurit că aceste idei le dau „ieslele" istorice. În cele plebee, aceştia realizează un vis propriu, oricît de confuz şi redus, dar cu o notă de clasicitate.

Acum, ieslea învinsă de concurenţa Pomului de Crăciun, care se potriveşte cu pereţii goi ai locuinţelor moderne, nu lasă urme de murdărie şi nici găuri în pereţi, e izolată, în cea mai mare majoritate a cazurilor, într-un colţ îndepărtat al casei. Pomul aduce darurile lui Moş Crăciun. Ieslea era ea însăşi un dar şi, în plus, după atîtea eforturi, răbdare şi muncă, necomestibil.

1959

O NOUĂ CLASĂ (II)

— Vreţi *whisky* scoţian sau cognac spaniol, Fundador ?

— Nu beau băuturi tari, răspunde soţia mea.

— Cum, nu beţi ? întrebă soţia lui.

— Nu.

— Şi nici dumneavoastră nu beţi ? mă întreabă tînărul inginer.

— Ba da, un pic de *whisky* cu puţină gheaţă.

Îmi părea rău să-mi dezamăgesc noul prieten. Pe meşcioara din salonul noii sale case expusese o întreagă cofetărie : biscuiţi umpluţi, saleuri, migdale, alune, diferite feluri de bomboane de ciocolată, apoi *whisky*, cognac, *pernod*, o sticlă de vin spaniol, din nu ştiu ce pivniţe, artistic acoperită de praf. Îmi părea rău că-l dezamăgesc.

— Nu, eu beau mult, spuse inginerul. De altfel ce altceva poţi face ?

— Ce părere aveţi de noua criză ? întrebai ca să vorbesc şi eu ceva.

— Care criză ?

— Cum, nu ştiţi despre noua criză ?

— Nu, pe mine nu mă interesează lucrurile astea. Eu mă interesez numai de lucrul meu. Dacă lucrul meu merge bine, orice guvern merge bine. Să vorbim despre lucruri mai vesele.

Femeile, soţia mea şi soţia lui, nu-şi vorbeau. Se spionau. Sau ca să fiu sincer: soţia lui o spiona pe a mea. Ştia că era fiica unei baronese; îşi dăduse seama că are în faţă o persoană complet indiferentă, chiar de i-ar fi furat, de sub ochi, un măgar de aur, şi se simţea uşor iritată, că nu reuşise s-o impresioneze. Indiferentă la televizor, ultimul model, mic cît un pătrăţel, indiferentă la brăţara de monete de aur greu, indiferentă la rochia ei cu crinolină, indiferentă la conversaţia ei, la băuturile şi la prăjiturile aşezate pe mescioară.

— Luaţi ceva. Sînt bune, proaspete, şi, doar că nu adăuga: „Profitaţi, totul este pe gratis".

În schimb eu începeam să mă distrez; de cîte ori mă aflu într-o stare sufletească asemănătoare, mă închistez într-o tăcere surîzătoare. Inginerul avea treizeci şi cinci de ani, era un tinerel simpatic, îndrăzneţ în afaceri, celebru înotător pe sub apă, renumit automobilist, un tip care, fiindcă afacerile lui mergeau bine, cel puţin în vremea aceea, pretindea ca toţi ceilalţi, să chiuie de bucurie.

— Aşadar, nu vă interesează politica? continuai.

— Pe mine mă interesează numai să am prieteni la Roma. Prietenii romani sînt necesari pentru afaceri. Cînd se schimbă guvernul, privesc în fugă ziarul: văd dacă este vreun nume care mă interesează, dacă n-a ajuns mare cineva, vreun cunoscut, de la care să pot scoate cîte ceva, şi repede trec la pagina sportivă.

— Este un *hobby* [1] al dumneavoastră?... întrebai.

— Nu, mie şi soţiei mele ne plac cîntecele. Numai că televiziunea a devenit imposibilă. Programele muzicale sînt cele mai neglijate.

— Cele mai neglijate? întrebă soţia mea. Ba mie-mi pare că lucrurile stau cu totul altfel.

— Toată Italia este un cîntec, spusei eu.

— Un cîntec? făcu inginerul. Scuzaţi-mă, domnule profesor, aţi fost vreodată în străinătate?

„Adio mă gîndii, acuma începe cu străinătatea, cu călătoriile în Ţările de Jos, cu Austria, Rinul etc., etc."

— Nu, am rămas totdeauna la Nofi.

— Ar trebui să vă duceţi, să faceţi o călătorie. Veţi înţelege atunci ce este televiziunea în America şi în Anglia. Zeci de canale. O televiziune care se respectă ar trebui să aibă mai multe canale. Ce ne interesează pe noi „cincizeci de ani de istorie italiană", comedii, concerte, prezentări de scriitori? Noi trebuie să lucrăm, şi seara vrem să ne destindem. Nu sînteţi de părere?

— Dacă sînt de părere? răspunsei. Să sperăm că vor inaugura şi ai noştri noi canale în curînd. Atunci o să-mi cumpăr şi eu un televizor.

[1] Slăbiciune (engl.).

— Dar, permiteţi-mi, domnule profesor, n-aveţi încă televizor ?
— Nu.
— Şi cum vă petreceţi, seara ?
— Citesc, mănînc, mă plictisesc, îmi vorbesc de rău prietenii, ascult muzică.
— Ah ! în sfîrşit, exclamă inginerul, avem o pasiune comună ! Şi eu ador muzica. Betty, pune un disc.
Betty fu foarte fericită să tragă, pe o mescioară cu rotiţe, un minunat picup.
— Preferaţi muzică străină, o întrebă ea pe soţia mea, italiană, spaniolă sau rusească ?
— Ce doriţi, spuse soţia mea. Muzica n-are naţionalitate.
— Bine spus, opină inginerul.
Şi după un scurt hîrîit al acului, se auzi vocea lui Modugno.
— Cîştigătorul celui de al nouălea festival !
Surîdeam. Şi soţia mea. Şi tinerii soţi. Surîdeam cu toţii. După ce discul se termină, doamna Betty se grăbi să-şi pună muzica predilectă : cîntecele, hai să le spunem aşa, lui don Marino Barreto.
Devenirăm sentimentali şi nostalgici. Inginerul închise ochii în semn de adîncă reculegere. Eu îl întrebai :
— Vă place mult ?
— Cui nu-i place ? Foarte mult. Este muzica noastră, a generaţiei noastre. Mă face să gîndesc.
— Ah, domnule inginer, şi la ce anume ?
— La o plajă imensă, americană, la stabilimente balneare, noaptea, luminate plăcut, la perechi de îndrăgostiţi, care dansează şi ascultă şoaptele acestei muzici. Spuneţi, nu este oare condimentul care ne trebuie ? De altfel, sîntem italieni şi cîntecul este cea mai pură expresie a sufletului nostru.

Am ascultat astfel pe Barreto, pe Belafonte, din nou pe Modugno, pe Paul Anka, zeci de alţi cîntăreţi. Eram istoviţi.
— Vă plictisiţi aşa de repede ? mă întrebă doamna Betty. Aţi spus că vă place muzica.
— Da, dar eu, uneori, îmi îngădui să ascult Bach, şi roşii rostind acest nume.
— Bach ? Cine este ? mă întrebă inginerul.
— Un neamţ.
— Şi ce face ?
— Acum nu mai face nimic, dar era învăţător.
— E oare posibil ? Şi apoi şi-a croit un drum.
— Da, un drum fără ieşire.
— Intr-adevăr, nu-l cunosc. Betty, notează-i numele. Să cumpărăm cîteva discuri. Bach ? Chiar aşa ?
Eram dezarmat şi, poate, chiar mirat. Cine era de vină ? Eu fusesem, desigur, mai răutăcios decît el. El, dezarmat, căzuse victimă vicleniei mele uşor prezumţioase.
— Mai vreţi un *whisky ?*
— Da, mulţumesc.
In clipa aceea auzirăm un „tic“, sunetul unui resort. Inginerul surîse. Şi Betty de asemenea. Atunci ne spuseră că era banda magnetofonului. Betty şi inginerul, în pas cu moda, îşi cumpăraseră un magnetofon cu care imprimau totul... pînă şi conversaţia noastră !

— Aţi imprimat conversaţia noastră?
— Betty este teribilă, spuse inginerul, imprimă totul. Dac-aţi şti ce distractive sînt convorbirile cameristelor. Vreţi să le auziţi? Este modern, ştiţi, toţi fac astăzi la fel, altminteri de ce l-am mai cumpăra?
— Deci dumneavoastră imprimaţi convorbirile persoanelor care vă vin în vizită?
— Le înregistrez şi le păstrez pentru bătrîneţe, ca amintire; o bandă costă doar două mii de lire. Într-o bună zi omul îmbătrîneşte şi atunci are tot timpul să privească înapoi şi să-şi retrăiască viaţa. Se înţelege că imprim şi muzică. Îl laşi să se învîrtească şi el imprimă liniştit, supus, uniform. Cine-l cumpără, va fi mulţumit. Vezi, eu îl ţin aici, am pus să mi se facă o legătură sub divan. Este comod, nu te plictiseşte şi înregistrează totul.

1959

„Sîntem pentru o viziune optimistă a lucrurilor. Noi aparţinem barocului. Nu auziţi un galop..."

SĂ SE SALVEZE CINE POATE

Recenta nenorocire din Apulia a avut drept urmare, indirectă, la Neapole, înmulţirea afişelor: *Atenţiune, pericol de prăbuşire.* Ele se potrivesc de minune cu acelea care, la fiecare pas, de-a lungul stîncoaselor drumuri de munte, sfătuiesc pe automobilişti să fie atenţi la eventualele „alunecări de teren". Cine să fie atenţi: locuitorii blocurilor marcate de sinistrul avertisment sau trecătorii? Dacă afişul ar vrea să avertizeze pe trecători, atunci, la Neapole, ar trebui să fie închisă circulaţia pe un mare număr de ulicioare foarte populate. Dacă avertismentul s-ar adresa locuitorilor blocurilor în chestiune, atunci acesta ar fi cel mai cinic şi cel mai ridicol avertisment.

Lucrul nu surprinde, se-nţelege. Eu însumi dezbat astăzi acest subiect, emoţionat fiind de prăbuşirea din Barletta. Dacă nu s-ar fi întîmplat catastrofa — odinioară s-ar fi numit hecatomba din Barletta — n-aş scrie acum despre acest subiect. Am ajuns la un atare grad de dereglări sociale încît nu ştii despre care subiect — la fel de grav, de urgent şi de inderogabil — să vorbeşti mai întîi, chiar dacă singura rezolvare

care se propune, fără încetare, este amînarea. Aşa sînt problema analfabetismului, aceea a asistenţei sanitare, problema şcolilor, a şomajului şi problema caselor pe cale de a se prăbuşi.

Oraşul Neapole este apoi capitala centralizatoare a dereglărilor naţionale. S-ar putea spune că aici îşi are sediul cabinetul experimental ori, şi mai mult, muzeul celor mai mari rele, care se abat asupra ţării. Şi în materie de case şubrede întîlnim aici o privelişte foarte întinsă. Nenorocirea s-a petrecut la Barletta, dar a fost onorată de sosirea preşedintelui republicii, de primele pagini ale ziarelor, de fotografii şi de arestarea vinovaţilor. La Neapole (şi asta face parte din destinul său), prăbuşirile de case nu sînt niciodată spectaculoase. Se apropie iarna, reîncep ploile, apa se infiltrează printre temeliile putrede, casele au o înfăţişare ameninţătoare şi adeseori nu se poate împiedica nenorocirea. Ştirea apare prin colţul ziarelor : n-au fost victime. Ce poate face Primăria ?

Primăria tocmai că sfătuise, din timp, pe locatari să se mute ! Acum să ne transpunem pentru o clipă în situaţia unui biet om, care are nefericirea să fi fost silit să locuiască într-un bloc pe cale de a se prăbuşi. Dacă are bani, nu este nici o greutate. Pleacă, schimbă locuinţa, şi va face acest pas fără să mai aştepte înştiinţarea serviciului tehnic municipal. Dar este lucru ştiut că acela care stăruie să rămînă într-o casă pe punctul de a se prăbuşi, n-are unde să se ducă şi caută să facă reparaţii aceleia în care locuieşte. Proprietarii unor astfel de blocuri sinistre

se hotărăsc, cu greu, să-şi consolideze clădirile. Văicărelile chiriaşilor, care plătesc o chirie fixă, rareori înmoaie inimile proprietarilor. Este, de asemenea, adevărat că de multe ori proprietarii se află într-o situaţie economică demnă de milă, mai ales la Neapole, unde marii proprietari nu sînt numeroşi. Situaţia este iremediabilă.

Este de-ajuns să ne gîndim la aceste amănunte — chiriaş sărac, proprietar sărac, casă şubredă — ca să înţelegem cît de gravă şi de endemică este situaţia. Un mare număr de familii trăiesc, ca în vreme de război, cu spaima ca la întoarcere să nu mai găsească nici casa, nici familia şi să rămînă ca nişte cîini vagabonzi, la cheremul bunăvoinţei rudelor şi a prietenilor. La Barletta blocul care s-a prăbuşit era nou. La Barletta nenorocirea s-a datorat necinstei antreprenorului şi superficialităţii inginerului. Cu toate acestea, rămîne o întîmplare tragică.

La Neapole există o listă a clădirilor şubrede. Există de cel puţin cincisprezece ani, de la sfîrşitul războiului, cînd bombardamentele, care nu au distrus casele, au zdruncinat şi au crăpat zidurile unei mari părţi dintre vechile clădiri. A fost o vreme în care s-ar fi putut rezolva, în chip discret, problema. La Barletta s-a plătit pentru un delict aşa-zis personal (dar serviciile tehnice municipale ar trebui să exercite, cu o foarte mare severitate, controlul rezistenţei clădirilor). La Neapole se plăteşte pentru delicte colective. Este o dramă asemănătoare aceleia a săracului care ar scăpa de la moarte dacă ar putea fi supus unei operaţii costisitoare. Drama

aceasta, la noi, este subiectul multor istorii, deosebite aparent, dar substanţial asemănătoare. Se schimbă numai acţiunile, locurile şi personajele, adică victimele.

Se ştie, într-adevăr, că aproape toate nenorocirile petrecute în ultimii ani: prăbuşirea oraşelor din regiunea Salerno, distrugerea lui Maiori şi Minori, a lui Vietri sul Mare (care, pentru a vorbi drept, a fost refăcut şi modernizat spre marele profit al turismului local) puteau fi evitate. Dar la *noi,* pentru a fi băgaţi în seamă, trebuie ca faptele să dobîndească proporţii uriaşe şi distrugătoare. După nenorocire se înalţă bocete puternice. Din toate părţile curg acuzaţiile. Apoi timpul trece (în ziare reîncepe să ocupe primul loc, chiar în zilele acelea, un divorţ internaţional murdar sau vreo crimă, al cărei vinovat nu se cunoaşte) şi pentru cel lovit de nenorocire nu mai este nimic de făcut.

De altfel, dacă cei care au trecut prin nenorociri, n-ar fi trecut prin ele, ar face şi ei parte din numărul acelora care nu vor să audă vorbindu-se de ele. Nu există nimic mai deprimant decît să auzim vorbindu-se de închisoare cînd sîntem liberi şi, mai rău, cînd nu avem decît o idee vagă despre închisori. Este de-ajuns să ni se spună că la ocnă există aparate de radio şi uneori cinematografe, ca să conchidem că acel loc nu trebuie să fie infernul pe care ni-l descriu unii. Aşa stau lucrurile. Bieţii morţi din Barletta! Nici un proces pe lume nu-i va reînvia. Nici un preşedinte de republică nu va putea mîngîia durerea rudelor.

Vreţi o probă a celor spuse? Nimic nu s-a schimbat la Neapole. Nenorocirea din Barletta a emoţionat întreaga opinie publică. Era o nenorocire de proporţii atît de mari şi atît de pilduitoare, încît ar fi putut îmblînzi şi lupii, şi în cazul cînd ar fi fost o singură, numai o singură clădire şubredă, ar fi trebuit să se acţioneze imediat cu forţă şi cu simţ practic şi realist. Prin urmare, cel care locuieşte într-o casă pe punctul de a se prăbuşi n-are altă cale de ales decît să continuie să trăiască acolo, în voia soartei, a acelor remedieri şi a acelor reparaţii care, desigur, nu pot să îndrepte o casă aplecată într-o parte.

La cine să se ducă, nenorocitul? Există oare vreun serviciu care să se ocupe şi să se preocupe de acei care ar vrea să se mute într-o casă construită pe temelii solide? Ce drum întortochiat şi birocratic trebuie să străbată ca să se pună la adăpost? Şi vedeţi, oare, pe vreun concetăţean de al nostru, într-o bună dimineaţă, eventual şi însorită, cu un vînticel uşor, intrînd într-un birou să ceară un nou apartament, fiindcă cel în care locuieşte e în pericol? Sau s-a dărîmat? A dat semne ameninţătoare? Sînt crăpături? Îl paşte pericolul de a dobîndi un renume de piază rea. Da, nimeni dintre noi n-ar reuşi să identifice un astfel de personaj. Trebuie să aducem probe, trebuie să arătăm, cel puţin, că faptul s-a întîmplat. Şi apoi, la început, i se va oferi o cameră întunecoasă, într-un hotel întunecos ori va sfîrşi printre barăcile din strada Marina Nuova, ale fostului cîmp Arar, de pe

podul din strada Gianturco pînă pe bulevardul Malta, de pe Doganella, de pe Colli Aminei, de pe Canzanella, pentru a nu mai vorbi despre rău famatul hotel *Masse*... Eu însumi simt că e nepotrivit să vorbesc de lucrurile astea. Astăzi cerul este senin. Marea este presărată de pînze de corăbii.

Este încă vară la Neapole. Este încă bine să stai pe terasă, sub umbrelele de plajă. Se pare că ești în paradis și eu, în schimb, mă gîndesc la casele pe punctul de a se prăbuși.

1959

LEGITIMA APARARE

Procesul care se desfășoară, zilele acestea, la Neapole, în fosta sală de mese a călugărilor de la biserica San Domenico Maggiore, se va termina prin condamnarea făptașilor materiali ai celor două asasinate : aceasta va fi însă o condamnare „artificială și marginală“, care nu se va putea baza pe adevărul faptelor petrecute, în realitate. Sau, mai bine zis, Tribunalul va putea, cu mare greutate, să descopere faptele tehnice ; dar mobilurile care au făcut pe asasini să săvîrșească faptele amintite ca și persoanele, gîndurile și moștenirea spiritului de violență, care au împins ba chiar constrîns pe ucigași să săvîrșească crimele, vor rămîne, încă multă vreme, necunoscute.

Nici doamna Assunta Maresca, nici domnul Gaetano Orlando nu vor îndrăzni să mărturisească adevărul pînă la capăt, pînă la înduioșare, pînă la spovedanie. Adevărații lor judecători nu stau pe scaunele Tribunalului Statului. Adevărații judecători se află în afara zidurilor lui. Procesul cu respectivele lui condamnări a avut deja loc. Și condamnările au fost executate.

Morții — care în procesul public se pare că nu au nici o valoare, și pentru a avea vreuna ar fi nevoie de întreaga bunăvoință a avocaților și artă gazetărească a trimișilor speciali — morții, Pasquale Simonetti și Antonio Esposito, spre nenorocul lor, nu mai pot vorbi ; și ne îndoim că ar vorbi, dacă ar putea face acest lucru ; deoarece faptele s-au petrecut cum trebuiau să se petreacă. La un anumit punct (și partea grea — nodul dramei — este de a ști care a fost acest „la un anumit punct"), Gaetano Orlando a trebuit să omoare pe Pasquale Simonetti. Trebuia să-l execute ! Și este foarte, foarte puțin veridic ca o idee de acest fel să fi izvorît „numai" din mintea și din sufletul lui Gaetano Orlando. Prin urmare, Pupetta Maresca, tînără, frumoasă, focoasă și căsătorită de curînd cu unul din marii, temuții și respectații bărbați din mediul său, și însărcinată pe deasupra, se găsea într-o situație avantajoasă ca să pedepsească, se înțelege, pe Antonio Esposito, bănuitul autor moral al crimei, adevăratul rival al soțului și nu pe Gaetano Orlando, executorul material.

În această poveste nu este nimica improvizat, autentic spontan și legitim. Între omorîrea lui Pasquale Simonetti și aceea a lui Antonio Esposito s-a scurs o bună bucată de vreme ; exact timpul necesar adevăratului tribunal care judecă acest dublu omor, ca să asculte martorii, pledoariile celor două părți, să hotărască pedepsele și să indice călăii. Nu este lipsit de însemnătate amănuntul conform căruia, după spusele multora, Assunta Maresca a fost numai actorul

secundar al făptașului material al crimei. Și, de fapt, ar fi mai logic și mai firesc dacă cumnatul lui Pasquale Simonetti, adică fratele Assuntei Maresca, l-ar fi omorît pe Antonio Esposito ; fratele, în multe părți din sudul Italiei, este echivalent încă cu „cavaler", „apărător", „cel ce spală onoarea pătată".

S-a scurs probabil multă vreme între hotărîrea de a omorî și uciderea lui Pasquale Simonetti, precum s-a scurs multă vreme între hotărîrea și omorul lui Antonio Esposito. Din aceste motive, procesul care se desfășoară acuma, interesează numai „materialmente" părțile în litigiu. Protagoniștii s-au obișnuit cu gîndul pedepsei. Ei vorbesc încet. Adeseori nu-și amintesc amănunte de mare importanță. Ei nu manifestă nici urmă de entuziasm, de avînt, ori de căință. Ei se ascund după teza legitimei apărări și nimeni, nici avocații, nici magistrații nu-i va alunga din această fortăreață. Și este drept și omenesc ca aceasta să se întîmple. Și mai mult decît drept este ca, înaintea Tribunalului, să fie tăinuit adevărul ultim al dramei.

Ce spune Gaetano Orlando ? „Am tras, zice el, cu exact o fracțiune de secundă înainte ca să fi tras Pascalone", și adaugă unele cuvinte pe care cel asasinat le-ar fi pronunțat la adresa lui, extremă insultă pentru un bărbat onorabil ca Gaetano Orlando. Și ce spune Assunta Maresca ? „Am tras, zice, ca să mă apăr și ca din întîmplare", și adaugă unele vorbe, pe care cel asasinat le-ar fi pronunțat la adresa ei, extremă insultă pentru o femeie pasionată, rămasă, pe

deasupra, şi văduvă. După săvîrşirea crimei, Gaetano Orlando a fugit fiindcă n-a înţeles nimic şi Assunta Maresca a fugit din acelaşi motiv. Dar nici unul dintre cei doi, nu înţeleseseră nimic nici înainte de a trage.

Acuma, în afara limitelor amintite, acest proces riscă să devină de neînţeles. Sîntem de acord că nici nu este cazul să vorbim de mafie sau de o bandă de răufăcători napolitani. Astea-s tîmpenii. Sîntem de acord că sărmanul şi mereu blestematul Neapole nu are nici o legătură cu procesul ; are o strînsă legătură însă vechiul spirit de banditism, sau, pentru a ne exprima mai bine, încercarea unora de a fi la înălţimea vremurilor în care banditismul era un sentiment natural. Mărturie stă faptul că Pascalone 'e Nola, în clipa morţii, nu dezvăluie poliţiei — o străină — numele asasinului, dar va împărtăşi soţiei sale numele autorului, adică numele aceluia care pentru Pascalone (el îl socotea pe Orlando un tînăr şi nu un bărbat important) era singurul într-adevăr capabil să pună să-l omoare, ca numai asupra acestuia să cadă răzbunarea pentru a spăla cinstea nepătată a dinastiei sale.

Astea sînt faptele şi ele nu se pot eluda. Ele pot fi înţelese numai dacă trecem de partea protagoniştilor banditismului vechi ori nou, numai dacă încercăm să pătrundem în sentimentele deosebite ale oamenilor care acţionează independent de orice lege obişnuită. Pasquale Simonetti şi Antonio Esposito erau negustori, foarte atenţi la afaceri şi la bani, dar înainte de toate erau *oameni importanţi,* eroi şi cavaleri activi,

mereu, în orice faptă a vieţii lor, care în situaţiile extreme aştepta de la ei, ca o datorie, acţiuni şi fapte mărețe, demne de numele cu care nu se lăudau în zadar.

Într-adevăr este vorba de un banditism antic, ai cărui ultimi moştenitori trăiesc în afara oraşului, în mici centre agricole, unde societatea a suferit numai uşoare zguduiri exterioare ; unde, pe scurt, calitatea şi însuşirile fizice au o mare importanţă. Curajul şi sîngele rece hotărăsc aici destinul unui om. Este vorba de o lume pe care toţi oamenii au cunoscut-o în copilărie, pe cînd se duceau la şcoală. Şeful ascultat şi respectat mai mult decît învăţătorul era întotdeauna copilul cel mai puternic, cel mai musculos şi cel mai rău. În zadar noi, ceilalţi copii, simţeam că avem dreptate să ne ridicăm împotriva lui şi a tovarăşilor săi. Căci nu aveam nici măcar curajul să mărturisim părinţilor noştri felul sumar în care şeful împărţea dreptatea. Lucrul acesta se întîmpla în şcolile sărace. Părinţii ne-ar fi ajutat recurgînd la învăţător, greşală gravă care ne-ar fi costat liniştea viitoare. Aşa că tăceam chitic şi ne supuneam singurei legi valabile : forţa. Şi aşa precum, pe vremea copilăriei, într-o ceartă între şefii mahalalelor, nimeni nu intervenea nici atunci cînd curgea sîngele, tot aşa cînd a fost omorît Pasquale Simonetti şi cînd a fost omorît şi Antonio Esposito, nici unul dintre cei de faţă n-a intervenit, n-a văzut nimic, n-a auzit nimic. Dacă nici asta nu e cîrdăşie cu banditismul, atunci ce mai este ? Învăţătorul şcolii noastre era cel care ştia cel mai

puţin cînd se producea o încăerare între elevii săi, iar magistraţii şi publicul vor fi cei care vor reuşi să afle numai în mică parte adevărul în această dramă.

Pupetta Maresca, Gaetano Orlando, Pasquale Simonetti, Antonio Esposito, părinţii lor, rudele lor, prietenii, duşmanii şi susţinătorii au trăit totdeauna în afara lumii legilor, într-o reţea compactă de urzeli încurcate şi legi, legale numai după mentalitatea lor, rigide şi definitive. Poate că noi sîntem îndureraţi de viaţa şi de moartea lui Simonetti şi a lui Esposito, în vreme ce acuzaţii şi părţile civile au o ţinută corectă şi calmă. Nimeni nu strigă. Nimeni, pînă în această clipă, n-a strigat „Asasinule" asasinilor. Se pare că asistăm la oficierea unui proces de omucidere întîmplătoare şi fără premeditare. Gaetano Orlando nu dă nici un semn de căinţă. A fost numai o legitimă apărare. Şi Pupetta vorbeşte, foarte încet, despre dreapta ei legitimă apărare. Intrările şi ieşirile lor stîrnesc numai cîteva clipe de curioasă tăcere.

Unde este răutatea lor criminală ? Eu însumi n-am reuşit să văd în Orlando şi în Maresca nişte asasini josnici. Îi simţeam foarte departe de logica mea, de sentimentele mele, de reacţiunile mele, rod al unei educaţii sociale normale, acceptată şi respectată de toţi. Morţii nu cîntăreau nimic.

1959

SOPHIA LA CAPRI

Mulţi admiratori ai Sophiei Loren au rămas surprinşi la vestea că celebra artistă n-a fost niciodată la Capri. Ştirea este într-adevăr ciudată. O napolitană, o fată din Pozzuoli, de unde vaporaşele ridică ancora spre Procida, Ischia şi Capri, nu văzuse niciodată încîntătoarea insulă ? Actriţa a mărturisit că a trebuit să se ducă în Statele Unite, ca să poată debarca la Capri. Amănuntul acesta i-a surprins pe străini, dar n-a uimit pe foştii consăteni ai artistei ; fiindcă sînt foarte mulţi napolitani care nu s-au gîndit niciodată să ia într-o dimineaţă un vaporaş şi să se ducă să petreacă cîteva zile în insula aflată la numai 18 mile distanţă. Este totuşi un amănunt care a avut pentru napolitani şi locuitorii din Pozzuoli un înţeles ciudat, deşteptînd o imediată mişcare de simpatie pentru artista pe care bogăţia şi celebritatea o făcuseră aproape de nerecunoscut.

El arată că în Sophia Loren, măcar o dată în noua sa viaţă, s-a deşteptat fata modestă dintr-una din multele familii locale, care ignoră faptul că acolo, la o bătaie de puşcă, se află

Capri : insula celor bogaţi, a persoanelor celebre, a idolilor cinematografului, despre care nu-ţi vine să crezi că-s făcuţi din carne şi oase.

Dacă Sofia Scicolone n-ar fi devenit, ca prin bagheta unei zîne, artista Loren, dacă, în sfîrşit, nu s-ar fi realizat, poate, povestea Cenuşăresei, ea ar aparţine marelui număr de persoane, care, deocamdată cel puţin, nu intenţionează să vadă insula Capri. Îmbucurătoare a fost ştirea că artista se aseamănă, cel puţin în acest punct, cu compatrioţii ei, amănunt pe care nimeni nu l-ar fi crezut, dacă nu l-ar fi spus chiar ea însăşi, cu propria-i gură ; fiindcă lumea are poftă să spună că odinioară, de pildă, Onassis vindea ziare pe străzile din Buenos Aires, Caruso a fost un băiat foarte sărac şi că, în timpul nopţii, umbla cîntînd pe străzile Neapolelui, în tovărăşia altor tineri, omul de pe stradă nu e dispus să dea crezare unor asemenea vorbe şi se gîndeşte că trecutul eroilor sus-amintiţi a fost reconstituit, prin înşelătorie, pentru ca gloria lor să iasă în evidenţă mai strălucitoare şi mai miraculoasă.

Acelaşi lucru se crede că i s-a întîmplat şi Sofiei. Se spunea (era sigur) că s-a născut şi a trăit la Pozzuoli (nici măcar la Neapole, care şi aşa ar fi fost întotdeauna un mare oraş), că ar fi participat, fără să obţină victoria, la un concurs de frumuseţe, că flirtase, ca şi alte fete de vîrsta ei, cu tinerii din partea locului, dar, afară de puţini prieteni intimi şi de puţini ţărani, care o cunoşteau de copilă şi o vizitaseră adeseori, şi de puţine colege de şcoală, acuma înstrăinate şi

pierdute în mica lume a celor săraci, nimeni nu-şi mai amintea de fata aceea, care, peste puţină vreme, avea să ia loc la masa lui Clark Gable, a lui Kim Novak, a lui Liz Taylor, persoane într-adevăr inaccesibile şi de o putere fără margini.

Este ştiut că ţăranii sînt cei mai încăpăţînaţi şi cei din urmă care să admită că unul dintre consătenii lor ar fi ajuns mare. Cred mai repede că s-au îmbogăţit, fiindcă bogăţia înseamnă noroc şi nu este o dovadă de merit personal. Rareori admit celebritatea şi cu atît mai puţin celebritatea bătătoare la ochi şi invidiată, ca aceea a ecranului. Şi astfel, timp de mulţi ani, s-a pus la îndoială originea Sophiei Loren. Nu era vorba de o celebritate, ca de cea a lui De Filippo, care, cum deschide gura, ori face vreun gest, dovedeşte nu numai că este cel mai autentic dintre napolitani, dar aminteşte napolitanilor însăşi ce a fost şi ce este un adevărat napolitan : prin vorbire, prin fantezie, prin felul de a se comporta în lume.

Celebritatea Sophiei Loren este de tipul „de neatins", internaţional. Ea nu are nevoie să joace în filme napolitane. Odată a luat parte la un asemenea film şi chiar în filmul acela, atît de napolitan şi de autohton, părea că trebuie să se trudească ca să-şi interpreteze rolul său ; într-atît succesul, bogăţia, relaţiile cu lumea suspusă şi rafinată, o îndepărtaseră de locurile natale. Dacă mai stăruia vreo îndoială, atunci Sofia americanizată, Sofia fotografiată pe coperţile celor mai renumite şi mai răspîndite re-

viste, Sofia regină între regine, steaua numărul unu a festivalurilor, a serbărilor mondene, o risipise. Ştirea că va turna un film cu un actor de talia lui Clark Gable, adică unul dintre puţinii actori care se pare că mai trăiesc într-un mit, fiindcă aparţine şirului de vechi glorii ale paradisului hollywoodean, confirma numai că Sofia s-a născut într-o zi, din întîmplare, la Pozzuoli, amănunt de care e îndoielnic că îşi amintea. După cît se spune venise la Neapole, ca o străină, afişînd o nostalgie mondenă, voită şi publicitară.

În sfîrşit, pînă în ultima zi, foştii ei consăteni o priveau ca pe orişicare altă artistă de primă mărime. Nici un semn, nici un gest, nici un cuvînt care să fi trădat adevărata ei origină. Sofia din ultima vreme, slăbuţă, foarte elegantă, mai nobilă decît o prinţesă de sînge, cu rochiile voit simple, nobila doamnă care se înapoiază după lungi călătorii de lux, acasă, la Roma, primită sărbătoreşte de către personalul de serviciu, era, într-adevăr, de nerecunoscut. Diversă prin aceasta, de Anna Magnani, de acea indestructibilă forţă populară.

Sofia era egala lui Novak, Taylor, Bardot, fără a avea nici acea înfăţişare de matroană italiană a Lollobrigidei ; Hollywoodul, călătoriile, întîlnirile, relaţiile tot mai înalte, o transformaseră, o metamorfozaseră într-o altă persoană, fără amintiri, fără origine şi fără trecut, modestul şi familiarul ei trecut din Pozzuoli, oraşul său natal, cînd era una din multele lui fete şi un pic mai frumoasă decît celelalte.

La acest punct, a survenit mărturisirea ei că nu a fost niciodată la Capri şi napolitanii au surîs, plini de satisfacţie. Era semnul prin care se recunoştea ţăranca din ea şi o găseau simpatică, modestă şi perfect naturală. De acum nu se va mai pune la îndoială povestea umană şi originea socială a artistei. Şi oare de ce ? Pentru că oraşul Capri, cu toate că se găseşte la un pas de coasta napolitană — presărată cu sate foarte populate, ca Pozzuoli — a rămas, în realitate, o insulă foarte îndepărtată, tabu, bună pentru străini, pentru miliardari, pentru oameni renumiţi, mereu în căutare de locuri de odihnă, dar, în realitate, dornici să se bălăcească în infernul din Capri.

Napolitanului îi place viaţa simplă ; iar insula Capri este mondenă. Cînd se duce să se scalde, în apa mării, napolitanul vrea să-şi ia şi soţia, şi feciorii şi logodnicii şi logodnicele copiilor, nurorile, ginerii, nepoţii şi, de ce nu, dacă se mai poate mişca, cîte un bunic bătrîn, ca să mănînce, cu toţii, împreună, pe plajă, la umbra cabinei şi în adierea brizei. Îi place, în sfîrşit, să trăiască, mai ales cînd are o zi de odihnă, după normele şi riturile casnice ; şi insula Capri este exact contrariul. Desigur că, uneori, ar vrea să meargă la Capri. Sigur că se gîndeşte la asta. Ce ruşine ! să nu fi văzut niciodată acele locuri ! Vine un prieten din nord şi pare neîncrezător : cum, cu insula atît de aproape ! Ar vrea să meargă. Dar drumul îi pare prea obositor, din nenumărate motive. Ar fi bine să mergi acolo cu o persoană cunoscută, cu un yacht, cu o şapcă

de căpitan de mare și cu haina de culoare închisă, cu nasturi auriți, ca un grangur. Așa merge acum pe acolo fosta fetiță din Pozzuoli, care, pe cînd se plimba în fiecare seară, de-a lungul micului port de pescari din satul ei, vedea pe alții plecînd. Și procedează foarte bine că merge așa și-i întrece pe toți străinii, pe toți snobii, pe toți potentații.

1959

Au fost iubiți în timpul foametei și nu au comis nici un abuz. Acum sînt disprețuiți, fiindcă au fost deprinși să-și vadă de interesele lor. Sînt soți și părinți exemplari, iar cei stabiliți aici ne lasă femeile în pace; apoi nimeni nu se poate lăuda că a cîștigat ceva de la ei. Sînt rezervați, singuratici, cordiali, la nevoie păstrează manierele alese ale celor conștienți că se află într-o casă străină; această atitudine le dă o înfățișare prezumțioasă și indiferentă. Fac pe muții și pe surzii în țara vacarmului.

FRAȚII AMERICANILOR [1]

Ceilalți, americanii din 1943, acei *boys* care au intrat în orășelele din Sud, cocoțați pe turelele tancurilor, cei care se agitau, țipau și aruncau primii pumni cu caramele, pachete de țigări, pachete de ciocolată, și care peste cîteva ore ședeau la masa multor familii italiene, a celor care-i așteptau ca pe niște fii ori nepoți, întorși acasă, după anii dureroși, ai unui război victorios. Acei americani de altădată făceau pe cititorul de cărți americane să creadă că între ei și personajele lui Faulkner, ale lui Steinbeck, ale lui Hemingway ori ale lui Cain, ale scriitorilor mari ori mai mici, ar fi vreo legătură.

Cei care au citit și admirat *Tortilla* nu puteau rămîne surprinși asistînd la mărețul spectacol,

[1] În original: *I fratelli dei boys.*

pe care „tinerii americani“ au fost capabili să-l pregătească acolo unde şi-au ridicat corturile, sub privirile entuziaste ale copiilor şi ale poporului şi acelea neîncrezătoare ale persoanelor de vază. Şi de corturi era vorba, chiar la Nofi, în piaţa cea mare, unde cu vreo mie de zile înainte, alţi militari defilaseră, rînduiţi în şiruri strînse şi ţepene, şi cu tot atîtea uniforme diferite (de la cele cu postavul aspru, soldăţesc, pînă la cele elegante şi orbitoare, cu coifuri şi penaje, ale şefilor jucînd în frîu cai bonapartişti) ; în acea piaţă mare, care de cîţiva ani fusese transformată într-un mic pămînt al nimănui, bombardat într-una, aşezară o tabără, căreia nu-i lipsea decît postul de apărare fortificat, ca să fie copia precisă a aceleia pusă în scenă de micul teatru permanent *Opera dei pupi* şi reprezentînd tabăra păgînilor cruzi şi graţioşi.

Şi împrejurul corturilor, soldaţi cu mînecile sumese, bidoane cu benzină pentru încălzitul unei oale cu macaroane în care fuseseră puse două, trei, patru linguri de zahăr. Italienii intrau şi ieşeau din corturi şi inventau acea capodoperă de limbaj, confecţionat din cuvintele cele mai bune, din sensurile cele mai elocvente, ale dialectului nostru şi al lor, cînd a fost văzut un simplu soldat provocînd la box un prea onorat căpitan : doi bărbaţi voinici, dintre aceia pe care, uneori îi dă la iveală rasa americană. Nu mai erau doi militari, un soldat şi un căpitan, departe unul de altul ca cerul de pămînt, ci erau doi bărbaţi, siguri numai de părerile lor, pe care

căutau să le impună printr-un democratic meci de box.

Acea liberă partidă decretă sfîrşitul „conceptului de autoritate“. Acea partidă, mai mult decît o mie de cărţi de filozofie, a arătat celui mai vechi şi mai hărţuit dintre soldaţii noştri că puteai fi un soldat bun şi biruitor rămînînd, în acelaşi timp, om în mod deplin şi nelimitat.

Acei *boys*, prin vioiciunea gesturilor lor, prin varietatea acţiunilor lor, prin violenţa unor fapte, prin virtuţi şi prin scandaluri, (chiar şi prin statura înaltă şi prin forţa lor), puteau să recheme în memorie anumite umbre din *Oameni şi şoareci*, sau pe nefericitul negru din *Pantalonul cel negru* sau pe ironicul ofiţer din *Adio arme* şi o sută de alte figuri din frămîntata literatură americană.

Priviţi la rece, cîntăriţi ca un măr în palmă, se observa „o greutate care nu era greutate“, adică cîte un gram de nebunie la toţi, o tinereţe prea neînfrînată, o vitalitate nestăpînită împinsă pînă la violenţă, care dădeau verosimilitate întuiţiilor scriitorilor americani, chiar şi celor criptografice ale lui Faulkner. Ei au plecat, lăsînd în urmă mituri şi legende, fapte şi poveşti, care ori de cîte ori revin în memorie, cîntărind şi partea bună şi pe cea rea, trezesc o generoasă izbucnire de simpatie precum şi anumite motive de amară nostalgie, mai ales cînd poţi să compari pe vechii *boys* cu americanii stabiliţi acuma la Neapole.

Pentru provincialii de la noi, pentru fanaticii unui fel de trai imitat după multe cărţi americane şi după un mare număr de filme, america-

nii, care astăzi colindă orașul Neapole, constituie cea mai mare și mai plată deziluzie. Ei ne privesc ca pe niște persoane ciudate și oarecum ușuratice, sau înclinate spre o anarhie metodică ; ca pe un popor care nu mai ia nimic în serios ; ca pe o țară în care există un nesfîrșit număr de legi scrise care n-au nici o corespondență reală și unde unei reguli adevărate îi corespunde totdeauna o altă, practică, singura care contează.

Ne așteptam să vedem debarcînd pe verișorii, pe nepoții vechilor *boys*, ori chiar pe ei înșiși, transformați în militari de carieră, însoțiți de soțiile lor și supuși, ca și odinioară, unei fanatice căutări de distracții ; dar iată că vin niște persoane modeste, politicoase, rezervate pînă la indiferență, însoțite de soții foarte credincioase, care le dăruiesc copii cu generozitate și care păstrează cu o rigiditate conservatoare, în toate sensurile, obiceiurile lor de acasă. Zadarnic o să cauți pe un american, stabilit la Neapole, într-o cafenea, într-un club de noapte, într-un teatru sau într-o sală de concert. El trăiește numai pentru lumea sa americană, care e de tip familiar; aproape plat casnic, pentru o viață împărțită între muncă și casă, copii, soție și mici reuniuni, plin de simpatie pentru Neapole, pentru peisajul său senin, pentru clima sa dulce, pentru mîncărurile sale întăritoare, care provoacă o stare de bună dispoziție.

Americanii trăiesc aici de ani de zile, dar nimeni încă n-a fost capabil să zugrăvească un portret al lor, corespunzător adevărului, deoarece ei nu pot fi înțeleși din punct de vedere moral

și prinși într-un sistem de viață activă și într-o conduită care să fi oferit ocazia celui mai neînsemnat scandal. Vechii *boys* aparțineau unei armate în stare de război, cei de acum aparțin serviciilor militare. Poate că și unii și ceilalți sînt cele două fețe adevărate ale Americii, primii a pionierilor, cei de pe urmă a păcii : cu toate anexele și dependințele, copiii, serviciul religios duminical, ținerea tuturor sărbătorilor din calendarul lor, *week-end*-ul, băile de mare, cursele în toate direcțiile, cu automobilul, prudenți, în mijlocul curselor noastre cu obstacole urbane și refractari la provocări de tot felul.

Vai, în zadar curajoșii tineri de pe litoralul nostru, prodigioși înotători pe sub apă și sportivi de faimă, ca niște păsări vanitoase, care-și rotesc penele colorate în evantai, „fac puntea" sub privirile americancelor ! Sperau să cucerească cele mai importante recompense în dragoste, dar americancele, la volanul automobilelor lor — numai în chipul acesta ies în public — nici nu se uită la eroii noștri. O aventură între un american și o italiancă ori viceversa ar fi procurat material pentru un film romantic, pentru o povestire dificilă. În schimb... Nu numai că americanii, care locuiesc la Neapole, au contribuit, prin atitudinea lor, să frîneze cea mai aprinsă imaginație, dar au făcut ca cititorul de cărți americane să aibă îndoieli. Zadarnic am încerca să întrevedem în cărțile acestea un Popeye, un „damnat" negru literar, o reprezentanță tinerească și fanatică pentru maratonul de dansuri, pentru nebuneasca patimă televizivă, un cam-

pion care să săvîrşească un act neobişnuit şi nebunesc, încît să producă senzaţie în paginile ziarelor. Ori aparţin toţi, fără nici o deosebire, unui corp ales — precum cel al cavaleriştilor — ori regizorii şi scriitorii, ziariştii şi documentariştii americani şi străini au umplut pagini întregi cu fapte extraordinare, transformînd unele cazuri sporadice într-unele universale. Deoarece, adevărata viaţă a americanilor, după mai mulţi ani de observaţie şi de vecinătate ca buni colocatari, arată numai o metodicitate care s-ar putea defini cenuşie, monotonă, indiferentă, dar care nu a procurat niciodată un exemplu de dezechilibru ori, cel puţin, de extravaganţă.

Tonomaturile, care se numără cu miile la Neapole, transmit cîntecele confuze ale paradisurilor artificiale, pe care, de obicei, omul de rînd le localizează în America, în vreme ce, pe drum, trec leneşe automobilele americanilor în carne şi oase ; înăuntru au luat loc tatăl, mama, trei, patru, cinci copii, cu jucăriile lor, care se înapoiază de la şcoală sau de la marele magazin, unde se duc să cumpere săptămînalele cutii de conserve americane şi să facă economii în timpul avantajoasei şederi în Italia. Cît despre americanul care dădea o navă pentru un sărut, a rămas numai legenda.

1959

GENERAŢIA VINULUI

— Bună seara, spuse bătrînul birjar, intrînd în cramă, cu un pachet, care-i ieşea dintr-un buzunar al hainei din piele ieftină.

Anacleto răspunse la întîmplare. De ar fi putut, el ar fi dat afară anumiţi oameni, „anumite gunoaie sociale". Dar afacerile nu-i mergeau aşa de bine ca să-şi poată permite un asemenea lux. Şi răspunse :

— Bună seara, obosit şi descurajat.

Birjarul se duse şi luă loc într-un colţ. Îşi desfăcu pacheţelul cu scrumbii prăjite şi ceru sare şi piper. Ca şi cînd ar fi aruncat o hîrtie inutilă, Anacleto îi svîrli pe masă sticluţa cu sare, cea cu piper şi se înapoie să privească spre drum. Era iarnă, ploua, o ploaie tare, morocănoasă, de parcă ar fi turnat cu segmenţi de fier. Parcă n-ai fi fost într-o regiune marină. Dar vremea aceasta, tonurile de clarobscur se potriveau cu starea lui sufletească. Odinioară, pe cînd trăia bunicul (fără a nedreptăţi marea şi eroica figură a străbunicului, acela care pusese creanga de laur ca firmă, acolo, afară), cînd pe creastă vre-

mea începea să se întunece, nu mai încăpeai în cîrciumă din cauza aglomerației. Și acuma...

Birjarul spuse :

— Dă și mie o juma' de litru.

— Terzigno sau Posillipo ? îl întrebă Anacleto.

— Posillipo ? Ce-o mai fi și ăsta ? întrebă birjarul.

Anacleto înțelese gluma ; dar secretul vechii sale meserii consta în a nu-i lăsa pe clienți să-și dea drumul la gură.

— Posillipo e ușor. Te înmoaie. Dă somn și te face să uiți.

— Da eu, dimpotrivă, vreau să-mi aduc aminte de ceva, afirmă birjarul.

În clipa aceea intră un bărbat scund și spătos. Spuse :

— Bună seara la toată lumea, și, sprijinindu-și, în spatele vitrinei de la intrare, lădița de lustragiu, se duse să se așeze exact în colțul opus celui în care stătea birjarul. Bătu în masă și spuse :

— Ei, ș-acum ?

— Terzigno e un vin nou, continuă să vorbească Anacleto cu birjarul. E aspru ca glaspapirul și te ajută să trăiești și să te ții mai bine pe picioare.

— Terzigno din Terzigno ? întrebă lustragiul.

Anacleto nu răspunse. Pe vremea bunicului, ca să nu mai spunem a străbunicului, nu s-ar fi pus vreodată o asemenea întrebare. Pe atunci vinul se prepara din struguri. Cîrciumarul se-ndreptă spre butoi, scoase cepul și umplu cana.

Apoi o repezi, cum făcuse cu sarea și cu piperul, pe masa birjarului.

Acesta scosese, între timp, din celălalt buzunar al hainei două felii de pîine de casă, care aducea cu un parmezan uscat, și începu să mănînce. Apuca scrumbia de coadă, o cufunda în sare, o trecea prin piper și o arunca în gură. Mai înfuleca și o bucată de pîine, tăiată cu un cuțit bont. După fiecare pereche de scrumbii, sorbea cîte o înghițitură de vin. La început nu-l impresionase, dar la a treia, la a patra înghițitură, începu să recunoască în vinul ăsta, din paharul pe jumătate plin, pe care-l ridica, cu solemnitatea unui preot, în dreptul lămpii palide din tavan, un vechi firicel de sînge rătăcit și scoase din întreaga sa făptură masivă, din cutele repetat răsucite ale figurii sale, un zîmbet de tăcută satisfacție, ca unul care, în sfîrșit, are pămîntul sub picioare sau, cel puțin, îl simte pe-aproape.

Lustragiul îl privea. Masa lui era, goală. Avea două sute de lire în buzunar și nu se putea hotărî ce să cumpere : o bucată de pîine cu brînză și o litră de vin, sau să mizeze totul pe vin, pe vinul care-l făcea pe necunoscut să surîdă. Îi era și sete și foame. Cînd birjarul cufunda în sare una dintre scrumbiile sale, o trecea prin piper și apoi o înfuleca cu sprinteneala unui tînăr, care, vara, se aruncă în apa îmbietoare a mării, închidea ochii ; dar i se părea că închide gura. Pleoapele îi deveniseră parcă atît de sensibile, încît erau satisfăcute să se închidă peste o scrum-

bie bine sărată şi pipărată. Mai bine n-ar mai fi privit. Spuse lui Anacleto :

— Adu şi mie vin. Un sfert.

Anacleto se îndreptă spre butoiul cu vin de Posillipo.

— Nu, spuse lustragiul, aş vrea şi eu un Terzigno.

Vinul ăsta costa 180 de lire litrul şi Anacleto privi spre lustragiu, cercetător, ca să ghicească dacă acest om amărît, mînjit de cremă ca un copil, cu toate că avea vreo şaizeci de ani, era în stare să-l plătească. Fu gata să-i spună : „Gîndeşte-te, aruncă-te mai bine la Posillipo, că-i doar 100 de lire litrul". Dar privirea lustragiului era atît de umilită încît Anacleto, maşinal, constată că deschisese canaua butoiului.

Celălalt mînca lacom scrumbie după scrumbie, mesteca şi făcea zgomot în timp ce mesteca. Lustragiul îi întoarse spatele şi începu să-şi „deguste" vinul, singuratic, trist. Anacleto se întinse pe un scaun care se afla în faţa celor doi muşterii. Îl plictisea clefăitul birjarului şi neruşinatele lui surîsuri de satisfacţie animală, ca şi vizibila foame a lustragiului ; se gîndea : „Uite, asta e povestea vieţii. Ăsta mănîncă şi celălalt se uită. Ăsta nu se sinchiseşte de foamea unui nenorocit de semen al său, şi ălălalt suportă în tăcere jignirea. Pe vremea bunicului asta s-ar fi terminat cu lovituri de cuţit." Atunci se ridică şi se duse la tejghea. Luă o franzelă, tăie o felie mare şi i-o dădu, cu multă delicateţe, lustragiului. Acesta, încet-încet, după puţin timp, o trase

lîngă el, cu vîrful degetelor şi, în sfîrşit, avu curajul s-o ia.

— Nu am brînză, îi spuse Anacleto. Am terminat-o. Mîine mi-aduce.

— Pe urmă vă lustruiesc pantofii, răspunse lustragiul, într-un elan de recunoştinţă.

Anacleto se făcu că nu aude. Se ducea şi se întorcea de la vitrina, prin geamul căreia se vedea cerul întunecat cum îşi varsă ploaia deasă şi piezişă, pînă în fundul prăvăliei, unde numai primele două butoaie erau pline cu vin, cu Terzigno şi cu Posillipo. Toate erau ca mai înainte, ca acum cincizeci, poate o sută de ani în urmă. Numai că, odinioară, pe scena asta, erau alţi oameni, alte sunete, alte gînduri : totul pierise fără urmă. Cei doi muşterii se întorseseră acum spre coridorul închipuit de acel du-te-vino al lui Anacleto şi aşteptau ceva, da, vorbele lui.

— Odinioară, vinul împăca pe oameni. Odinioară, inamicul, în cinstea vinului, văzînd în el parcă sîngele tuturor, sîngele pămîntului, îţi devenea prieten. Eu însumi am văzut cu ochii mei atîtea lucruri care nici nu merită oboseala să vi le povestesc. De-ar mai fi aici, bunicul meu, don Filippo !...

— Ei, cine nu l-a cunoscut pe don Filippo ? spuse birjarul.

Lustragiul îi privi dezorientat. El, nu ; el, trup orb, din ulicioarele cele mai îndepărtate, nu reuşise niciodată să ajungă pînă la mare.

— Ăia oameni ! continuă să vorbească Anacleto.

— Ca taică-meu, îl întrerupse birjarul. Era rîndaş. Ce om drept! Cînd eram copii trăiam numai cu carne, cu chiftele, cu clătite de macaroane şi cu butoiaşe de vin.

— Taică-meu, continuă Anacleto, ca să-i facă pe cei ce nu beau să bea, spunea: „Vreţi să vedeţi ce e vinul? Vă arăt eu imediat. Să luăm două pahare, unul plin cu apă şi altul plin cu vin. Să aruncăm în fiecare cîte o cireaşă. Să ne ducem să le luăm după două săptămîni. Cireaşa păstrată în apă se umblă şi putrezeşte ca şi corpul unui naufragiat; cea din vin rămîne curată, tare şi lucioasă..."

— Se trăgeau din neamul vinului! strigă, încîntat, birjarul, vîrîndu-şi o scrumbie în fundul gîtlejului.

Lustragiul privea cu încîntare cînd spre Anacleto, cînd spre birjar. Îşi băuse sfertul, îşi mîncase felia de pîine.

— Noi, de-acuma, sîntem neamul apei minerale, neamul egoiştilor, e sau nu e adevărat? întrebă Anacleto cu ton ciudat şi sever, pe birjar. Acesta rămase cu paharul în aer.

În tăcerea care urmă lustragiul întrebă timid:

— Cît vă datorez?

— Douăzeci şi cinci de lire.

— Numai atît? Nu era Terzigno? întrebă birjarul.

— Ba Terzigno era, Terzigno veritabil, preparat de fraţii mei. Dar eu nu-mi scot pîrleala pe vin de la nişte bieţi creştini, ca alţii care ţin toate scrumbiile pentru ei. Apoi se duc... şi predică ridicarea săracilor şi a...

Birjarul se sculă şi spuse, blînd şi cu umilinţă, lustragiului:

— Cumetre, apa ne-a stricat şi ne-a înrăit de nu mai avem nici bunăcuviinţă. Nu te-am întrebat încă dacă vrei să mănînci cu mine. Ia, gustă una, sînt scrumbii de stîncă, le-am luat din Pozzuoli. Mi le-a dat un vechi prieten de al meu, care e pescar.

Lustragiul privi scrumbiile aurii şi aspiră mirosul lor. Privi în ochii birjarului şi-şi reluă locul. Luă o scrumbie, o sără, îi puse piper şi hap! o dădu pe gît, după procedeul birjarilor. O savură cu plăcere şi spuse:

— Am 175 de lire, mai luăm un litru de Terzigno?

Anacleto se aplecase sub butoi şi umplea litrul. Se simţea mai bine. Afară ploua cu găleata, dar înăuntru începea o seară frumoasă.

În clipa aceea intrară alţi patru muşterii. Ziseră:

— Bună seara, tuturor.

1960

Onestă, distinsă, cultă, caritabilă, moştenitoare a frumoaselor virtuţi din trecut, cînd traversează marele palat, în stînga şi-n dreapta ei toţi acei paznici, servitori, funcţionari, profesionişti şi oameni iluştri încep să se scarpine şi să facă semne contra piezei rele. Şi nobila doamnă prefăcîndu-se că nu bănuieşte nimic, răspunde surîzătoare chiar saluturilor celor mai nesigure. O singură dată s-a întristat adînc şi anume atunci cînd, întîlnindu-se cu o altă nobilă doamnă, care ţinea de mînă un copil, şi vrînd ea să-l mîngîie pe micuţ, cealaltă doamnă, cu un gest, trase copilul înapoi. Am întîlnit-o nu mult după aceea pe sărmana de ea. Şi am întrebat-o: „De ce plîngi?" şi ea: „Pentru că... Pentru că..."

N. & B. [1]

Cîtă valoare se atribuie cuvîntului destin în idolatra lume a sentimentelor napolitane? Destinul ar fi o „noţiune" perfect formată şi definită în afara omului. Se naşte un copil, şi destinul este alături, ca şi leagănul, patul sau sicriul. Orice încercare a omului de a se sustrage propriului destin este zadarnică. Unica speranţă ar fi ca destinul hărăzit unui om sau altuia (dar în definitiv şi şoarecele are strivitorul său destin de şoarece şi aşa mai departe) să fi fost confecţionat sub semnul lui N (noroc) şi nu al lui B (blestem); categoriile cele mai misterioase şi mai omniprezente (străbătînd miile de farmece şi miracole ale napolitanităţii antice şi moderne).

Dacă barca destinului are la pupa steagul alb pe care flutură N., nici o forţă a lui B. nu va reuşi s-o scufunde şi barca va regăsi cele mai transparente şi liniştite mări, după cele mai întunecate furtuni. Dacă barca destinului unui om are la pupa steagul cu borţoasa şi ameninţătoarea pizmă a lui B., zugrăvită pe el — umflată ca fălcile unei jivine groaznice — N., oricît de sigur de marea-i inocenţă, la simpla apariţie a geniului rău se va îndepărta printre norii întunecaţi ai apropiatului naufragiu. Pentru acest motiv, care nu e întemeiat pe raţiune, pentru această credinţă în duhurile supranaturale, trăind pe propria lor socoteală, alimentate de seve misterioase, N. & B. sînt esenţa napolitană a binelui şi răului. Această credinţă, acest fel de *ipse dixit* nu pot fi detronate de nimic deoarece numai raportîndu-se la destin, se înţelege întreg cursul vieţii.

Deci nu valoarea, tenacitatea, constanţa, economia, circumspecţia, prudenţa, forţa de caracter şi munca au făcut ca un om determinat să fi devenit omul acela şi nu altul. El, în cazul cel bun, a avut de partea sa marele N., fiindcă, trebuie să adăugăm, există un N. mare şi unul mic. Dimpotrivă, un alt om a sfîrşit în mod mizerabil, nu fiindcă a fost imprudent sau nechibzuit, sau risipitor. Bun, darnic, onest, bărbat inimos;

[1] În original titlul este: *F. & J.* (de la *Fortuna* = noroc, şi *Jettatura* — blestem, deochi, piază rea).

el a fost nefericit, fiindcă a avut împotriva sa semnul infernal al lui B.

Va fi fericită, prin urmare, ziua în care întîlniţi, dis-de-dimineaţă, o pisică albă şi paşnică, ori, abia ieşit pe stradă zăriţi un cal la fel de alb şi fremătînd, sau chiar un poliţist — de preferinţă în uniformă de gală — un marinar ori un călugăr dominican, înaintînd cu paşi mari şi repezi, şi cu sutana medievală fîlfîind. Şi mai bine, de asemenea, este dacă în acel moment trece un cocoşat cu două cocoaşe (o cocoaşă ar putea provoca un infarct) ori un şchiop cu două cîrje (una singură ar aduce nenorociri).

Tot ceea ce e limpede: floare, apă, soare, fluture, gheorghin, margaretă, zambilă, miros de pîine, miros de cuptor, miros de *pizza*, de apă de mare, de cer primăvăratic, tot ceea ce este reflectat de soare (nu de oglindă, care este cu adevărat un duşman înarmat cu brutalul adevăr, o casetă plină cu defecte, cu vicii etc.), piatră care scînteiază, privirile tinereşti, viziunile angelice — porumbelul cu firul de pai în cioc, ciripeala micilor şcolari, copilul care se joacă cu mingea — este simbol binefăcător, plin de speranţă.

Dar dacă atunci cînd ieşiţi din casă, vă va apărea o văduvă (un văduv ar provoca rîs şi veselie şi renaşterea elanurilor celor mai adînci, şi este suficient să vă gîndiţi la proverbul fioros: Cînd moare soţia e o nenorocire; ferice de cel care-o păţeşte), sau vă va apărea o femeie nemăritată, o pisică neagră, un preot, nu doi (fiindcă în doi pălăvrăgesc, vorbesc de necazurile lor, nu

pot să atenteze la soarta semenului care poate cădea atît de lesne în păcatul mortal), ziua va fi piezişă, ca în urcuş, plină de înşelătorii. Napolitanul nu-şi dă seama, dar trăieşte în neliniştea continuă a neprevăzutului, iar împotriva lui se ridică numai semnele cabalei.

Fiecare om luptă, în felul său, împotriva spaimelor celor mai adînci, strecurate în suflet de forţe iraţionale. Oameni de toate felurile şi de toate categoriile cred şi dau cu fervoare, cu obsesie, această aspră, invizibilă luptă de zi cu zi. De aici rezultă că cea mai patetică figură a lumii meridionale (dar numai cea din Sud? sau, aşa cum îmi spunea un englez, domnul Flemings, ziarist şi scriitor, în trecere prin Neapole, că prin părţile lui, ţăranii cred, cu sinceritate, în magia neagră?) este cobea. Ea are în jurul său vidul, teroarea, pămîntul nimănui. Chiar cei din familie se tem de ea. Dacă piaza-rea apare într-o gară, unii călători se vor hotărî să nu mai plece. Şi pretutindeni am văzut amulete împotriva nenorocirilor şi duşmăniilor, la cei vii şi la cei morţi, în casele oamenilor de jos şi ale burghezilor, ale nobililor şi ale filozofilor atei. Un corn, o potcoavă de cal, o caia, un lanţ de plumb, o cucuvea împăiată, un mic tabernacol, un sfînt Antoniu. La Nofi sînt oameni care vînd şi cîştigă mulţi bani din asta: sub cămaşa de mătase, pe piept, lasă să le atîrne o coadă de şopîrlă îmbălsămată, ori au în buzunar miez de pîine vechi şi foarte tare.

Unii păstrează dopuri de sticle, alţii un pachet de jumătăţi de liră — fiindcă din acei bani fără

valoare s-a născut adevărata liră de azi, ca pasărea fenix din cenuşă — unii o nucă în trei colţuri, alţii o nucă rotundă cît o bilă, legată cu o panglică roşu-cardinal ; unii un cap de drac, iar alţii cred că pot obţine o putere mai eficace de a înlătura nenorocirile printr-un fel anumit de-a aşeza mobilele, obiectele şi bibelourile, ori schimbîndu-le locul, în poziţie frontală, cînd se anunţă că va veni o persoană sau un prieten despre care se vorbeşte că ar fi o adevărată piază-rea.

Tehnicismul, din fericire, n-a reuşit să învingă încă un lucru : magia, fie ea albă ori neagră ; cînd te gîndeşti că şi un mare gînditor napolitan se juca cu N. şi cu B., dar se temea de cel din urmă. Dar din aceste forţe în opoziţie derivă ultima rămăşiţă de fantezie îngăduită oamenilor. Iar cînd şi acesta va dispărea de pe pămînt, atunci într-adevăr nu va mai fi nici o bucurie : nu se va mai cerceta înţelesul soarelui, al timpului bun şi al celui rău, al ploii celei norocoase care spală, curăţă aerul şi nu permite periculoasele migraţii de suflete, care ar avea puterea să schimbe cursul unui destin de mică însemnătate. Crezi că vorbeşti cu un nobil, cu un înalt funcţionar şi el, probabil, ţine în mîini un ultim şi tangibil S.O.S. Spuneţi vînzătoarei de fructe, îmbrăcată în doliu : „Doamnă, nu vă pot spune durerea pe care am resimţit-o pentru dispariţia scumpei dumneavoastre fiice“. Şi ea vă va răspunde plîngînd : „Da, domnule, e o nenorocire prea amară.“ „De ce a suferit ?“ „De nimic, domnule. Părem noi oameni bolnavi ? Totdeauna

am fost un neam de oameni frumoşi, graşi şi rotofei (gras, aici înseamnă adevărată sănătate). Domnule, Rosina a murit de prea multă sănătate.“ Rosina cîntărea 138 de kilograme şi avea 16 ani ! „A murit din pricina privirilor uscate ale oamenilor de vizavi. Uitaţi-vă, vă rog, nu priviţi acum, vedeţi, la ferăstruicile alea întunecate stau trei fete bătrîne, cu mustăţi şi cu ochi uscaţi. Vedeţi secara asta de grădină ? Am cumpărat-o, proaspătă, azi dimineaţă. Pipăiţi-o, e deja cenuşă.“ Este o convorbire tipică, comună, care revine pretutindeni. Dar este frumoasă, în felul ei. Reînnoieşte viaţa, o umple de mistere.

De altfel, oraşul Neapole este încă plin de umbre ce coboară pe ulicioare, de ganguri ştirbe, de firide naturale, de biserici, din ale căror amvoane înalte se mai înalţă predicatori populari, care tună şi fulgeră. Este înconjurat de ruinele din Pompei, din Herculanum, din Cumae, din Pozzuoli, printre care mai rătăceşte umbra lui Vergiliu, magul. Cartea lui Campanella, *Del senso delle cose, della magia*[1] este aproape un tratat cabalistic, ca şi *Heroici furori* a lui Bruno, ca şi poveştile lui Basile. Este o moştenire cabalistică, care alunecă, fluidă, în sînge. Care este semnificaţia ultimă a jocului la loto ? O încercare disperată de a-l înşfăca cu forţa pe N., chiar rămînînd pînă la grumaz în nisipurile mişcătoare ale lui B. Este recomandabil să nu trăncăneşti în toate părţile că ai jucat la loterie. Este preferabil să nu apari în public plin de

[1] Despre sensul lucrurilor, despre magie.

onoruri şi bogăţii. Să păstrezi o atitudine neutră, între melancolie şi tristeţe. Veţi trece indiferenţi pe sub ochii plini de răutate ai celui care se ocupă cu asemenea lucruri, nu veţi deştepta sufletele, ca prin minune, neatente şi nu veţi lăsa să tremure antenele presărate de B.

„Băgaţi de seamă ce faceţi, ce spuneţi. Ascundeţi-vă propriile voastre gînduri. Nu le daţi o formă desăvîrşită. Tot ceea ce este vag este nesesizabil şi invulnerabil." Aşa stă scris în cărţile experienţei înţelepte. S-a întîmplat ca în viaţa unui om N. să fi devenit B., dar s-a întîmplat şi contrariul. O spun legendele, povestirile şi romanele de odinioară.

1960

VRAJITOAREA

Alaltăieri am fost martor întîmplător la o încercare de linşaj din partea a vreo două sute de muieri care vroiau să smulgă din mîinile poliţiştilor pe domnişoara Anna Maria Novi ca s-o pedepsească. Dată fiind furia lor, cred că la un asemenea rezultat ar fi ajuns asaltul dacă ar fi reuşit.

Cine este Anna Maria Novi ? Cititorul a auzit probabil de acest nume sau a citit prin ziare, la loc vizibil, în paginile cronicii judiciare, trista ei poveste. Este principala protagonistă, cu toate că nu ea a acţionat, în asasinatul înfăptuit acum vreo cincisprezece zile, prin locurile de la Santa Maria Capua Vetere, la vreo treizeci de kilometri nord de Neapole. Este vorba de o istorie care s-a sfîrşit tragic, din pricina nebuniei ucigaşe, care a cuprins fiinţa, liniştită în aparenţă, a tînărului medic Aurelio Tafuri.

Acesta iubea pe Anna Maria şi o smulsese din braţele puţin drăgăstoase ale unui inginer napolitan. După aceea, Novi s-a îndrăgostit de un alt tînăr, un anume Gianni De Luca, şi medicul nu se împotrivise la noua pasiune a femeii, ba

chiar dimpotrivă !... Dragostea medicului pentru Anna Maria era condiționată de dragostea fetei pentru De Luca, tînărul de douăzeci de ani. Dar, diabolicul joc dură mult și Novi, de la joacă trecu la dragoste, iar De Luca îi dădu doctorului să înțeleagă că trebuie să dispară. Cei doi tineri voiau să stabilească legături firești între ei și erau pe punctul de a se căsători.

Tafuri, prefăcîndu-se că acceptă, l-a invitat pe De Luca să meargă cu el la Santa Maria, ca să-l pună în legătură cu un ipotetic patron, iar pe drum, cu o bară de fier, i-a zdrobit capul ; nesatisfăcut de aceasta, i-a perforat după aceea trupul neînsuflețit cu o sulă, în mai multe locuri și, în sfîrșit, l-a aruncat în apele galbene ale lui Volturno. Tafuri a admis apoi premeditarea și și-a justificat cruzimea spunînd că străpungînd cadavrul ar fi grăbit saponificarea și înecarea lui.

Aceasta este fapta, cu cauzele sale și cu sfîrșitul ei bestial. Consătenii medicului au rămas îngroziți. Tafuri aparține unei familii onorabile. cunoscută și înstărită. Tatăl lui Tafuri este cel mai bătrîn și cel mai căutat farmacist din regiune. Fratele său este chimist. Oameni cinstiți, oameni de casă și cu credință în Dumnezeu. Tafuri însuși avea înaintea lui un viitor asigurat. Nimeni nu cunoștea însă viața sa dublă, escapadele-i nocturne la Neapole, unde boala lui găsea mediul prielnic și doi demoni care-l satisfăceau pe deplin. După care a urmat tragedia.

După ce doctorul s-a predat, consătenii lui n-au venit să-l vadă între zidurile închisorii

Santa Maria. Îi mîhnea din cale afară îngrozitorul destin al unei ființe pe care o cunoșteau, al acestui medic care îngrijea de mulți dintre ei. Iar poziția socială a asasinului impunea respect. Singur moștenitor al unei averi considerabile, era cazul să se judece povestea ca o izbucnire de nebunie, dictată mai mult de destin decît de voință, și cu acea înțelegere pe care bunăstarea o trezește pretutindeni. Aceasta era poziția psihologică a consătenilor.

Santa Maria Capua Vetere este un mare centru agricol și industrial. Are un tribunal, o episcopie, școli de toate felurile și gradele, este un mic oraș și psihologia oamenilor este mult deosebită de aceea, poate originară și depărtată, a napolitanilor, incapabili de meditație, de adîncire, înainte de a se manifesta prin gesturi și acțiuni. Așa că acest singular proces psihologic, tipic oamenilor simpli din Neapole, și încă ceva, m-au împins să redactez aceste scurte note explicative.

Dacă toată problema napolitană s-ar putea reduce la un fapt economic, de muncă și de bunăstare, ar fi ușor să înțelegi tipul napolitan. Dacă, în sfîrșit, orice fapt, rebeliune, veselie frenetică sau formă de furie ar depinde numai de o stare de abjecție seculară, după rezolvarea problemei economico-sociale ar trebui în mod automat să înceteze unele manifestări tinzînd să facă să triumfe un concept singular de bine asupra unuia nu mai puțin singular de rău. Dimpotrivă, s-a demonstrat că și la acele categorii sociale unde nu există condiții sociale neumane

atitudinile hotărîte, faţă de unele fapte ale vieţii, sînt similare. De altfel, numai în acest punct precis se întîlnesc napolitanii bogaţi cu cei săraci ; altminteri, ar trebui să vorbim de numeroase populaţii napolitane.

Întrucît putea să le intereseze pe cele o sută ori două sute de femei napolitane — reprezentînd zone întinse ale opiniei publice — tragedia de la Santa Maria Capua Vetere ? Era oare victima — un orăşan despre care, de altfel, nici înainte, nici după, nu s-a vorbit nimic, defunctul fiind, după această psihologie, scos din cauză — un personaj de al doilea plan ? Era oare Tafuri, medicul, salvator al cartierului lor ? Era Novi vinovată de a fi tulburat pacea lor domestică ?

Era vorba de trei personaje necunoscute, despre care nu se auzise şi care nu fuseseră văzute niciodată pe acolo. Dar Răul atrăsese atenţia acelor femei, Răul, împotriva căruia trebuie să luptăm cu orice preţ, pentru că Răul nu are patrie şi este totdeauna gata să se arunce, pe neaşteptate, asupra celor nevinovaţi. Şi cine reprezenta Răul ? Anna Maria Novi. Şi cine Binele (nevinovatul) ? Aurelio Tafuri. În alte părţi lumea ar fi încercat să-l linşeze pe crudul asasin. La Neapole însă situaţia era cu totul alta, în mod iraţional, dar sprijinită pe o judecată, cu totalitate de participare şi de sentiment, cu un avînt care nu admite alte justificări, de parcă totul avea ca principiu Adevărul însuşi.

De aceea nimeni n-a aşteptat sosirea doctorului Tafuri la închisoarea din Poggioreale. El nu este vinovat. Gelozia, nebunia i-au înarmat mîna.

Era un medic Tafuri, nu un om de rînd ; *un tînăr cumsecade ;* spunea în fiecare seară rugăciuni alături de *biata, bătrîna sa mamă.* Nu din întîmplare am subliniat adjectivele şi substantivele precedente. Ele reprezintă termenii clasici, emoţionali, pe care se bazează nucleul psihologiei napolitane tipice „tînăr cumsecade", „biată bătrînă", „mamă", „rugăciune" sînt hotarele unei seninătăţi domestice de neatins (Sfînta Fecioară şi Sfîntul Copil, cei sărbătoriţi prin ieslea de Crăciun), care apare în faţa ochilor oamenilor numai în cazuri extreme : adică în momentele în care Răul vine să se arunce iarăşi asupra acelui mitic grup familiar, ca să-l distrugă şi să-l împingă în abisul etern.

Conceptul durerii materne, stă la baza pietăţii napolitane şi Tafuri, fără mamă, fiul unor necunoscuţi, lipsit de acea faimă lacrimogenă, ar fi stîrnit o emoţie infinit mai mică. Dar dincolo de toate acestea, Tafuri avea un motiv, o cauză importantă şi consistentă pentru a trăi : bogăţia, automobilul de lux, libertatea de a face tot, într-o lume unde, în general, ceilalţi, şi în special napolitanii, trebuie să stea ghemuiţi şi neputincioşi. Şi chiar aflat în vîrful unei asemenea puteri nimeni nu considera că înjoseşte fata sau c-o împinge la destrăbălare. Novi era prima sa dragoste.

Cazul unui Tafuri sărac şi nenorocit, vagabond şi anonim ar fi fost cu totul altul. Ce-ar fi pierdut un acest soi de Tafuri, dac-ar fi stat la închisoare ? Puţin ori nimic. Dar adevăratul Ta-

furi, pentru o vină care nu este a sa, pentru o nebunie, pentru dragostea unei femei, părăseşte conacul, farmacia, bogatele cîmpii din jurul oraşului Caserta etc... ca să coboare în infern. Trebuie să abandoneze legături şi cunoştinţe suspuse, ca să-şi termine zilele la ocnă împreună cu borfaşii. Unui napolitan-tip i se pare absurd că un om cu o situaţie asemănătoare, ar putea să rişte totul, fără să fie împins de o forţă străină şi vrăjmaşă.

Identificîndu-se în chipul acesta cu Tafuri, tipul de napolitan zăreşte, în sfîrşit, pe adevăratul inamic, personificarea Răului întunecat şi de necercetat. Anna Maria Novi. Împotriva ei trebuie să se năpustească cu furie. Acesta este mobilul care le-a împins pe muieri, zărind-o pe Novi, sub portalul tribunalului din Neapole, unde se dusese la judecătorul de instrucţie, pentru al nu ştiu cîtelea interogatoriu. Dacă Tafuri n-ar fi întîlnit pe această femeie, nimic din cîte s-au scris mai sus nu s-ar fi întîmplat. Vina este deci a acestei fete de douăzeci de ani, numai a ei ! Răul este invulnerabil, ea singură s-a salvat din flăcări.

Anna Maria Novi, îmbrăcată modest, plîngea. Femeile urlau împotriva ei ; o cereau de la poliţişti, fiindcă ele ar fi ştiut să-şi facă singure dreptate. „Acum plînge cu lacrimi de crocodil", striga o bătrînă participantă la asalt. „Apoi o să uite. O să se căsătorească. O să se distreze la

toate sărbătorile. O să umble îmbrăcată uşor — vara, gros — iarna. Şi bietul tînăr va mucezi în închisoare, iar bătrîna (mama) nu va mai avea linişte. Blestemato, trebuie să mori !"

Cu asemenea bunăcredinţă se comporta probabil mulţimea şi în timpul supliciilor publice la care erau supuse vrăjitoarele.

1960

UN PACHET PENTRU CIRIACO[1]

Vara s-a prelungit pînă mai alaltăieri și la plimbare nu se vedeau persoane cu paltoane, cu impermeabile, cu umbrele. Vara părea că s-a oprit la primele zile ale lui septembrie. Verzi cîmpiile, înfrunziți copacii, întunecați și plăcuți munții și dealurile coastei sorrentine. Posesorii de fizic frumos au continuat să intre în apă ca să facă o baie întăritoare, iar bărcile ce participă la regate nu pregetau să desemneze mai departe semicercuri cu pînzele lor, pînă la Capri.

Este inutil să mai spunem că și această prelungire a climei estivale a fost atribuită nenorocirilor și consecințelor capricioase ale exploziilor nucleare. Apoi, în două nopți și două zile, cerul s-a acoperit, a plouat, au avut loc primele furtuni cu tunete și fulgere, cu care începe, după tradiție, toamna — iarna napolitană. Și acum orașul s-a îndreptat spre zilele de frig sau, cum se spune aici, spre Crăciun, care ar cere salariul dublu, urmînd deci epoca cheltuielilor folositoare și nebunești, ieslea, pomul de Crăciun, mîncărurile din belșug și, pentru mine, vizitele unor vicleni inconștienți, cărora nici măcar un proiectil de tun nu le-ar putea smulge un principiu de conștiință cetățenească.

[1] Rimat în original : *Un pacco per Ciriaco.*

Este vorba de niște personaje simpatice, care iubesc în mod extraordinar viața, de niște persoane care găsesc și într-o înmormîntare o ocazie de întins o masă, sprijinindu-se, dacă este nevoie, pe cîteva proverbe care celebrează drepturile vieții asupra morții. Ca să vorbesc drept, atunci cînd aceștia mă caută, lucrul nu-mi displace. Știu că proasta dispoziție, dacă sînt indispus, trebuie să-mi treacă și Ciriaco — despre el vreau să vă vorbesc — este, asemeni unui mag binefăcător, unul dintre aceia a căror singură prezență ca a preoților exorciști, îndepărtează toți diavolii tristeții. Începe prin a vă spune că ați întinerit, că păreți un tînăr de douăzeci de ani, că sînteți gras, frumos și înfloritor, că a auzit, în juru-i, vorbindu-se numai bine despre dumneavoastră, că v-a văzut în vis, îmbrăcat în alb, pe un yacht, în mijlocul unui grup de nobile doamne încîntătoare și de nobili măreți, și că, într-adevăr, el, Ciriaco, cînd vă vede pe dumneavoastră, parcă ar vedea personificarea Norocului : pentru el este același lucru. El a venit, spune, ca să vă comunice aceste lucruri simple și cinstite și ca să vă ureze bogăție și sănătate ; o vizită dezinteresată ori cu un singur interes : de a avea amabilitatea să beți cele două ouă, pe care le-a adus, două ouă speciale, proaspete,

ouate în acea zi, de cîteva ore, de la găinile mătuşii soţiei sale, care, fiindcă a venit vorba, tocmai lucrează, de sărbători, pentru soţia dumneavoastră, o pereche de mănuşi minunate, cum ştie să le facă numai ea cînd începe să ţină la cineva care merită.

Acesta este felul de a se prezenta al lui Ciriaco. Un om, se înţelege, care este în stare să vă facă să vă lase gura apă după orice. Vă descrie un prînzuleţ de după-amiază (Ciriaco, ca un bun napolitan, prînzeşte la patru după-masă), mîncăruri din te miri ce, populare, indigeste, dar vi le enumeră în aşa fel încît vă lasă gura apă. Vorbeşte de scrumbii de stîncă, prăjite, de cîrnaţi de Sant'Agata, de vin de Lettere, de fasole neagră, mare cît migdala, de macaroane, răsucite ca viermişorii, cu usturoi şi untdelemn, de macaroane îndulcite cu pătlăgele roşii, mici, crude şi gustoase şi, cu atîta cumpătare, încît eu, ca leac împotriva lipsei de poftă de mîncare, aş pune să se tragă în sticle cîteva miligrame din marele apetit al lui Ciriaco.

După cele spuse pînă acum, cititorul îşi va fi făcut o idee simplă, pitorească şi amuzantă despre Ciriaco. Se va gîndi : „Ciriaco este într-adevăr un om din popor, un naiv, care trăieşte din experienţe şi trece prin mii de încercări serioase, luminate numai de providenţiala sa bună dispoziţie". Ori se va gîndi la una dintre multele schiţe reuşite ale tradiţiei literaro-teatrale napolitane sau toscane. Şi, cu asemenea gînduri,

l-ar deprecia. Ciriaco este un bărbat sigur pe el şi, mai ales, un bărbat care nu se teme de fel de viitor, în afară de loviturile viclene ale destinului. De treizeci de ani este un mic funcţionar de stat şi cîştigă, cu precizie, cincizeci şi şase de mii treisute cincizeci de lire pe lună. Are cîteva ore suplimentare şi o pensioară de război, care-i aduce alte nouă mii de lire pe lună. Soţia sa administrează o mică industrie de mănuşi, pe care le vinde negustorilor din oraş, celor străini şi chiar şi americanilor. Ea încasează, după cum afirmă Ciriaco, şaizeci de mii de lire bune.

La acest capitol este important să amintim un amănunt. Ciriaco nu se simte şi nu vrea să fie socotit sărac. Are douăzeci şi cinci de grame de aur asupra sa, împodobite cu un diamant cum sînt : inelul, cronometrul cu brăţară de aur la mînă, un corn mic — amuletă descîntată — de aur, un ac de cravată, de aur, înfipt la reverul hainei, o tabacheră de argint masiv, şi acasă — în subsolul pe care nu l-ar schimba cu nici un alt apartament — are frigider, radio, televizor şi picup. Pe colegii săi uşiernici îi socoteşte nişte bieţi salariaţi, legaţi de viaţă ca de un fir de păianjen. În faţa lor face pe lăudărosul, pe dreptul, pe cunoscătorul, pe expertul de genul : „Ce ştiţi voi despre viaţă, despre femei, despre localuri, despre cinematografe, despre actriţe, voi care, din nenorocire, cîştigaţi cît vă ajunge să trăiţi ?"

Afară de astea, Ciriaco are trei fii, pe care i-a îndreptat spre şcoli „pentru că, spune el, tre-

buie să răscumpere onoarea familiei". Ciriaco este, în sfîrşit, una din acele persoane care pluteşte între civilizat şi necivilizat, moral şi premoral, orăşean şi sălbatic, rămăşiţă inconştientă a plebei antice şi totodată inconştient fetus al cetăţeanului modern, care se formează acum, aproape pretutindeni, şi care constituie cea mai mare problemă a societăţii contemporane. Şi este vremea să lămurim, cu un singur exemplu fenomenal, starea în care supravieţuieşte o parte importantă a mentalităţii lui Ciriaco.

Cînd, la începutul acestor note, am spus că ştiam motivul care l-a împins pe Ciriaco să mă viziteze, afirmasem purul adevăr. Îl adusese apropierea Crăciunului, atmosfera sărbătorească, adică cea a mîncărurilor şi speranţa, în sfîrşit (sincer vorbind îmi pare rău că trebuie s-o spun), de a primi şi el, în dar, un pachet. În oraş este o societate care, anual, distribuie, în dar, cîteva mii de pachete ; pentru a le primi, se înscrie un număr atît de neverosimil de persoane, încît discreţia ne sfătuieşte să nu-l comunicăm. Vom vorbi despre aceasta de Crăciun. Totuşi, pot să anunţ că este vorba de o operă de binefacere, care provoacă un fel de răscoală. Din nefericire, Ciriaco crede că eu sînt în stare să-l recomand unuia dintre puternicii distribuitori de pachete. Inutil să-i descriu, cu lux de amănunte, neputinţa mea. El este convins de contrariu şi, după ce mi-a servit toate politeţurile spanioleşti la care m-am referit începe din nou cu : „... vi se

pare, oare, frumos lucru, chibzuit, drept şi onest etc., ca eu, numai eu, să nu pot avea niciodată pachetul meu ?" Îl întreb :

— Bunul meu Ciriaco, dar ce-ar putea să conţină pachetul ăsta ?

— Vă spun imediat. Notaţi-vă. Şi cu vocea celui care enumeră alimentele îngrămădite în depozitele de pe muntele belşugului, strigă : Două kilograme de paste făinoase lungi, două de paste făinoase scurte, unul de sos picant, două cutii de castane curăţate şi fierte, un kilogram de făină de patiserie, două zerouri, marmeladă, cozonac, vin..."

— Bine, dar dumneata, onorabile Ciriaco, eşti în măsură să cumperi de două ori pe-atîta ! spun eu.

— De ce să le cumpăr, cînd aş putea să le am gratuit ?

Raţionament de fier, cartezian, care mă sileşte să tac. Apoi, îmi revin, şi spun :

— Ar trebui să te ruşinezi ; dumneata care eşti salariat şi ai o soţie care cîştigă, să te amesteci în învălmăşeala asta de nevoiaşi !?

— Ha, ha, ha... rîde în silă Ciriaco. Nevoiaşi ? Doctore, ce ştiţi dumneavoastră de ruşinea oamenilor. Dacă ar fi vorba de nevoiaşi, dacă pachetele s-ar da ăstora, adause el ridicînd spre mine faţa cu urme de vărsat şi cu pielea impermeabilă ca talpa, credeţi că aş lua eu pîinea de la gura sărmanilor ? Drept cine mă luaţi ?! Eu cunosc însă pe toţi cei care ridică pachete. Pricepeţi ?

— Înţeleg, dar mie totuşi mi-ar fi ruşine.
Ciriaco are un moment de perplexitate. Să sperăm că acesta se va prelungi. Afară plouă, fără întrerupere, de parcă ar fi vorba nu de picături de ploaie, ci de viermişorii aceia de paste făinoase din bogata fantezie gastronomică a lui Ciriaco.

1960

Văzînd-o, i-ai fi dat de pomană. Auzind-o povestindu-şi viaţa, ţi se rupea inima. Sărmana femeie, încă tînără, are nouă copii şi, împreună cu ei, cu soţul, lovit la cap într-un bombardament şi cu bătrîna ei mamă, trăiesc într-o pivniţă strîmtă şi îngustă de pe bulevardul Vittorio Emanuele. Un caz demn de milă; trist şi dureros!... Soţul „pe baza schijelor" primeşte, de la Stat, o pensie de 12000 de lire şi tot din cauza schijelor, lucrează pe şantierele edilitare ale inginerului Del Vecchio, şi încasează un salariu de 1200 de lire, afară de alocaţiile pentru soţie şi şapte copii. Fiul cel mai mare lucrează la SAOM, firmă de uleiuri, cu un salariu de 1000 de lire pe zi. Fata mai mare lucrează jumătate de zi în cabinetul unui cunoscut avocat şi primeşte 13000 de lire pe lună. Fata de a doua lucrează jumătate de zi la o familie de funcţionari şi primeşte 15000 de lire pe lună, plus micul-dejun şi prînzul. Ea însăşi face curăţenie în cabinetul unui doctor pentru numai 10000 de lire, pe lună, afară de bacşişuri, care depăşesc 15000 de lire, pe lună. Şi biata, bătrîna ei mamă, portăreasă de categoria a doua, încasează pe lună 36000 de lire, apă, lumină şi casă (unde locuiesc toţi) gratuit. Trăiesc altfel decît familiile milaneze! Totuşi continuă să locuiască în pivniţă; şi iarna aceasta, într-adevăr, este o insultă pentru ei şi pentru ceilalţi.

VADUVA

Tînăra asistentă socială ştia din seara precedentă că sarcina de a se duce la văduva Criscillo îi va fi încredinţată ei şi, preocupată de delicata

îndatorire, cu toate că era cald, îmbrăcase un tailleur gri, bun pentru această ocazie. Dar ce importanță avea costumul său modest și înfățișarea ei monacală ? Tînăra asistentă se găsea, pentru prima dată, în fața unui caz grav. Vai, își amintea lecțiile cursului de morală și psihologie : să abordeze problema cu tact, să clarifice orice amănunt, orice îndoială și să dea asigurări asupra asistenței întreprinderii și după dispariția soțului. Cuvinte, cuvinte de spus durerii unei femei care, pe neașteptate, își pierduse soțul, într-un mod groaznic, în explozia unei substanțe incandescente și lăsînd-o cu patru orfani.

Asistenta deschise dosarul și citi cîteva informații. Cel mai mare dintre băieții defunctului, pe nume Nicola, nu împlinise încă șaisprezece ani. Lîngă nume se afla o cruciuliță și ea înțelese că asupra băiatului chestiunea era în suspensie. Întoarse pagina și găsi declarația unei colege de-ale sale. Urmînd dorinței tatălui, cu două luni mai înainte, aceasta venise acolo, la Criscillo, ca să stea de vorbă cu Nicola, vagabond, indiferent și violent. O situație grea pentru o mamă destul de încercată. Dimpotrivă, celălalt fiu, pre nume Michele, era un băiat foarte bun, un școlar model. Realitatea avea, și în acest caz multe fețe și, de aceea, directoarea îi recomandase să aibă mult, foarte mult tact. Văduva se adresase de mai multe ori Serviciului de asistență ca să-și reclame soțul, care, din munca obișnuită și din cea suplimentară, cîștiga cam optzeci de mii de lire pe lună,

dar avea viciul băuturii și, se pare, și pe cel al jocului de cărți.

Asistenta închise dosarul și întrebă pe șoferul care-o întovărășea, dacă era departe casa Criscillo. Bărbatul îi spuse că se afla în cealaltă parte a orașului, și ei îi făcu plăcere această veste. Meseria ei, în aceste ocazii, încălca un teren rezervat, de veacuri, preoților și-i părea bine că are vreme să-și pregătească un discurs introductiv, cu care să întrețină pe îndurerata văduvă. Putea, de pildă, să-i spună : „Doamnă, ce putem face, sînt nenorociri inevitabile, care s-au petrecut și în alte familii“. O cuprinse un fel de dezgust. Erau fraze jignitoare și nesincere, fiindcă ea însăși credea că acele nenorociri puteau și trebuiau să fie evitate. Da, putea să spună chiar aceste cuvinte, dar, gîndindu-se bine pricepu că ar fi acționat împotriva funcției sale, împotriva întreprinderii pe care o reprezenta, și ar fi mărit numai durerea femeii. Redeschise dosarul, revăzu situația bietei familii Criscillo și suspină adînc.

Familia Criscillo locuia în subsolul casei familiei Cristallini, așteptînd ca întreprinderea să construiască case muncitorești. Femeie din popor, văduva, în ziua nenorocirii, oprise în loc oameni și mașini, cu strigătele ei. Trebuiseră s-o ducă la infirmerie : o scenă de neuitat. „Doamne, își spuse asistenta, ajută-mă.“ Și în această clipă își aminti că putea să-i dea cîteva știri bune. Da, acesta era drumul cel bun. Cu prudență, ea ar fi

putut să înceapă să-i spună : „Doamnă, soţul dumitale a dispărut, dar v-a lăsat totuşi ceva. Închipuiţi-vă că a plecat într-o lungă călătorie ; închipuiţi-vă că sînteţi soţie de marinar. Uneori, marinarii se întorc acasă după patru ani — studiase ea toate amănuntele — navigînd din port în port, ascultînd de un ordin telegrafic al societăţii de care depind. Şi ce fac marinarii ? Trimit banii acasă. Acelaşi lucru face bietul dumneavoastră soţ, de acolo, de sus. Şi, pentru a începe, uite, aici este o jumătate de milion : lichidarea ; o altă jumătate de milion o plăteşte societatea INAIL ; cincizeci de mii de lire vi le trimite domnul prefect ; alte o sută de mii de lire, pentru funeralii, societatea ; alte optzeci de mii, Casa muncitorilor... Şi apoi, veţi mai avea dreptul, pentru cei paisprezece ani de muncă prestaţi de soţul dumneavoastră, la o pensie de peste treizeci de mii de lire, la care se vor adăuga şi optsprezece mii de lire pe care Prevederile le plătesc la două luni în afară de alocaţiile familiare, şaisprezece mii de lire, ale copiilor, care vor fi puse pe numele cumnatului dumneavoastră.) Era într-adevăr drumul cel bun.

În vremea aceasta, automobilul înainta la pas, către viscerele casei Cristallini. Ce labirint, cîte ulicioare, neaşteptate fîşii de cer, de vechi grădini, de zboruri, ca apoi să cadă în umbră, într-un miros greu, printre copii galbeni şi slabi, care stăteau împreună cu puii de găină şi cu cîinii. Şaizeci şi patru de mii de lire pe lună, în meniul acesta, date fiind obiceiurile, felul de viaţă, deprinderile, nu erau puţine, se gîndi tînăra asistentă, dar cînd fu vorba să coboare din maşină şi să se ducă la numărul 16, simţi că i se taie picioarele. Să-i vorbeşti de cifre, de lucruri vulgare, unei femei care şi-a pierdut soţul, cu o zi înainte ? Era brutal ! „Doamne, repetă ea, ajută-mă.“ Şi intră în casă.

Un spectacol ciudat se prezentă în faţa ochilor săi. Cei doi copii, micuţi, şedeau pe jos şi tocmai mîncau o îngheţată. Ceilalţi doi băieţi erau probabil pe afară. La o masă stătea văduva Criscillo cu faţa goală, tristă, cu ochii uscaţi şi pierduţi parcă într-o lume îndepărtată, îndepărtată. Împrejur, aşezate pe patul conjugal, pe laviţă, pe scaune, erau cîteva femei care, probabil, căutau zadarnic s-o consoleze. Toate se întoarseră, totuşi, spre noua venită şi fata începu să vorbească, cu voce slabă.

— Scuzaţi-mă, doamnă, sînt domnişoara ***, una dintre asistentele sociale ale Societăţii şi am venit pentru...

Văduva izbucni într-un plîns care le cuprinse şi pe celelalte, încît afară, la uşă, se strînse un mare număr de curioşi. La urechile asistentei, cutremurată de fiori, ajungeau fraze pline de compătimire. „Biata femeie ! Cum s-o consolezi ? Unde mai găseşte ea, cu patru copii, un alt bărbat ? Va trebui să cerşească.“ La aceste fraze, văduva Criscillo şi celelalte femei începură să

plîngă şi mai tare iar asistenta îşi dădu seama de neputinţa funcţiei sale, de inutilitatea ei.

Din fericire, în acel moment intră o domnişoară cu o fetiţă, care purta pe braţe un pachet. Văduva Criscillo mai scoase atunci cîteva suspine şi apoi spuse, cu voce înceată şi tristă :

— Domnişoară, staţi o clipă. Termin repede cu croitoreasa care mi-a adus rochia de doliu şi vă stau la dispoziţie.

Celelalte femei se dădură la o parte şi croitoreasa deschise pachetul. Văduva îşi scoase rochia colorată, ascunzîndu-se după uşa dulapului şi, ajutată de croitoreasă, îmbrăcă rochia neagră. O încercă în faţa oglinzii, cu mîinile bălăbănind, ca cineva grav bolnav, căruia i se schimbă aşternutul, pe pat.

— Parc-ai fi Maica Domnului Îndurerată, exclamară prietenele sale. Mulţumită să audă această apreciere, văduva, cu un glas slab, în care totuşi sclipea o vie înţelegere, spuse croitoresei :

— Şi rochia cealaltă nu mi-aţi adus-o ?

— Cealaltă ? cum aş fi putut s-o termin ? Asta merge pentru toate zilele, cealaltă, sîmbăta viitoare. Dar am adus pantalonaşii pentru cei mici... cu bretele. Vă plac, nu ?

— Sînt cu adevărat frumoşi, şi ce stofă bună ! exclamă o femeie, poate cea mai intimă prietenă a văduvii Criscillo, şi adresîndu-se copiilor, spuse: Haideţi, veniţi aici, fiţi cuminţi, trebuie să vă puneţi pantalonaşii, pentru doliul lui tăticu. Băieţii, atraşi de noutatea lucrului, nu se lăsară

rugaţi de două ori şi, după ce se îmbrăcară, o şterseră pe stradă.

Apoi, văduva Criscillo se întoarse la locul ei, în capul mesei, şi una dintre bocitoare, aşezată în spatele ei, îi desfăcu părul, încîlcit din pricina durerii şi i-l refăcu cu artă, după un vechi obicei. Mai vorbiră despre mort, despre groaznica nenorocire, despre corpul desfigurat şi, în sfîrşit, una cîte una, prietenele îşi luară rămas bun, promiţîndu-i să se întoarcă după-amiază, ca să meargă cu ea, în centrul oraşului, pentru cîteva afaceri importante.

Acum văduva şi asistenta stăteau una în faţa celeilalte. Tulburată mai întîi de atîtea impresii, tînăra îşi recîştigase curajul pînă la urmă şi puse o mînă pe mîinile femeii, spunîndu-i :

— Doamnă nu vă pierdeţi curajul. Noi n-o să vă părăsim.

— Aşa se spune la început, şi după aceea... răspunse văduva pe un ton trist.

— Nu, nu e bine să vorbiţi aşa. Nu mai e ca altă dată. Acum familiile muncitorilor accidentaţi se bucură de cîteva avantaje însemnate. Şi, apoi, mata ai patru fii, toţi băieţi, toţi vioi...

— Pentru Dumnezeu, spuse văduva Criscillo, cu o neobişnuită energie şi cu doi ochi focoşi. Pe cei doi băieţi mai mari vreau să-i dau interni.

— Aveţi tot dreptul, răspunse asistenta.

— Ştiu, reîncepu să vorbească văduva, cu o voce tăioasă şi concretă, şi tocmai de aceea vreau să-i dau interni. Mai bine să pierd cele

opt mii de lire ale alocaţiilor, decît să-i ţiu în casă.

— Datoria mea este totuşi să vă informez că băieţii crescuţi de mamă au o mai mare încredere în viaţă şi despre acest subiect aş putea să vă citesc cîteva mărturii de băieţi şi fete crescute în colegiu...

— Nu, nu, o întrerupse văduva Criscillo, la internat stau bine. Şi apoi m-am hotărît. Băieţii cei mari vor merge la internat, cei mici la semiinternat.

Asistenta nu-şi credea urechilor. Văduva era perfect la curent cu situaţia. Era evident că se informase, dar cînd găsise oare timp s-o facă? Ştia cît îi revenea, cunoştea toate amănuntele legii şi-i arăta, pe o bucată de hîrtie, trecute toate lucrurile. Asistenta trebui să ia act şi să noteze unele observaţii în carneţel.

— Ei, atunci, spuse ea, totul e bine, totul e la locul său, bună ziua.

— Sînt încîntată că aţi venit, spuse văduva Criscillo, cu un ton senin şi confidenţial, fiindcă voiam să vă rog un lucru pe care numai dumneavoastră sînteţi în măsură să mi-l spuneţi.

— Vă rog, spuneţi, de aceea am venit aici.

— Cu banii lichidării de la INAIL, adăugă văduva încet, de parcă s-ar fi temut ca vreun curios de pe ulicioară să n-o asculte, aş vrea să deschid un debit de tutun...

— Un debit de tutun? întrebă biata asistentă.

— Da, e un comerţ sigur, pe strada aceasta nu mai sînt altele, spuneţi-mi, dumneavoastră, care sînteţi învăţată, ce credeţi: cu un milion, ori un milion şi două sute pot să-l deschid?

1960

VIS PE TEMA TELEVIZORULUI

Asupra unui punct au căzut de acord şi bogaţii şi săracii, din marea majoritate a regiunilor, a satelor şi a oraşelor din Sud ; în cumpărarea unui televizor. Într-o călătorie pe care am făcut-o de-a lungul arcului muntos, care din Eboli duce la Castrovillari — un itinerar aproape familiar mie — am observat o noutate în acel neclintit şi antic peisaj. Noutatea era constituită, în unele zone, de foarte numeroase antene de televizor, care contrastau violent cu vechile şi decoloratele acoperişuri ale caselor, şi coşurile din care ieşea fumul leneş de mîncare săracă.

La Lauria mi-a fost greu să găsesc un pui de găină într-o „pivniţă de vinuri“, dar, în schimb, cerul satului era presărat de antene. Şi eu sînt întru totul de acord cu aceasta. Au făcut bine că şi-au cumpărat şi săracii şi bogaţii, televizor. Eu însumi, dacă ar fi trebuit să mă hotărăsc între cumpărarea unui pat nou, unde să doarmă mai comod copiii, şi cumpărarea unui televizor, fără îndoială că m-aş fi hotărît asupra celui de al doilea. Şi, sînt sigur, că

şi soţia, şi copiii mei şi rudele mele ar fi fost de acord.

Este clar, o atare luare de poziţie poate pune în cele mai comode şi mai uşoare situaţii pe reprezentanţii moralismului nostru (care nu este morală, *tout court* [1]) permiţîndu-le să-şi îndrepte cele mai violente fulgere împotriva corupătoarei mele afirmaţii. Dar aceste persoane, care acţionează aproape totdeauna din Roma sau din Milano, se trag dintr-o familie însemnată, nu înţeleg şi nu vor înţelege niciodată nimic din ce-i propriu poporului (dacă n-au avut fericirea să-i aparţină), şi riscă să rămînă în afara lui — în sensul înţelegerii lui — întreaga lor viaţă. Între un bun imediat (sau o evaziune) şi un îndepărtat viitor de progres, poporul, realist, va accepta, întotdeauna, prima situaţie.

Pentru acelaşi motiv este ridicol să învinovăţim pe napolitanii din subsoluri că se zbat cu atîta disperare să-şi procure un televizor. Cum putem să-i dojenim ? Dacă ei ar fi voit să creadă şi să spere în mîntuirea lor, pe lîngă că n-ar fi avut un aparat distractiv, care le alină în parte durerile, n-ar avea nici haine, nici vitrine pline cu servicii de lichior, nici radio, nici discuri ; astăzi, după secole de aşteptare că s-ar putea realiza trecerea de la starea de plebe, care trăieşte de capul ei, la aceea de oameni civilizaţi europeni, oamenii aceştia ar fi obţinut

[1] Pur şi simplu (fr.).

numai o mai mare îndobitocire şi un sentiment mai fatalist al vieţii.

De altminteri, dacă la baza poporului napolitan n-ar sta o dorinţă de evadare, de „evadare-transformare“, nu s-ar explica numărul inimaginabil de televizoare vîndute. În unele zone, ca cele din Vasto, din Borgo Loreto, din Vicoli di Spaccanapoli, este greu să socoteşti numărul antenelor, care se detaşează pe fondul cerului, din toate părţile şi în toate direcţiile. Ajutorul reciproc a funcţionat slab de astădată. Ajutorul reciproc, baza vechii economii a oamenilor de rînd, nu a găsit de astădată obişnuita sa bună primire. Fiecare familie napolitană a vrut să-şi aibă televizorul propriu. A vrut să fie proprietatea lui, ca să se poată bucura de el şi să-l poată folosi la maximum : pentru a înlocui — şi acesta ni se pare adevăratul răspuns la întrebare — încurcatele şi dramaticele gînduri zilnice cu o tovărăşie străină dar cu un caracter sărbătoresc, care să le stea alături, pînă vine somnul binecuvîntat.

Dacă n-ar fi fost acesta motivul adevărat, este puţin verosimil că mii de napolitani, în ale căror familii se face o crîncenă economie, să se fi hotărît să-şi cumpere un aparat, care înseamnă o cheltuială importantă şi o rată — fie chiar de cinci sau şase mii de lire — care nu se poate realiza sub nici o formă din economii. C. G., infirmier la un spital napolitan, cu un salariu de 57000 de lire pe lună, tată de familie, cu un copil, în ciuda chiriei casei de 19000 lire pe lună

şi a altor cheltuieli, a socotit „folositor, necesar, binefăcător şi economic“ să adauge la cheltuieli cele cinci mii de lire ale ratelor pentru cumpărarea unui televizor, în afară de plata avansului. Serile sale au acum un rost. Soţia sa se simte mai înălţată sufleteşte. Copilul glumeşte şi se distrează. C. G. este o persoană serioasă, harnică, care a avut o viaţă plină de sacrificii indescriptibile. Este un om care ştie să împartă şi să subîmpartă o liră. Nu are iluzii. Nu are dorinţi trupeşti nesăbuite. Munceşte ca un animal : stă noapte de noapte la spital şi o persoană atît de serioasă, atît de chibzuită, atît de prudentă a socotit folositoare şi necesară cumpărarea unui televizor.

Pentru prima dată, de altfel, plebea şi poporul de rînd au fost admişi, fie chiar şi ca nişte spectatori muţi, să participe la viaţa socială contemporană şi să aibă o vagă informaţie asupra ei. Dar tot e mai mult decît nimic. Fie cum or fi programele, căci pe noi nu ne interesează să le apreciem aici în totalitatea lor (şi aprecierea ar putea fi cu siguranţă subiectivă), şi cu toate artificiile, pe care o televiziune modelată după modelul celei italiene este constrînsă să le furnizeze semenilor săi, televiziunea are, cel puţin, două funcţii : prima, evadarea din cenuşiul şi din teama vieţii cotidiene ; a doua, un contact seară de seară cu unele forme de cultură şi de progres.

În puţine cuvinte: una este să nu ştii că există locuinţe frumoase, comode şi largi, alta este să iei cunoştinţă de existenţa lor. Una este să nu ştii că a existat pe suprafaţa pămîntului un Lope de Vega, alta este să ştii că a existat şi că a scris *Fuenteovejuna*[1]. Afară de cazul cînd, la cinematograf, un infinit număr de italieni n-ar fi aflat de existenţa lor. Acuma, faptul că poporul ştie că există un tip de casă diferit de vizuina în care, de pildă, locuieşte el, sau că un sat de păstori s-a revoltat împotriva asupritorului — mă refer la *Fîntîna turmelor* — fie chiar condiţionată de autoritatea divină a regelui Spaniei, constituie un cîştig pentru conştiinţa omului. Faptul că vezi că în alte regiuni ale ţării noastre sînt străzi şi case mai bune, condiţii de viaţă mai umane, forme de muncă mai puţin precare — noţiuni care şi din cea mai supravegheată televiziune reuşesc întotdeauna să izvorască — este, în orice caz, un cîştig. În aceeaşi încercare de a prezenta lumea în trandafiriu şi-ca fiind cea mai bună dintre lumile posibile, ţi se dă, involuntar, ideea că există o lume şi mai trandafirie decît lumea neagră a poporului. Deosebirea dintre radio şi televiziune constă în următorul simplu fapt: înainte, dacă nu erau transmisiuni de canţonete, sau de opere, sau de *varieté* lumea nu asculta. Astăzi, ca o analfabetă înşelată de plăcerea imaginii,

[1] *Fîntîna turmelor.*

aceeaşi lume este silită să asculte un concert — şi deci să vină în contact cu muzica — este constrînsă să asiste la piese de teatru — şi teatrul, în Sud, a fost întotdeauna departe de popor — este constrînsă să asculte o lecţie de anatomie, despre care înainte habar n-avea, este pusă în situaţia de a vedea filmul documentar al lui Rossellini despre India şi de-a asculta, cu propriile-i urechi, cum o biată nenorocită din Bisticci n-are altă dorinţă decît să mănînce o bucată de carne. Transmisiunea poate să fie îndulcită după voinţă, dar în ea este un moment, brut şi real, care nu poate fi falsificat şi care nu scapă ochilor şi nici atenţiei omului din popor. Şi numai din acest punct de vedere televiziunea, după prea umila noastră judecată, constituie o formă de progres, mai ales dacă este dusă între munţii din Lauria ori pe undeva prin Sud. Din cauza aceasta televizorul, cumpărat ca mijloc de distracţie, a adus, fără ştirea lui, în case un suflu de înnoire, a pus milioane de italieni neînstăriţi în situaţia de a se apropia de culturi necunoscute, precum muzica simfonică şi clasică, teatrul, unele iniţieri în tehnică şi în ştiinţă.

De altminteri, dacă televiziunea nu este capabilă să aducă pe ecranul televizorului o anchetă asupra sărăciei — şi sîntem siguri că o ţară guvernată de o dictatură, chiar foarte puternică, n-ar aduce pe ecran o anchetă asupra libertăţii, precum o ţară colonială n-ar prezenta una asu-

pra violențelor colonialismului în lume — atunci are numai datoria de a face cît mai instructiv tonul și materia programelor sale. Și știut lucru este că în rîndul oamenilor de jos au avut un mare succes transmisiunile care promovau o acțiune culturală.

Numai clasele mai avute închid televizorul cînd se prevede pericolul unei emisiuni nedistractive. Invazia televiziunii în Italia a demonstrat o dată mai mult că adevărata clasă care nu înțelege să iasă din înțepenirea ei, este cea care se găsește într-un loc așezat puțin mai sus de poporul de rînd și ajunge pînă la marea burghezie. Această clasă și-a cumpărat televizorul, în special în Sud, ca un mijloc de distracție. Ea este clasa care cere cîntece și numai cîntece. Îl preferă pe Musichiere lui Mattatore. Și această clasă, dacă prinde o notă de Bach, fuge jignită și terorizată. Fiindcă ea este clasa care nu citește și nu vrea să citească și care se află mereu de partea celui mai tare, care-i asigură o distanță socială de clasele sărace.

Este aceeași clasă căreia i-ar plăcea transmisiuni cu femei goale, socotind că numai în felul acesta o televiziune este liberă, sau ar fi încîntată de diferite anchete de tip sexual — moralist ; dar aceeași clasă s-ar răzvrăti cu o nemaiauzită violență dacă s-ar ajunge la transmisiunea anchetei despre sărăcie, sau despre spitale sau despre viața salahorilor.

„Televiziunea este un instrument de distracție. Totul trebuie să devină amuzant.“ Dacă această

concepție se va impune, televiziunea noastră își va fi îndeplinit, din plin, sarcina de corupție națională.

Cu totul altceva demonstrează fenomenul crescîndei cumpărări de televizoare, de către oamenii de jos. Cumpărarea comportă un sacrificiu important pentru cîțiva ani, și un sacrificiu anual pentru plata ratelor. Acum, nu e posibil să credem că omul de jos s-a înjugat la o astfel de cheltuială — 14000 de lire, pe an, îngrozesc — ca să asculte canțonete și poezii pentru copii ale diverșilor actori comici naționali. Să ne înțelegem : omului de jos nu-i sînt indiferente canțonetele, dar nu cred că socotește televizorul numai un fel de tonomat.

În clasele avute și funcționărești, televiziunea i-a făcut să devină mai cenușii pe cei predispuși la așa ceva. În clasele sărace, televiziunea a fost, cu toate păcatele ei, un fenomen de progres. În clasele avute și funcționărești a dezvăluit sărăcia mintală și vulgaritatea gustului cuprinse în strigătul acelui domn, nu mai știu din ce regiune din Sud, care socotea că transmisia lui Musichiere e pe gustul tuturor oamenilor binecrescuți din întreaga Italie. Clasele acestea citeau foarte puțin și înainte, dar astăzi, la trei ani după năvala televiziunii, membrii lor au pierdut orice urmă de înclinație spre lectură. Nu vorbesc despre altceva decît despre televiziune. Sînt îndrăgostite bolnăvicios de viața stelelor de televiziune. Persoane socotite de gust și cu funcții

importante, manifestă simpatii soldăţeşti. Persoane care înaintea instalării televiziunii aveau manii respectabile, azi îşi petrec „viaţa“ stînd dinaintea televizorului şi, ceea ce este mai grav, dispreţuind ceea ce văd şi, mai ales, programele, care încearcă să îndrepte anumite prejudecăţi. Pentru asemenea indivizi televiziunea n-ar trebui să îndeplinească altă sarcină decît aceea a unui perpetuu „varieteu“ plin de replici sexuale şi de idei curente.

Dar cine vine în contact cu poporul mărunt, poate mărturisi marele interes deşteptat, de pildă, de transmisiunile de comedii şi de filme documentare. Şi este explicabil : omul de jos este însetat de cultură, de veşti, de idei, de noţiuni care să-l ajute să se orienteze. Înainte de a apare televiziunea, omul de jos nu citea şi nu putea citi ; iar cînd voia să citească nu ştia cum să facă, practic, ca să obţină o carte. Trebuia să se ducă într-un oraş ca Neapole, în centru, să intre într-o librărie şi să-şi aleagă o carte. Dar ce carte ? Oamenii simpli din popor, mai înaintaţi, îşi fac cultura prin lectura următoarelor cărţi : *Orlando şi Rinaldo, Guerin Meschino, Fioravanti şi Rizzieri, Luntraşul, Oarba din Somento* şi *Barcagiul din Amalfi*, în ediţii deprimante din punct de vedere tipografic. Primul punct de depăşit — şi pe care nu l-au depăşit — era ruşinea şi teama de a intra într-o librărie. Mai exista şi cinematograful ? Trebuiau să aleagă şi, neştiind ce să aleagă, sfîrşeau prin a

se duce să vadă un film comic, *western*, sau unul în serii.

Televiziunea le-a pus la dispoziţie programe necunoscute ; mîncăruri — să ni se ierte metafora — de care nu se putuseră atinge niciodată. Nu e puţin lucru să fi agitat anumite probleme — fie chiar de mică însemnătate — făcînd să participe la ele oameni din cele mai îndepărtate şi mai înapoiate sate ale ţării. Nu e puţin lucru să le fi dat posibilitatea să asiste la transmisiunea a „Cincizeci de ani de istorie“. Nu e iarăşi puţin lucru să fi arătat pe domnul din nu ştiu ce regiune din Sudul ţării, care preamărea pe Musichiere, denunţînd astfel lipsa de gust a aşa-ziselor persoane bine crescute, şi femeia din Bisticci, care cerea o bucată de carne.

Nu e uşor, de asemenea, nici pentru cel care conduce televiziunea, să pregătească programe în stare să satisfacă două categorii de public, atît de diferite şi, aflate într-o gravă şi dramatică neînţelegere între ele. Dar trebuie să ştie aceşti conducători că ei sînt astăzi responsabilii, ca puţini alţii, de răul ori de binele unei educaţii retrograde şi reacţionare, ori active şi moderne; şi că instrumentul pe care-l au în mînă şi cu care, în fiecare seară, invadează intimitatea caselor şi a conştiinţelor, poate să ridice ori să înrăiască poporul nostru, în special pe oamenii din Sud. Aceştia, cum am încercat să demonstrăm, nu şi-au cumpărat televizoare ca să asculte şi să vadă canţonete ilustrate ; şi, chiar în

cazul cînd au făcut acest pas cu acest unic scop, în sufletul lor erau subînţelese o dorinţă intensă şi o denunţare: marea dorinţă de a evada din mizeria morală şi materială, şi denunţarea situaţiei lor. Deoarece apoi, cum se ştie din mii de dovezi şi de manifestări, asprimea spirituală care sălăşluieşte în fundul sufletului oamenilor din Sud, are arme proprii ca să demonstreze că semănăturile rele produc numai recolte rele.

1959

Se înclină, se supune, se înjoseşte peste măsură, adesea ca să obţină lucruri care-i revin de drept. Crede totdeauna că numai el a obţinut acel anumit lucru şi datorită abilităţii lui, precum şi linguşirilor cu care a înconjurat pe cel care-i datora de fapt acel lucru.

O NOUĂ CLASĂ (V)

Acum cîteva zile a trebuit să mă duc cu maşina la atelierul mecanic de reparaţii, din cauza unei stricăciuni la pompa de ulei. Eu caut să recurg la ajutorul tehnicienilor numai în cazuri de extremă nevoie şi mulţi urmează sistemul meu. Sînt însă şi alţi automobilişti, în special începătorii, care pentru orice fleac apelează la mecanic, asemeni acelor persoane foarte atente cu sănătatea lor care la primul semn de răceală, temîndu-se de o pneumonie, dau fuga la doctor. Dar astăzi, la Neapole, unde numărul automobilelor a crescut faţă de 1945 cu 650%, atelierele de reparaţii sînt mai aglomerate decît anticamerele dentiştilor.

A fi în relaţii prieteneşti cu şeful de garaj sau cu inginerul care conduce atelierul constituie, fără îndoială, un important avantaj, şi aceasta pentru două motive: clientul ştie că este servit conştiincios şi în timp scurt. Prin urmare muncitorii, mecanicii de la garaj şi tehnicienii au devenit nişte persoane însemnate, cu care trebuie

să te porți politicos, așa cum am procedat întotdeauna cu doctorii, care îngrijeau de o rudă de-a noastră ; cu singura diferență că cel îngrijit, în cazul nostru, este automobilul ; un bun, adeseori, cu mult mai scump, chiar dacă nu îndrăznim să ne mărturisim acest lucru.

Ciudat așadar este spectacolul acela matinal sub marile grilajuri ale filialei, acolo, la intrarea în oraș. Se deschide la opt și de la șapte și jumătate așteaptă zeci și zeci de automobile cu respectivii domni la volan. Este vorba de persoane care trebuie să se ducă la lucru și care sînt la întrecere cu timpul.

Clopotul sună, grilajurile se deschid. Bariera se înalță și se coboară după fiecare automobil, ca la un post de frontieră. Fiecare șofer execută manevra de plasare cît mai repede și caută să cîștige primele locuri. Și la Neapole, acest oraș care devorează automobile, am fost constrînși să organizăm munca atelierelor, obligînd pe clienți să-și respecte rîndul. În sfîrșit, apar mecanicii de la revizie, în salopetă albă. Numele lor flutură pe buzele tuturor. Ca oamenii politici, de mare vază, sînt pretutindeni înconjurați de postulanți și funcționarul de la revizie are o singură cale ca să se salveze și să nu comită nedreptăți : să se prefacă că nu aude, că nu simte și că nu cunoaște pe nimeni, și să-și mențină inima sănătoasă. „Mașina N..., Mașina N..." Dar, cu toată bunăvoința, mai devreme sau mai tîrziu funcționarul de la revizie tot se mai abate uneori...

Domnul acela este prietenul inginerului, și mecanicul de la garaj știe că-și fac vizite ; celălalt

e nici mai mult nici mai puțin decît fratele profesorului de latină al fiului său ; celălalt domn, de asemenea, i-a spus odată că are posibilitatea de a-i găsi un serviciu fetei sale mai mari, care are o licență dar n-a reușit să găsească de lucru. Cum poate rămîne indiferent un biet mecanic de garaj, a cărui salopetă albă are un farmec care nu corespunde modestiei salariului său lunar ? Are și el o familie ! Și atunci începe să nu mai respecte rîndul, ori, mai bine spus, nici nu-i dau ocazia clienții, fiindcă ei înșiși cedează locul în fața unuia care are faimă în oraș ori deține cine știe ce putere.

Aceasta se întîmplă în ajunul sărbătorilor, în perioada dinaintea vacanțelor. Din fericire sînt zile în care nu este înghesuială și munca mecanicului de la garaj s-ar putea desfășura în tihnă. În ziua în care am asistat la scena pe care vreau să v-o descriu, și care scoate la lumină multe alte lucruri de o mare importanță pentru studierea „noii clase", nu venise nimeni. Ploua cu găleata și mai nimeni nu vrusese să riște lăsîndu-și mașina la atelier.

Toomai vorbeam cu mecanicul-șef de una și de alta, cînd sosi un client. După cum am spus, nu era nimeni. Mecanicul îi stătea cu totul la dispoziție, gata să-l servească. Dar clientul începu să se comporte ca unul care vrea să facă orice ca să nu-i ia alții înainte. În loc să se ducă la mecanicul-șef, ceru să intre la inginer. L-am întrebat pe funcționar :

— Cine este ?

— E bolnav ! Totdeauna face la fel. Acum s-a dus la inginer să intervină să-l iau primul.

— Dar cu ce se ocupă ?

— Este funcţionar de stat.

— Şi are automobil ?

Mecanicul-şef surîse şi spuse :

— Ăştia sînt adevăraţii consumatori de automobile. Întrebaţi-i pe concesionari. Şaizeci la sută dintre automobile sînt vîndute micilor funcţionari. După ce au cumpărat maşina în rate, cumpără benzina în rate şi-şi plătesc mîncarea tot în rate.

— E un progres, afirmai.

— Credeţi ? răspunse mecanicul-şef. Aş putea eu să-mi cumpăr un automobil ? Da, aş putea desigur, însă cu riscul de a impune soţiei şi copiilor mei sacrificii mai mari decît cele obişnuite. Totuşi va trebui să mă înham la afacerea asta, fiindcă ai mei, cîntărind avantajele şi dezavantajele, au hotărît că e mai bine să aibă un automobil.

În timpul acesta clientul se apropiase de prietenul meu în salopetă. Grijuliu, curtenitor, înainte de a-i spune ce avea automobilul, spuse că el, la şcoală, avea un prieten, care se numea ca şi mecanicul, că avea acelaşi prenume şi acelaşi nume !

— Nu se poate ! răspunse mecanicul-şef.

Atunci, clientul încercă să-l convingă.

— Şi totuşi, noi ne-am cunoscut undeva... Şi totuşi, cineva mi-a vorbit de mata. Iertaţi-mă, n-aveţi o fiică, blondă, da, exact, care caută un serviciu ?

Mecanicul fu nevoit să răspundă afirmativ, şi, din acel moment, în timp ce examina motorul, clientul începu să-şi etaleze puterea de care dispunea. Spuse că un om de valoarea, de capacitatea mecanicului-şef, trebuia ajutat ca de la prieten la prieten şi că el, fără îndoială, se va interesa de serviciul fetei. Spunea toate aceste lucruri, se înţelege, ca să obţină o examinare atentă a maşinii ; fiindcă, în ce priveşte găsirea unui serviciu, dacă-l cercetai cît de cît descopereai că el n-avea nici mijloacele, nici puterea necesară.

Scopul lui era să obţină reparaţia chiar atunci, şi ar fi obţinut-o şi fără să facă promisiuni mincinoase. Dar un surplus de servilism îl făcea să vorbească. Posibilitatea de a se crede favorit, sprijinit, recomandat, tratat în mod special, îl făcea să piardă din vedere că, ceea ce obţinea îi revenea de drept. Şi atunci simţea nevoia de a linguşi, de a amăgi, de a reînvia toate riturile curteniei : oferirea unei cafele, a unei ţigări, promisiunea de a cina împreună, într-o seară. În sfîrşit, auzind că motorul, vindecat, duduia, scoase un carneţel din buzunar şi-i ceru mecanicului, cu orice preţ, să-i dea numele fetei, ce studii avea, vîrsta, şi altele, asigurîndu-l că lucrul e ca şi făcut. Amănunt important : funcţionarul ştia prea bine că domnul era un lăudăros şi că, o

dată ieşit din atelier, îi va fi uitat pînă şi prenumele.

— Aşa fac toţi, spuse după ce domnul se îndepărtă. Nimeni nu le cere nimic, şi ei promit marea cu sarea. Aşa e. Tot oraşul e aşa. Au o maşină şi cred că l-au apucat pe Dumnezeu de picior. Nu-şi cred propriilor ochi. Oameni care ar fi trebuit mai întîi să-şi rezolve o mulţime de necazuri. Au început cu sfîrşitul şi nu cu începutul, cum trebuia.

1960

PATA

În seara de şaisprezece octombrie, Perigone îmi telefonă şi începu să-mi spună că era ruşinat că trebuie să mă plictisească şi să-mi răpească din timp, dar avea nevoie de ajutorul meu, fiindcă numai intervenţia mea personală putea rezolva situaţia fiicei sale.

Pe Perigone, o persoană poate chiar prea cordială, îl cunoşteam din vara trecută. Ne întîlniserăm în timpul vilegiaturii, în acelaşi hotel şi descoperiserăm că avem comună patima jocului de ping-pong. O cunoştinţă — să fie clar — care nu s-a transformat niciodată în prietenie. Odată înapoiaţi acasă, soţiile noastre îşi telefonaseră, sau, mai curînd, doamna Perigone telefonase soţiei mele, care, rugată şi solicitată, mă convinsese să accept o invitaţie de-a lor : o masă rece, la modă acum, într-un mic apartament, în care simţeai atmosfera unei vieţi trăită pentru modeste ambiţii sociale. Intîlnirea, în loc să ne apropie, ne convinsese să rămînem în cadrul unei vagi cunoştinţe, care, desigur, dată fiind resemnata pasivitate a soţiei mele şi a mea, putea, din partea exuberanţilor soţi Perigone, să fie

luată drept o prietenie. În realitate știam numai că Perigone era funcționar la o bancă, petrecăreț, om simplu, tată a doi băieți și a unei fete pre nume Gilda, licențiată în litere.

Perigone îmi vorbise la telefon chiar de această fată. Deși era de doi ani licențiată, și într-un chip strălucit, nu reușise să-și găsească un loc unde să-și poată exercita profesiunea.

— Știi, tocmai îmi spunea, nu mă interesează cîștigul. Mulțumesc lui Dumnezeu, și tu știi (nu știam nimic), la mine acasă nu lipsește nimic. Fata este descurajată. Credea că viața este un fel de bulevard presărat cu trandafiri și biata fată își dă acum seama că pînă și munca este o recompensă, o favoare. Ai înțeles despre ce e vorba.

Răspunsei negativ și el, atunci, veni la fapt.

— Gilda a prezentat chiar din iunie Inspectoratului o cerere cu documentele necesare pentru învățămînt și mîine se vor repartiza catedrele vacante. Ne-am asigurat sprijinul directorului școlii, unde este catedra vacantă. Știi, gimnaziul Albricci, aici, în apropiere. Ar fi un mare noroc. Dar directorul — l-am ajutat, avea datorii și am intervenit să i se acorde un mic împrumut, e un tip care altădată tremura numai la cuvîntul poliță și acuma are mereu în buzunar alte polițe, noi, și se crede un om de afaceri, iar eu îl las să creadă — directorul acesta mi-a dat de înțeles că dacă nu vrea Inspectoratul, dacă nu-și dă el aprobarea, nu e nimic de făcut.

— Bine, spusei, ca să spun ceva, și eu... ce pot să fac ?

— Ei, tu, dacă vrei... ai putea să faci mult, ai putea să faci totul.

— Eu ?! întrebai, cu tonul celui care se simte acuzat pe nedrept.

— Da, da, tu ! Ești prieten intim cu doctorul Califfi.

— Doctorul Califfi ?... Îmi scrutai memoria o clipă și putui să răspund cinstit. Bagă de seamă, te-nșeli, n-am cunoscut niciodată un doctor Califfi.

Vocea lui Perigone avu un moment de ezitare. Apoi reluă :

— Te credeam prieten, un prieten bun...

Afirmația lui îmi sună supărătoare și insistentă, în ureche. „Tu"-ul accentuat și arogant îmi redusese la jumătate facultățile de apărare, fiindcă nu mă tutuisem niciodată cu Perigone.

— Dar dacă te-am văzut, eu însumi, în tovărășia lui Califfi, la barul *Luna,* alaltăieri. Și vorbeați cu însuflețire, cordial, aș spune chiar prietenește. Un domn de statură mijlocie, cu ochii castanii, cu o haină gri...

— Am atîția prieteni anonimi și profesiunea mea mă silește să cunosc mereu alți oameni, noi, în fiecare zi. Dă-mi o clipă de răgaz, lasă-mă să-mi amintesc... Deci, alaltăieri, alaltăieri era marți.

— Da, marți, preciză Perigone, ultima zi frumoasă a lui 60, trebuie neapărat să-ți amintești.

— ...dimineața ?

— Ca să-ţi spun exact era unsprezece şi şapte minute, confirmă Perigone, şi vocea lui mă plictisea ca bîzîitul unei muşte în jurul nasului.

— ...la barul *Luna?* Pentru care motiv mă puteam afla eu la San Ferdinando? Şi după ce mi-am amintit cauza prezenţei mele în acel loc (mă dusesem să iau o cafea, fiindcă trebuia să-mi aştept un coleg), am început să-mi reamintesc că un domn, din cauza înghesuielii din bar, şi în urma unei lovituri cu cotul, primită de la un alt domn, îmi răsturnase o parte din cafeaua lui pe haină. Urmaseră cîteva scuze din partea necunoscutului, pe urmă se prezentase, începuserăm o conversaţie în jurul problemei răsturnării de ceşti de cafea, de pahare de lichior în localurile publice şi de finalul diferit pe care-l aveau asemenea întîmplări: o ceartă sau o prezentare cordială. La asta se reducea prietenia mea cu domnul Califfi, nume care-mi scăpase în momentul prezentării şi pe care-l aflam, acum, prin gura lui Perigone.

Relatarea mea a fost atît de voioasă şi de curgătoare, cu vorbe atît de simple şi de sincere, încît Perigone fu dureros surprins. Dar pentru scurtă vreme! În spatele lui, era ori soţia, ori fiica, ori amîndouă, fiindcă fracţiuni de cuvinte, supărător de încurajatoare, îl făcură pe Perigone să pună la îndoială ceea ce-i spusesem. Reluă, într-adevăr cu teribilul:

— Ei bine, am înţeles, nu vrei să ne ajuţi.

Nu ştiam dacă trebuie să mă supăr pentru fraza care indica intimitatea unor relaţii, care nu existaseră niciodată, ori pentru lipsa de precizie în vorbele mari, ca „nu vrei să ne ajuţi", în care era simbolizat grupul său familiar şi prin care înălţase pînă la inima mea cupa plină de emoţii.

— Nu vrei să ne ajuţi, repetă el la telefon ca o persoană care şi-a pierdut ultima speranţă în viaţă.

— Îmi displace să crezi asta, răspunsei. Aş fi foarte fericit să te încurajez, să-ţi ajut inteligenta ta fiică, dar nu văd ce rost are acest domn Califfi.

— Cum, ce rost are? Ştii cine e?

— Nu.

— Este inspectorul adjunct care se ocupă cu studiile. E conducătorul a cel puţin zece mii de profesionişti. E cel cu care toţi ar vrea să schimbe un salut. Şi tu care ai avut plăcerea să iei cafeaua cu el, să te păteze chiar el, şi ce pată, de neuitat! să-ţi strice o haină, nu eşti orgolios, nu vrei să profiţi de asta?

Aş fi vrut să-i spun că tristeţea inconsolabilă de a nu fi avut copii îmi fusese răsplătită, în mică parte, de faptul că nu trebuie să mă înclin, în timpul sesiunii de examene, în faţa profesorilor, ca să obţin trecerea unui fecior probabil prostuţ, dar nu-i spusei asta şi, de altminteri, Perigone nu mi-ar fi dat răgaz. Ca un adevărat napolitan, capricios şi sofist, vorbind într-una, într-o îngrămădeală spontană de cuvinte, găsise un sprijin, în aparenţă solid, şi pe el îşi rezima toate forţele sale.

— Orgoliosule!... Califfi ar fi trebuit să-ţi prezinte scuzele în scris.

— Ce tot spui ? întrebai surîzînd.

— Da, da !... Dacă stăm să ne gîndim bine, putem foarte bine să admitem că ți-a stricat un costum, și tu ai costume bine cusute, de un croitor de mîna-ntîi din Neapole, costume, ca să spunem adevărul, de optzeci, nouăzeci de mii de lire. Cheamă-l puțin !... Acum eu nu zic că trebuie să-l citezi la tribunal pentru daune (de altfel, dacă ți-ar fi zgîriat ușa de la mașină ai fi putut face și asta), dar ai un motiv serios ca să te duci la el.

— Cu ce scop ?

— Așa, ca să întăriți legăturile prieteniei care se înfiripase între voi. Îți dai seama ? S-ar putea ivi atîtea lucruri. Știi, cu un inspector adjunct ! E ceva. L-am putea invita acasă, la mine, se înțelege, că doar n-am să te las să suporți și cheltuielile, și fetița mea ar fi la adăpost de primejdie.

Eram descurajat ; descurajat de capacitatea anumitor oameni de a inventa viața, legăturile omenești, de arta lor de a întinde o plasă imensă, în care să prindă peștii cei mai de preț. Perigone studiase un plan perfect, care mergea din punct de vedere psihologic și ceea ce sugera era mai mult decît realizabil. Cu toate că planul lui mă fermecase, avui puterea să-i spun :

— Scumpe Perigone, am patruzeci și cinci de ani și pînă acum n-am făcut lucruri de genul ăsta ; iartă-mă, dar eu...

Un țipăt, un țipăt întrerupt de lacrimi îmi străpunse biata mea ureche. Era fiica, Gilda, care se ruga :

— Doctore, nu, nu vorbiți așa, ajutați-mă, făceți-o pentru mama dumneavoastră, pentru morții dumneavoastră, nu mă părăsiți !...

Și urmă un plîns tineresc, generos, teatral și, în același timp, tandru și senzual. Apoi îmi vorbi din nou Perigone, căruia-i urmă soția, căreia-i urmă Gilda și... împreună cu ei, a doua zi, asemeni unui vițel care nu vrea să intre în sinistrul perimetru al abatorului, mă anunțai la doctorul Califfi.

Și într-adevăr fata a obținut catedra la gimnaziul Albricci.

1960

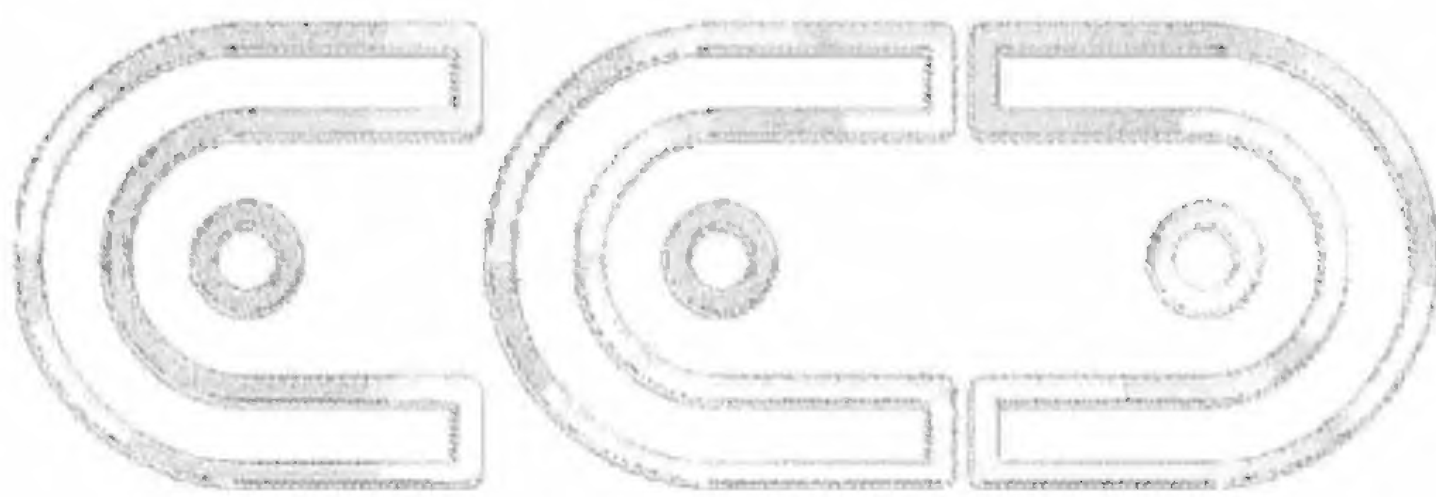
CUPRINS

Redactor responsabil : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Dat la cules 01.02.1967. Bun de tipar 03.04.1967. Apărut 1967. Tiraj 28.150 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 7,72. Coli tipar 7. A. nr. 19.441 C.Z. pentru bibliotecile mari 85 C.Z. pentru bibliotecile mici 85—32=R

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu Nr. 89—97, București,
Republica Socialistă România.
Comanda nr. I/109.

Scanare și prelucrare digitală

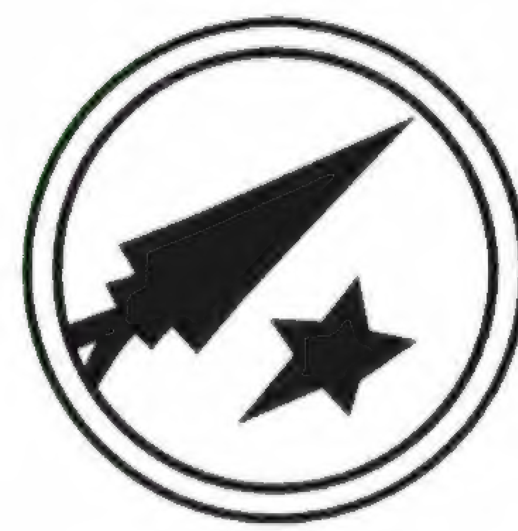

de

Anonim

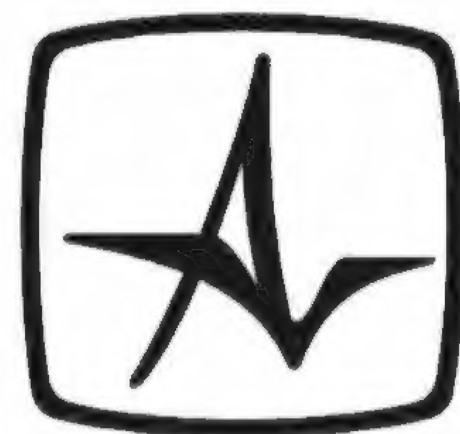

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

